

Het heil van de velen

Over de vraag 'Hoe is God?'
en de leer van de eeuwige straf.
Deel 1: Hoofdstuk 1

1. Is de leer van de eeuwige straf bijbels?

1. Het ene doel van God

God wil dat alle mensen behouden worden

Welke gelovige kan de gedachte verdragen dat verreweg het grootste deel van de mensen om hem heen eenmaal zal verkeren in een toestand van eindeloze pijn? Hoe denken wij aan hen die ons door de dood ontnomen zijn, zonder het Evangelie te hebben aangenomen? Hoe denken wij aan de miljoenen die vóór ons geleefd hebben op deze aarde? - Van geslacht tot geslacht is ons geleerd dat de grote meerderheid van hen voorgoed verloren is. Zo heeft men de woorden van de Schrift over het komende oordeel verstaan. Maar zijn die woorden *goed* verstaan? Is het mogelijk dat de Schrift anders spreekt over oordeel en straf dan de geloofstraditie? Onze vraag is: *biedt de Schrift ons een grond van hoop voor de velen die zonder God geleefd hebben?*

We kiezen ons uitgangspunt in Romeinen 9-11. Paulus spreekt daar van zijn niet aflatende zorg om Israël, dat de Messias heeft afgewezen. We letten eerst op het begin van zijn brief (Rom. 1-5). Het Evangelie, schrijft hij, is gericht op *het behoud van allen*. 'Het is een kracht van God tot behoud *voor ieder die gelooft*' (1:16). Er is geen voorwaarde waarvan men zich moet afvragen of men eraan voldoet. 'Want er is geen onderscheid: *allen* hebben gezondigd... en *allen* worden *om niet* gerechtvaardigd uit zijn genade door de verlossing in Christus Jezus' (3:22-24). 'Het woord 'geloven' betekent geen beperking - alléén voor wie 'echt' gelooft - maar heft juist elke beperking op: het is voor allen, want het is *om niet*. Men behoeft er niets voor te doen om te behoren tot die 'allen' die gezondigd hebben; men behoeft er dus niets voor te *doen* om te behoren bij die 'allen' voor wie Christus gekomen is om hen te redden. Men behoeft er alleen mee in te stemmen dat men behoort tot die grote massa van hen die gered moeten worden van hun zonden.' Dit 'voor allen' krijgt zijn triomferende afsluiting in het slot van dit eerste hoofddeel van de brief (5:12-21): '... gelijk het door één daad van overtreding voor *alle mensen* tot veroordeling is gekomen, zo komt het ook door één daad van gerechtigheid voor *alle mensen* tot rechtvaardiging ten leven' (5:18).

Geen andere wegen

Dit Evangelie roept weerstand op. Het onthult namelijk de situatie waarin wij allen ons bevinden: de situatie van de toorn van God, van de dood met daarachter onontkoombaar het oordeel over ons leven - 'God die ieder vergelden zal naar zijn werken' (2:6). *Laat ieder het zich zeggen, dat hij behoort tot de massa van hen die zó gezondigd hebben dat zij niet kunnen bestaan in het komende oordeel?*

Paulus richt zich nu geheel tot Israël, en dat blijkt van beslissende betekenis voor *allen!* Israël weet van het oordeel dat komt over het hele mensdom, doordat allen gezondigd hebben. Maar Israël weet óók dat het door God uit alle volken is uitverkoren en begenadigd met de wet, de Thora. Israël beijvert zich om die wet te onderhouden. In het oordeel zal het juist gaan om die onderhouding van de geboden! Israël weet heel goed dat het niet zonder zonde is en vergeving nodig heeft; maar die vergeving is er *voor hen die de wet in acht nemen!* - Voor wie zo leeft klinkt het Evangelie als een belediging voor de wet van God! Paulus verkondigt dat het onderhouden van de wet *niet redt* in het oordeel. *Evenzeer* als zij die leven zonder wet, moet Israël *gered* worden van zijn zonden, *want er is geen onderscheid!*

Dat is het Evangelie van Jezus Christus: Hem heeft God voorgesteld als 'zoenmiddel' (3:25). Zelfs voor Israël dat de wet Gods onderhoudt, is er geen andere weg tot behoud! Hoe zouden er dan andere wegen zijn voor wie andere wetten in acht nemen - of niet in acht nemen?

Geen andere wegen! Niet dat er voor de velen die andere wegen gaan geen behoud is! Maar deze ene weg heeft God voor hen allen geopend, en *houdt* Hij voor hen allen geopend. Dat dit geldt niet alleen gedurende hun leven, maar ook als zij gestorven zijn, zal nog aan de orde komen. Maar een ander behoud is er voor hen allen niet. Want bedenk: welke andere vergeving is er voor hen, dan de vergeving die Hij bewerkt heeft? Welke andere redding van de dood dan zijn overwinning op de dood? Welke andere thuiskomst dan de thuiskomst bij de Vader die ons in Hem is tegemoet getreden?

Het ene doel van God, ook in Zijn toorn

Nadat Paulus (in Rom. 6-8) heeft uiteengezet dat de wet niet buiten werking wordt gesteld, maar juist tot zijn doel komt in het leven door de Geest, dat met de doop begonnen is, komt in Rom. 9-11 de vraag die ons bezig houdt. Het is de vraag naar het lot van Israël - ook naar de bijzondere betekenis van Israël voor de gemeente - na' de afwijzing van het Evangelie. We beperken ons nu tot dat lot van Israël. Voor ons is daarmee verbonden het lot van de vele anderen, die evenals Israël het Evangelie hebben afgewezen. Als er geen andere weg tot behoud is, dan zijn velen niet behouden.

Wat is nu de boodschap van Rom. 9-11? In 9:3 zegt Paulus *dat hij wel van Christus verbannen wenst te zijn terwille van zijn broeders*. Dat is niet zó maar een woord! Het is een woord dat voortkomt uit zijn omgang met Christus: 'waarheid in Christus' - een woord waarin de Heilige Geest zelf werkt: 'mijn geweten betuigt mij dit mede door de Heilige Geest'. De ontzagwekkende kracht van dit woord zal men geen ogenblik buiten beschouwing mogen laten, wil men verstaan wat daarop volgt. Het zijn de zo deerlijk misverstane woorden als 'Jakob heb ik liefgehad, maar Esau heb ik gehaat', 'Hij ontfermt zich dus over wie Hij wil, en Hij verhardt wie Hij wil'; de woorden over de pottenbakker, die de vrije beschikking heeft over het leem; sommige mensen maakt Hij - God - tot 'voorwerpen van ontferming' en anderen tot 'voorwerpen van de toorn' (9:13, 18, 22-23). En wie het daar moeilijk mee heeft, hoort: 'O mens, wie zijt gij dat gij God zoudt tegenspreken?' (9:20). Ze zijn verstaan als woorden die ons het zwijgen opleggen: wij hebben slechts te berusten! Wie verder leest

ontdekt echter dat de apostel iets geheel anders zegt! Als God Esau haat en Farao verhardt, is dat om zich *tenslotte* over hen te ontfermen! In hen beschrijft Paulus de positie van Israël: verworpen en verhard. Maar hoe volstrekt onbegrijpelijk (11:33) het ook is waarom God het *aldus* doet - *Hij heeft zijn doel met Israël geen ogenblik opgegeven!* 'Want God heeft hen allen onder ongehoorzaamheid besloten *om zich over hen allen te ontfermen*' - een woord waarin Paulus en de heidenen, en Israël insluit (11:32).

Met dit ene doel Gods besluit Paulus dan zijn betoog. 'Want uit Hem en door Hem en tot Hem zijn alle dingen' (11:36). Het is een woord van fundamentele betekenis voor de bijbelse leer van God; een woord uit de lofprijzing van de gemeente (1 Kor.8:6, Kol. 1:16; vgl. Fil. 2:10, 11). We letten hier alleen op dat *'tot Hem'*. Er is voor allen die Hij onder ongehoorzaamheid besloten heeft geen ander doel dan te zijn *tot Hem*; en dat is: bestemd om te komen tot zijn ontferming (11:32). Dit woord *'tot Hem'* sluit uit dat de ene God die alle dingen geschapen heeft, een deel van zijn schepselen bestemd zou hebben om *verre van Hem* te blijven. De bestemming van allen is dat zij *komen*, en eensgezind zich verheugen in Hem die hen altijd heeft liefgehad en daarom alléén waard is te ontvangen alle lof (Op. 4:11; 5:9-14). Dat is de vervulling van de profeten: 'Tot U komt alle vlees', 'Alle volken, die Gij gemaakt hebt, zullen komen en zich voor U neerbuigen en Uw naam eren' (Ps. 65:3; 86:9; vgl. Ps. 22:28, Jes. 2:1-4; 25: 6-8; 45:23, 24; Jer. 16:19 en andere plaatsen).

Twee doelen van God in de geloofstraditie

Augustinus is de eerste kerkvader die gesproken heeft over *twee* doelen van God - later de leer van de 'dubbele uitverkiezing'. God wil twee dingen: Hij wil zich ontfermen en Hij wil verharden. Nadat de mens (Adam) zelf vrijwillig voor de zonde gekozen heeft, wil Hij dat de grote massa van de mensheid verloren *blijft*: de massa der verlorenen. Aan een beperkt aantal wil Hij zijn *onverdiende genade* bewijzen, en aan de overigen zijn *verdiende vergelding*. *Beide* eigenschappen van God moeten blijken, en daarom *wil Hij deze verdeling van het menselijk geslacht, voorgoed!* Dat de meesten veroordeeld en verloren zijn, toont voor eeuwig wat *allen* verdiend hebben, en dit maakt dat de weinige geredden des te dankbaarder zullen zijn voor hun redding (De stad Gods, 21, 12). *Hier wordt dus geleerd dat wij hebben te berusten in het lot van de vele verlorenen, en waaróm wij hebben te berusten.*

Bij Augustinus speelt de uitleg van Romeinen 9 een grote rol. Maar let op het verschil met Paulus! Paulus is ontzet over de verharding van Israël. Hij kan daar niet in berusten. En hij wèèt dat God dat ook niet *wil!* Die verharding is niet Gods *doel*. Langs de weg van deze verharding voert Hij Israël zijn ontferming tegemoet: 'om zich over hen allen te *ontfermen*' (11:32). - Augustinus daarentegen blijft staan bij die woorden: 'Hij ontfermt zich dus over wie Hij wil, en Hij verhardt wie Hij wil' (Rom. 9:18). Daarmee is volgens de kerkvader Gods doel bereikt. Zo zal het blijven en het is ook mooi dat het zo blijft! Hij spant zich in om aan te tonen hoe waardevol juist dat *contrast* is tussen begenadigden en gestraften. Wat Israël betreft, dat is dus verloren. Niets van een voortdurende smart, zoals bij Paulus! Dat dit verharde Israël bestemd is om behouden te worden, zoals Paulus schrijft in Romeinen 11, daarvan horen we niets. - Wat nu van Israël geldt, geldt van allen die zich buiten de kerk bevinden. Augustinus moet zich wel moeite geven de gelovigen te overtuigen dat er nooit een eind zal komen aan de kwellingen van de verdoemden. Want deze leer was nog geen gemeengoed voor de kerk van zijn tijd. De meesten geloven niet dat het zo zal zijn, schrijft hij ('Handboekje', par. 112). Dat is dus na Augustinus anders geworden: deze leer werd wel de gezaghebbende leer. Maar niet op grond van de Schrift! Hoe kon de kerk - niet alleen Augustinus! - Romeinen 9 zo anders lezen dan Paulus het bedoelde? *Kon het omdat zij de*

smart om Israël vergat? De R.K. theoloog Hans Urs von Balthasar spreekt van de duisternis van deze leer, die de volgende eeuwen in een bijna slaafse gehoorzaamheid op zich hebben genomen. En hij ziet het als de grote verdienste van Karl Barth dat hij deze duisternis door zijn verkiezingsleer heeft doorbroken ('Antwort, Karl Barth zum 70. Geburtstag', 1956, p. 240 v.). Augustinus' uitleg van Rom. 9 vindt nog steeds verdedigers, die elke andere uitleg als 'onrechtzinnig' afwijzen. Zij zouden goed doen zich eens rekenschap te geven van wat G.C. Berkhouwer schreef in zijn 'De Verkiezing Gods' (1955, p. 68-86; 248-258), en van de bondige weerlegging van de traditionele uitleg door Herman Ridderbos in zijn commentaar op Romeinen: "Gods vrijmacht volgens Romeinen 9" ('Aan de Romeinen' 1959, p.227-231).

Enkele hoofdzaken

Voordat wij op het een en ander verder ingaan - vooral op de betekenis van het ene doel van God voor de leer van het oordeel - onderstrepen wij enkele gedachten.

1. *De Schrift spreekt over de zorg om hen die het Evangelie hebben afgewezen niet als een zaak die ons niet aangaat, maar als een zaak die kenmerkend is voor de verbondenheid met Christus.*

2. *Deze zorg neemt het oordeel volstrekt ernstig.* Als *zelfs* Israël voorwerp wordt van Gods toorn, hoeveel te meer geldt dit dan de anderen. 'Want indien God de natuurlijke takken niet gespaard heeft, Hij zal ook u niet sparen' (11:22).

3. *De Schrift spreekt over deze zorg als een zorg die vervuld is van hoop.* Het is de zekerheid, dat een zorg die God ons op het hart legt, nooit zonder uitzicht kan zijn. Zonder die hoop zou deze zorg verdrongen worden of tot ongelof voeren.

4. *Deze hoop is gegrond in wat de Schrift leert over het ene doel van God.* De rechte uitleg van Rom. 9-11 is hiervoor van doorslaggevende betekenis gebleken

2. De dubbele afloop en Gods ene doel

Veronderstelde eindeloosheid

De leer van 'de dubbele afloop van de menselijke geschiedenis in hemel en hel' geldt als een kenmerk van onze confessionele traditie. Een deel van de mensheid zal uiteindelijk *voor altijd behouden* zijn; een ander deel *voor altijd verloren*. Over een dubbele afloop spreekt de Schrift zelf, in de woorden over het oordeel, zoals in Mat. 25:46 'En dezen zullen heengaan naar de eeuwige straf, maar de rechtvaardigen naar het eeuwige leven.' Maar - is dit *voor altijd*? De bewijsvoering lijkt eenvoudig: als *eeuwig leven* blijvend is, dan zal men *eeuwige straf* geen andere betekenis mogen geven. De stap naar een leer van dubbele verkiezing ligt nu voor de hand. Want waarom blijft het zo? Omdat God het zo wil! Als Hij het niet wilde zou het niet zo blijven. Deze verkiezingsleer gaat vervolgens functioneren als een hecht fundament voor de leer van de dubbele afloop. *Maar berust de leer dat de dubbele afloop voor altijd is, op een goede uitleg van de Schrift?*

We letten eerst op enkele andere woorden over het oordeel en de straf; met name op wat zij ons zeggen over de eindeloosheid. In Lucas 12:47, 48 horen we dat de slaaf die de wil van zijn heer gekend, maar niet gedaan heeft, vele slagen zal ontvangen. 'Wie echter die wil niet

heeft gekend en dingen heeft gedaan die slagen verdienen, zal er weinige ontvangen.' Het zijn woorden die niet passen in onze geloofstraditie. S. Greijdanus (Kommentaar Bottenburg) legt de weinige slagen uit als een mildere vorm van de *eindelooze* straf. *Weinige* slagen zijn echter slagen waar een eind aan komt! Zelfs van *vele* slagen kan niet worden gezegd dat ze eindeloos zijn. De tekst wordt hier dus uitgelegd vanuit een veronderstelde eindeloosheid van de straf. Dit geldt ook bij de gelijkenis van de rijke man en de arme Lazarus (Luc. 16:19-31). Abraham begint tegen de rijke man met 'kind'. Het uitgangspunt is de relatie die niet verbroken is! Dan volgt lakoniek: 'Jij hebt tijdens je leven het goede ontvangen en Lazarus het kwade; nu wordt hij hier vertroost en jij lijdt pijn'. De rollen zijn - wel zeer pijnlijk - omgekeerd. De rijke lijdt pijn en er is geen verlichting mogelijk. Door een onoverkomelijke kloof is hij onbereikbaar voor hulp. En hij kan deze plaats niet verlaten; het is een 'gevangenis'. We kunnen vragen waarin zijn straf bestaat; wat is die vlam, de pijn, de onoverkomelijke kloof? En hoe lang moet hij daar blijven? Vragen te over! Maar *dat de ernst van de straf bestaat in de eindeloosheid ervan, wordt met geen woord aangeduid.*

Dat brengt ons tot een derde tekst: Mat. 5:25, 26 (vgl. Luc. 12:58, 59). In Mat. 5:22, 29, 30 wordt het hellevuur en de hel genoemd; de *gevangenis* van vs. 26 is een beeld van de hel (gehenna of gehinnon): 'Gij zult daar niet uitkomen voordat gij de laatste penning hebt betaald'. Men kan weer vragen wat die laatste penning betekent. Maar wat die ook betekent, men mag niet zeggen dat Jezus uitsluit dat een mens hier uit komt! Als Hij *dát* had willen leren zou Hij *deze* woorden niet hebben gebruikt!

Het Jodendom, het Oude Testament en de leer van Jezus

In de tijd dat het Nieuwe Testament werd geschreven, kende het jodendom geen eenstemmigheid over de straf bij het oordeel. Dat is tot vandaag toe het geval. Een joodse kennis schreef me: 'De rouwtijd voor een overledene duurt 12 maanden, want na 12 maanden eindigt volgens de Talmoed het verblijf in gehinnom'. Men zal ook andere opvattingen tegenkomen in het jodendom. Dat dit ook geldt voor de tijd van het Nieuwe Testament kan men nalezen in de bekende kommentaar van Strack-Billerbeck (IV, p. 1029-1118). Van bijzonder belang is dat het Oude Testament niet een leer van eindeloze pijniging kent. We horen over de gedaante van de goddeloze die vergaat in het dodenrijk; over schimmen die daar verblijven, ja die er met ere liggen (Ps. 49:15; Jes. 14:9-21). Eén keer horen we van sommigen die ontwaken tot eeuwig afgrijzen (Dan. 12:2). En dan is daar dat woord over Sodom: God gaat het lot van Sodom wenden en het maken tot een dochter van Jeruzalem (Ez. 16:44-63) - een woord dat geheel ontbreekt in onze geloofstraditie!

De prediking van het Oude Testament is ook van belang voor twee woorden over de straf, die het Nieuwe Testament ook gebruikt, en die in onze traditie een doorslaggevend gewicht kregen: 'eeuwig' en 'onuitblusbaar vuur'. 'Ofel en wachttorens zullen tot spelonken zijn *tot in eeuwigheid... totdat* over ons uitgegoten wordt de Geest uit de hoogte' (Jes. 32:14, 15); '...gijlieden hebt een vuur aangestoken in mijn toorn, *tot in eeuwigheid* zal het branden'... 'Zo zal Ik een vuur aansteken dat de paleizen van Jeruzalem zal verteren en *niet zal worden uitgeblust*' (Jer. 17:4, 27). 'En Ik leg een *eeuwige* *smaad* op u, een *eeuwige* *schande*, die niet zal worden vergeten' (Jer. 23:40). - We raadplegen hierbij de Statenvertaling om de nauwkeurige weergave van de woorden. In onze gebruikelijke vertalingen lezen we meermalen 'aldoor', of 'voor altijd', terwijl het Hebreeuws zegt 'tot in eeuwigheid'. We zien hier dat de straf die 'tot in eeuwigheid' duurt - en ook het vuur dat onuitblusbaar brandt - een grens heeft. '*Totdat* over ons uitgestort wordt de Geest uit de hoogte' (Jes. 32:15). En bij Jeremia: op het vuur van Gods toorn, dat tot in eeuwigheid zal branden en de paleizen van

Jeruzalem zal verteren zonder te worden geblust (17:4, 27), *volgt de belofte van het herstel van de stad*: het lijkendal met de as zal heilig zijn voor de Heer; er zal niet weer vernield en verwoest worden in eeuwigheid (31:40). De profeten spreken dus van 'eeuwig vuur', 'eeuwige smaad en schande' - dat woord ook in Dan. 12:2! - 'vuur dat niet geblust wordt' en *daarna* het herstel dat God laat volgen.

Als Jezus nu had willen leren dat de straf van Gods gericht wèl eindeloos zou voortduren, dan zou Hij allereerst een duidelijk standpunt hebben ingenomen in de meningsverschillen van het toenmalige Jodendom, en zeker niet over de straf hebben gesproken op een wijze die de eindigheid ervan eerder insluit dan uitsluit: de vele of weinige slagen; het betalen van de laatste penning. Maar dan de profeten! Jezus spreekt óók over onuitblusbaar vuur (Mar. 9:43) en eeuwig brandend vuur (Mat. 25:41). Bij de profeten zagen we zojuist dat deze woorden de belofte van herstel niet uitsluiten. Als Jezus dat wèl had willen uitsluiten, zou dat dan niet een herroeping geweest zijn van deze beloften? Heel de gedachte dat Jezus aan de woorden over 'eeuwig vuur' en 'eeuwige straf' een andere inhoud wilde geven dan de profeten, zullen we moeten loslaten. Daarvoor is geen enkele grond. Integendeel, Hij kwam niet om de wet of de profeten te ontbinden, maar om ze te vervullen! Zou er dan trouwens wel sprake geweest zijn van een *Evangelie*, een boodschap van *vreugde*? Voor het eerst zou, niet als een vermoeden zoals in het Jodendom, maar *als een boodschap van God verkondigd zijn dat de toekomst van het menselijk geslacht oneindig veel verschrikkelijker was dan men het ooit van de profeten gehoord had*. Tegenover de opstanding van de uitverkorenen stond de eindeloze pijniging van de vele verlorenen. We vinden deze gedachten in het boek 4 Ezra dat in de Vulgaat (de Latijnse bijbelvertaling) is opgenomen - de schrijver vraagt daar dan of het niet beter was geweest dat God de wereld niet geschapen had! Deze opvatting heeft onze traditie beïnvloed. Maar uit het onderwijs van Jezus zal men zoiets niet mogen afleiden! *Jezus spreekt over de Vader niet als een God die eindeloos strenger straft dan men ooit gehoord had. Hij spreekt over Hem als de God die eindeloos meer liefheeft en vergeeft dan men ooit gehoord had!* Wat men bij het lezen van het Oude Testament soms nog kan betwijfelen, leert Jezus als *Evangelie van de Vader*: Hij heeft alle mensen, *ook de ongehoorzamen*, lief, en Hij *blijft* hen liefhebben met een liefde die geen grens kent. En *deze radikale liefde wil Hij ook zien bij zijn kinderen* (Mat. 5:43-48). Het is een liefde die ons niet toelaat te berusten in de verlorenheid van de velen, zoals we nog zullen horen.

De radicale ernst van het woord 'eeuwig'.

Als 'eeuwige straf' niet betekent 'eindeloze straf', wat betekent het dan? De kanttekening van de Statenvertaling bij het zojuist aangehaalde Jesaja 32:14 zegt van 'tot in eeuwigheid': 'dat is, een lange tijd'. Bij Jer. 17:4 horen we: 'ten aanzien van de onboetvaardigen, die het vuur van mijn toorn zullen voelen in alle eeuwigheid; anders, een lange tijd, te weten zeventig jaren, gelijk het woord *eeuwigheid* somtijds genomen wordt'. Met 'eeuwigheid' zou dan bedoeld zijn de zeventigjarige ballingschap van Jeruzalems inwoners. Maar 'eeuwigheid' is niet een woord waar we alle kanten mee op kunnen. De straf die daarmee aangeduid wordt, is bij de profeten niet van tijdelijke aard, zoals de ballingschap waarna Israël zijn gewone bestaan weer opvat, een bestaan waarin het bijvoorbeeld de Messias kruisigt! Als de straf 'tot in eeuwigheid' is, betekent dat het eind van elke mogelijkheid om *niet* naar de stem van God te luisteren. De straf duurt 'totdat over ons uitgestort wordt de Geest uit de hoge' (Jes. 32:15). En het herstel van Jeruzalem waarvan Jeremia spreekt, is 'een nieuw verbond, waarin God zijn Wet in hun binnenste geeft' (Jer. 31:33; vgl. Ez. 36:27 'Mijn Geest zal Ik in uw binnenste geven'). Het oude is voorgoed voorbij, en het nieuwe is gekomen!

*In 'eeuwige straf' gaat het om de radicale ernst, waarmee God voorgoed een eind maakt aan de zonde van de mens. De rijke man van de gelijkenis (Luc. 16:19-31) is in de eeuwige straf. Hij is 'ver van het aangezicht des Heren' (2 Tess. 1:9). God heeft hem overgeleverd aan wat hij van zijn leven gemaakt heeft. Hij is daarin opgesloten als een gevangenis, en hij komt daar niet uit 'voordat hij de laatste penning betaald heeft' (Luc. 12:59; Mat. 5:26, 18:34). Dat is zijn 'vlam': alles van zijn oude levenswijze - het leven zonder God - moet verteren totdat er niets van over is. Er is geen andere toekomst dan een leven met God; het leven in het huis van de Vader. - Maar is die toekomst voor hem. Ja, die toekomst is geopend voor hem en voor alle verlorenen. Want 'de Zoon des mensen is gekomen om zijn leven te geven als losprijs voor velen', ja 'voor allen' (Mat. 20:28; 1 Tim. 2:6). Dat betekent eeuwige bevrijding uit de machten van zonde en dood. We herhalen nu het oude bezwaar tegen een einde van de straf: "als de eeuwige straf niet eindeloos is, is ook het eeuwige leven niet eindeloos". Hier is het antwoord: het eeuwige leven is het leven van de kinderen Gods die gekomen zijn tot de gelijkvormigheid aan het beeld van de Zoon (Rom. 8:29), gegrond in zijn dood en opstanding. En dáárom zal de zonde er geen vat meer op hebben, en dus ook de dood niet! - We zullen op de kracht van de losprijs en ook op het doel van de straf nog terugkomen. Maar waar komen we, als we vasthouden aan de eindeloosheid van de eeuwige straf? Het kwaad wordt dan niet weggedaan uit Gods schepping. Ver van Gods aangezicht is daar die massa van verlorenen. Hen allen heeft Hij geschapen 'tot Hem' (Rom. 11:36). Maar Hij wil niet dat zij tot Hem komen. Hij wil ook niet dat hun bestaan ophoudt. Hij wil dat ze voortbestaan, ver van Hem, om tegen hen te toornen. Verschrikkelijke dingen worden hier van God gezegd! Het antwoord op deze leer kan alleen zijn een geloofsbelijdenis: *Zo is God niet!* Hij is de God van liefde. Zijn voornemen, dat zij allen tot Hem komen, geeft Hij niet op. *'Wendt u tot Mij en laat u behouden, alle einden der aarden'* (Jes. 45:22). 'God was de wereld met Zichzelf verzoenende, door hun hun overtredingen niet toe te rekenen.' En nu dringt dat profetenwoord door tot de einden der aarde: *'Laat u met God verzoenen'* (2 Kor. 5:19,20). Ja, ook over de doden strekt de heerschappij van Christus zich uit, (Rom. 14:9). Want ook in het gericht handhaaft God zijn voornemen dat allen tot Hem komen. 'Wij zullen allen gesteld worden voor de rechterstoel Gods. *Want* er staat geschreven voor Mij zal alle knie zich buigen en alle tong zal God loven' (Rom. 14:10b, 11). 'Alle tong zal God loven' - en dat wil God óók in zijn gericht! *Dat leert ons de Schrift.* En een leer over Gods gericht, die zegt dat God niet wil dat zij komen en niet wil dat alle tong Hem zal loven - daarvan moeten we zeggen: *Dat leert de Schrift ons niet.**

3. Mag het geloof berusten in eeuwige straf?

Wil God berusting of iets anders?

Het boek Jesaja heeft een beklemmend slot. Al wat leeft komt naar Jeruzalem om zich neer te buigen voor God. Dat is feestelijk! Maar buiten de stad is iets verschrikkelijks. Daar ziet men de lijken van de afvalligen; hun worm sterft niet en hun vuur wordt niet geblust - een afgrijzen voor al wat leeft (Jes. 66:24). Dit afgrijzen roept een vraag op: Wil God dat dit zo blijft? Onbegraven lijken maken een plaats onrein. In Ez. 39:11-16 is heel het volk bezig Gog en zijn menigte te begraven om het land te reinigen 'en dat zal hun tot roem strekken op de dag dat God zich verheerlijkt'. Daarom: wat wil God? Deze plaats van afgrijzen is niet de vervulling van zijn beloften voor Jeruzalem (Jes. 11:9; 25:8). In Jer. 31:40 wordt aangekondigd dat het gehele lijkendal met de as en al de velden tot aan de Kidron... de Heer heilig zal zijn - dus geen onreinheid meer; er zal niet meer vernield en verwoest worden in eeuwigheid! Voor een knagende worm en een vuur dat blijft branden is daar geen plaats meer.

In Mar. 9:43 vinden we dit beklemmende woord terug: er is een oordeel en er is een hel, en wie geen gehoor geeft aan Gods Woord zal daaraan niet ontkomen. Maar *wat betekent dit voor wie wèl gehoor geeft aan dat Woord? Wat wil God? Dat zij berusten in dit lot van de velen - of iets anders?*

We letten eerst - zeer in het kort - op twee plaatsen uit de Thora - één over Abraham en één over Mozes. De geschiedenis van de velen die ver zijn van het aangezicht des Heren, begint bij de vloek over Kaïn (Gen. 4:16). Maar *van het begin af* zijn deze velen niet bestemd om ver van Hem te *blijven*. De weg naar de boom des levens wordt behoed, en van het begin af 'zet' God de lijn van het 'zaad van de vrouw'. God heeft beloofd dat het nageslacht van de vrouw - 'haar zaad' - de kop van de grote onheilstichter - de slang - zal vermorzelen (Gen. 3:15). Dat betekent een toekomst van leven voor de mens op aarde. Daarom wordt de weg naar de boom des levens onder de hoede van engelen gesteld (Gen. 3:24). De mens is verdreven uit zijn oorsprongland, waar God hem het leven gaf, *maar de bedoeling is dat hij terugkeert*. De weg is wel afgesloten, maar wordt niet opgeheven. Die terugkeer van de mens zal het werk moeten zijn van dit 'zaad van de vrouw' dat de kop van de slang zal vermorzelen: hij die de macht over de dood heeft zal onttroond worden (Heb. 2:14). - Dat dit 'zaad' er zal *zijn*, daarvoor zorgt God. Hij heeft het beloofd. Dààrom zal het er zijn en zal ook de opgave vervuld worden. Zo wordt ons getekend 'de lijn van het zaad'. Het is een uiterst fragiele lijn: temidden van de velen die niet luisteren naar God, is er steeds *die ene die wèl luistert*. In plaats van Abel komt Seth. Daar begint men de naam des Heren aan te roepen (Gen. 4:26), en daar begint de lijn van Israël: van Seth naar Noach, en van Noach naar Abraham. En bij Abraham horen we de grote belofte met zijn nageslacht zal God alle volken van de aarde zegenen. (Gen. 12:3; zie mijn 'De vrouw en haar zaad').

Tegen deze achtergrond wordt ons het verhaal van Sodom verteld. Als God de geboorte van Isaäk heeft aangekondigd, wordt de belofte dat door Abrahams nageslacht alle volken gezegend worden herhaald. En vervolgens mengt God Abraham in het komende oordeel over Sodom. Waarom? Is het oordeel niet een zaak die alleen God aangaat? Blijkbaar niet! God wil dat het ook een zaak van Abraham is. En als Abraham in de bres treedt voor Sodom - niet alleen voor de rechtvaardigen daar - dan doet hij precies wat God bedoelt! Zó beantwoordt hij aan de roeping om een zegen te zijn voor alle volken. Daarom zal voor Sodom het gericht ook niet het laatste zijn. De Schrift is nog niet uitgesproken over Sodom. We horen het bij Ezechiël: eenmaal zal God het lot van Sodom wenden en het maken tot een dochter van Jeruzalem (Gen. 18:16-33; Ez. 16:53,61).

Zoals Abraham bidt voor Sodom, bidt Mozes voor Israël (Ex. 32). Israël heeft zich gehaast om af te wijken van de weg die God het geboden heeft. Ze hebben zich 'een gouden god' gemaakt, en God zegt tegen Mozes: 'Laat Mij begaan, dat mijn toorn tegen hen ontbrande en Ik hen vernietige ...' Weer mengt God 'zijn uitverkorene' in zijn gericht. En weer zien we dat deze juist doet wat God bedoelt: Mozes treedt in de bres voor Israël (Ps. 106:23). Hij gaat daarmee tot het uiterste 'vergeef toch hun zonde, en zo niet, delg mij dan uit het boek dat Gij geschreven hebt' (Ex. 32:32; let op de overeenkomst met Paulus in Rom. 9:3!). Dáármee is Mozes als geen ander doorgedrongen tot het hart van God! Voortaan spreekt God met hem van aangezicht tot aangezicht, zoals een man spreekt met zijn vriend (33:11; Num. 12:6-8). Daarbij zien we dat Mozes niet ophoudt te pleiten voor Israël, totdat hij antwoord krijgt op zijn vraag: 'vergeef toch hun zonde'. Dat antwoord krijgt hij als de *Naam* wordt uitgeroepen: 'HERE, HERE - de naam Jahweh - God, barmhartig en genadig ... die ongerechtigheid, overtreding en zonde *vergeeft* ...' (Ex. 34:6, 7). Aanstonds grijpt Mozes dit woord op (vs. 8, 9). Zeker, de ongerechtigheid wordt ook *bezocht*, maar alles, ook de straf, staat nu in dienst

van het verbond met God, die de ongerechtigheden *vergeeft*. Niet zijn gericht maar zijn barmhartigheid, zijn genade zal het laatste woord hebben.

Gods gezindheid is de gezindheid van de Vader van wie Jezus spreekt. De Farizeeën en schriftgeleerden morren omdat Jezus zondaars ontvangt en met hen eet (Lucas 15). Dan vertelt Jezus de gelijkenis van het verloren schaap en van de verloren penning, uitlopend op de gelijkenis van de verloren zoon. We letten hier vooral op de gezindheid van de oudste zoon tegenover die van zijn vader. Dat verschil wil Jezus hier in het licht stellen. Dat zijn broer dood en verloren was, daarin kon de oudste zoon zonder moeite berusten. De vader niet! - Dàt is de gezindheid van de Vader in de hemel. En als de gelijkenis eindigt met het aandringen van de vader bij zijn oudste zoon, dan wordt ons daar gezegd wat de Vader in de hemel van zijn kinderen wil. *Hij wil dat ze evenmin als Hij zullen berusten in de verlorenheid van de velen.*

De gestorvenen niet uitzonderen

In de gelijkenis zegt de vader dat zijn zoon *dood en verloren* was. Is dat alleen een wijze van spreken? Dan onderschatten we de Vader van wie Jezus spreekt. Als Hij zijn Zoon zendt om te zoeken en te redden wat verloren is, dan kan deze opdracht alleen vervuld worden, doordat deze *zijn leven geeft* als losprijs voor velen en daardoor de dood van zijn kracht berooft (Mat. 20:28; 2 Tim. 1:10; Heb. 2:14). Daarom zal de dood geen gebied zijn dat een grens stelt aan deze opdracht. We letten weer op Rom. 11:32 'God heeft hen allen onder ongehoorzaamheid besloten om zich over hen allen te ontfermen'. Paulus schrijft dit woord als een geheimenis dat God hem heeft bekend gemaakt in antwoord op zijn grote smart om Israël. Nu *wist* Paulus dat in zijn tijd niet méér bereikt zou worden, dan dat *enigen* van hen behouden werden (Rom. 11:14). Bijna allen over wie hij in zorg was, stierven 'in hun zonden' (Joh. 8:21, 24). Zij *bleven* dus 'voorwerp van Gods toorn' (vgl. Joh. 3:36 'Gods toorn blijft op hem') en 'besloten onder ongehoorzaamheid'. De dood veranderde daaraan niets. Maar veranderde de dood wèl het doel van God om zich over hen allen te ontfermen? Dan had Paulus moeten schrijven '... om zich over *enigen* van hen (die 'enigen' van Rom. 11:14) te ontfermen!' Hoe nietszeggend was dit woord dan geworden in de smart van Paulus. Door de dood vielen ze, de een na de ander, en tenslotte *bijna* allen, erbuiten. Wat is een hoop op Gods beloften die niet verder reikt dan het graf, omdat er daarna niets te hopen valt! Dan zou de dood de macht behouden hebben om een mens te brengen buiten het bereik van de heilswil van God. - Maar dat is niet het Evangelie dat Paulus predikt! 'Want hiertoe is Christus gestorven en levend geworden, opdat Hij èn over doden, èn over levenden heerschappij voeren zou' (Rom. 14:9). Niet voor *enigen*, maar voor *allen* die van Adam af gestorven zijn is het door één daad van gerechtigheid gekomen tot rechtvaardiging ten leven (Rom. 5:15, 18). Vooral deze laatste woorden maken het onmogelijk de doden uit te zonderen van het heil dat Jezus Christus tot stand heeft gebracht. Het gaat om *alle* gestorvenen van Adam af en niet alleen om de gelovigen onder hen.

Het gebed voor de gestorvenen

Als het juist gezien is dat de Schrift ons leert de hoop op het heil van de naaste niet te beperken tot de tijd van diens leven, dan stelt ons dit voor de vraag naar het gebed voor de gestorvenen. In 1 Kor. 15:29 wijst Paulus op gemeenteleden die zich lieten dopen voor de doden. Hij zegt dat dit zinloos zou zijn als er geen doden opgewekt worden. Omdat er echter wèl een opstanding van de doden is, is het *niet* zinloos. Een raadselachtig woord. Voor welke doden liet men zich dopen? Maar wie het ook waren, hier *was zorg voor het heil van*

gestorvenen. Dit doopgebruik is verdwenen. Maar wat niet verdween is het gebed voor hen. Het is namelijk ondenkbaar dat deze doop plaats vond zonder een gebed tot God voor het heil van de betrokkenen. Maar ook al zou er geen verband zijn met dit doopgebruik, het gebed voor de gestorvenen heeft van het begin af bestaan, zowel in de westerse als in de oosters-orthodoxe traditie. Alleen het protestantse deel van de westerse kerk heeft ermee gebroken. Dit hield verband met de afwijzing van de rooms-katholieke leer van het vagevuur, en met de leer dat het lot van de mens bezegeld is op het ogenblik van zijn dood. Het was *hemel of hel*, en daar kon geen gebed meer iets aan doen.

- Wanneer echter het heilswerk van God ook betrekking heeft op de doden, zal de mogelijkheid van het gebed voor hen opnieuw doordacht moeten worden. Velen kennen in onze tijd de zorg om familieleden of vrienden die niet in het geloof gestorven zijn. Wat doen wij nu? Als het gebed voor hen een afgesloten weg is, dan zijn er verschillende mogelijkheden. *Of* we trekken ons er niets van aan. *Of* we verzinnen iets; bijvoorbeeld dat er in het ogenblik van het sterven nog van alles gebeurd kan zijn dat wij niet weten; tóch nog een roep om redding tot God. Zo proberen we onszelf gerust te stellen. *Of* we blijven rondlopen met een onderdrukte wanhoop. In die wanhoop leeft dan toch de gezindheid van de Vader, in zoverre dat het lot van de gestorvene ons ter harte gaat. Maar de wanhoop is niet de weg die de Bijbel wijst. Ons is geleerd al onze bekommernis bij God te brengen; onze wensen door gebed en smeking met dankzegging bekend te maken aan God (1 Petr. 5:7; Fil. 4:6). Daarom kan het niet juist zijn te menen dat wij *deze* zorg uit ons hart moeten bannen, alsof we *daarmee* niet terecht kunnen bij God.

We zullen ons moeten hoeden voor een gebed dat gevoed wordt door de wens de gestorvene naar ons toe te halen. Het gaat niet om *onze* verbondenheid met hen, maar om *hun* verbondenheid met God. Maar als het dáárom gaat, zullen we het gebed dat deze zorg bij God brengt niet als een verboden weg mogen zien. Ik ken een Russische die vertelde van haar zorg en haar gebed voor haar vader, die ongelovig gestorven was. "Maar als hij nu in de hel is?" zei ik. "De hel? Nee", zei ze, dat is pas later, na het oordeel. *Maar al wàs hij in de hel, waarom zou hij daar niet uitkomen?!*" Dit geloof, dat van geen berusting of wanhoop wil weten, dat moet naar de wil van God zijn.

De plaats in de bres

We keren terug naar Mozes, en naar Paulus die evenals Mozes in de bres stond voor Israël. Wij zijn niet Mozes, en we zijn niet Paulus. Maar op onze kleine wijze zullen ook wij iets moeten gaan verstaan van het hart van de Vader, die al zijn verloren kinderen thuis wil hebben. Wie Hem zó leert kennen, wéét, dat *zèlfs als over eeuwige straf gesproken wordt, het niet kàn gaan om een toestand waarvan Hij wil dat wij erin berusten*. Nergens leert de Schrift ons deze berusting, die het gebed verlamt, de hoop uitdooft, en zelfs voert tot onverschilligheid. De Schrift wijst ons die andere weg: de opdracht om in de bres te staan voor het verlorene: de weg van het gebed om hun terugkeer naar de Vader. De Schrift vertelt ons van het éne schaap dat niet opgegeven mag worden, omdat de Vader niet wil, dat er ook maar één van de honderd verloren gaat (Luc. 15:1-7).

De grote vraag is niet of de Vader wil dat alle mensen behouden worden. Het is het éne dat Hij wil en blijft willen (1 Tim. 2:4). Als Jezus de schare ziet is Hij met ontferming over hen bewogen, omdat ze voortgejaagd en afgemat zijn als schapen die geen herder hebben. Dan volgt het beeld van de oogst: al deze mensen hebben geen andere toekomst dan verloren te gaan - als er geen arbeiders zijn. Er zijn er te weinig. En God wil het behoud, niet van een

deel, maar van *heel* de oogst. Daarom moeten er meer arbeiders komen (Mat. 9:36-38). Daar wordt ons gezegd wat de Schrift bedoelt met roeping en uitverkiezing. De gemeente is geroepen en uitverkoren om arbeider te zijn in de oogst van God. Hijzelf rust niet voordat heel de oogst behouden is. Dat vertelt de Schrift ons van zijn *wil*. - *De grote vraag is of wij dat met Hem willen*: of wij, als kinderen Gods, ons laten leiden door zijn gezindheid om zijn verloren kinderen tot Hem te brengen, één voor één, tot de laatste toe.

II. Gericht en redding bij Matteüs

4. Is het gericht het einde van de ontferming?

Israël, zijn volk

Paulus heeft niet berust in de verlorenheid van Israël. Hij was overtuigd dat God niet wilde dat hij daarin zou berusten. Heeft Matteüs daar anders over gedacht? Heeft hij geleerd dat Israël, door de Messias te verwerpen, heeft opgehouden Gods volk te zijn en vervangen is door de christelijke Kerk? Er zijn uitleggers die menen dat Matteüs het inderdaad zo bedoelt. Dat is niet de enige reden onze aandacht nu te richten op Matteüs. Juist in dit Evangelie krijgt de prediking van het oordeel een beklemmende nadruk. 'Wijd is de poort en breed de weg die naar het verderf leidt en velen zijn er die daardoor ingaan.' Slechts weinigen vinden de weg die ten leven leidt (7:13, 14). Hoe kan men dan hoop hebben voor de grote massa van de mensheid? - Bij Matteüs horen we ook de woorden over de eeuwige straf (18:8, 25:41, 46) die een zo allesbeheersende indruk hebben gemaakt in onze traditie.

Door ons te bezinnen op enkele plaatsen in zijn Evangelie, willen we trachten duidelijk te maken, dat Matteüs het niet anders bedoelt dan Paulus.

Matteüs begint zijn Evangelie met de belofte die besloten ligt in de naam *Jezus*. 'Gij zult zijn naam Jezus heten, want deze zal zijn volk redden van hun zonden' (1:21). Hoe kan de Evangelist zijn Evangelie zó beginnen, terwijl hij het verhaal vertelt dat dit volk Jezus als zijn Redder verworpen heeft? Dát is de vraag waarvoor dit begin ons stelt. De genoemde uitleggers menen, dat 'zijn volk' in de belofte van de engel niet slaat op Israël. Ze wijzen op het verschil met Psalm 130:8. Daar wordt van God gezegd: 'Hijzelf zal *Israël* verlossen van al zijn ongerechtigheden.' Matteüs laat 'Israël' weg en schrijft 'zijn volk'. Daarmee moet hij bedoelen dat Israël zijn volk niet meer is. Zijn volk is nu de gemeente van de Messias, in plaats van Israël. - Wat wordt daar gezegd? God zal dus *niet* doen wat Hij in Psalm 130 beloofd heeft. Hij zal Israël *niet* verlossen van al zijn ongerechtigheden! Hij zal een *ander* volk redden van hun zonden: de gemeente. Wat moeten we dan denken van de betrouwbaarheid van Gods beloften? Als Hij Israël verwisselt voor een ander volk, hoe weten we dan dat Hij dat niet opnieuw zal doen bij de gemeente? Staat het met de gehoorzaamheid van de gemeente zo veel beter? Zijn hun ongerechtigheden zoveel kleiner? Wordt de

gemeente dus verlost vanwege haar grotere gerechtigheid? Dat is de ontkenning van het Evangelie dat wij *door genade alleen* behouden worden!

Nee, als Matteüs zegt dat Hij zijn volk zal redden, dan is dat volk *Israël*. Hij schrijft: 'Jezus Christus, de zoon van *David*, de zoon van *Abraham*' (1:1). En: 'Waar is de koning der *joden* die geboren is?' En: 'een leidsman die mijn volk *Israël* weiden zal' (2:2,6). Ook het woord 'volk' dat Matteüs hier gebruikt, horen we alleen als hij spreekt over *Israël* (n.l. *laos*); bij de andere volken is het 'ethnos').

Als men beweert dat 'zijn volk' tòch niet *Israël* kan zijn, *omdat* *Israël* nu eenmaal niet gered is van zijn zonden, dan past men de belofte aan aan de gebeurtenissen. Zo maakt men Gods beloften krachteloos! Want als God iets beloofd heeft wat nog niet geschied is, dan is de gemeente geroepen te blijven uitzien naar de vervulling van die belofte. Wat nog niet geschied is en toch beloofd is, *dat móet nog geschieden*. Zo heeft Paulus het Evangelie verstaan, en hij heeft uitgezien naar de *komende* redding van *Israël*. En als wij Matteüs *anders* verstaan, dan is dat omdat wij Matteüs gedachten toedichten, die hem volstrekt vreemd zijn geweest. Dat deze gedachten een zo hardnekkig bestaan hebben gevoerd in onze kerkgeschiedenis, is geen bewijs dat ze van *Matteüs* komen! We luisteren eerst naar wat hij vertelt van het begin van Jezus' optreden.

De ontferming van Jezus en zijn gemeente

Nadat in Matteüs 8 en 9 vele genezingen beschreven zijn, horen we aan het slot van Mat. 9 dat Jezus de scharen ziet en met ontferming over hen bewogen is, omdat ze voortgejaagd en afgemat waren als schapen die geen herder hebben. De woorden 'met ontferming bewogen' duiden aan dat heel het innerlijk van Jezus in beweging komt om deze mensen: schapen zonder herder, een toekomst van verlorenheid voor deze velen! Jezus trekt zich hun lot aan; Hij sluit ze in zijn hart en zal niet rusten totdat ze geholpen zijn. Dat blijkt uit het beeld van de oogst dat volgt. Deze menigten zijn een oogst die groot is, maar die dreigt verloren te gaan, omdat er te weinig arbeiders zijn om de oogst binnen te halen. De discipelen moeten de Heer van de oogst bidden dat Hij arbeiders uitzendt in zijn oogst - genoeg om heel de oogst te behouden (9:36-38). Het gaat om niets minder dan om het behoud van *heel* de oogst! Een 'Heer van de oogst' die als doel heeft dat zijn oogst slechts ten dele wordt binnen gebracht, is iets onmogelijks in dit beeld. Zó en niet anders zal men de ontferming van Jezus over deze scharen moeten verstaan. Na dit woord over de oogst doet Matteüs de uitzendingsrede van Jezus volgen. Hij roept de twaalf discipelen, die nu apostelen genoemd worden, en Hij draagt hun op het Evangelie van het Koninkrijk te prediken, zieken te genezen, doden op te wekken, melaatsen te reinigen en boze geesten uit te drijven, nadat Hij hen daartoe eerst *macht* heeft gegeven (10:1). Matteüs vat hier heel de apostolische opdracht samen; het is de opdracht die duurt tot de komst van de Heer: 'Gij zult niet alle steden van *Israël* zijn rondgekomen voordat de Zoon des mensen komt' (10:23). Anders dan bij Marcus en Lucas horen we dan ook niets over de terugkeer van de apostelen.

Het gaat bij deze uitzending om die oogst waarvan Jezus zojuist gesproken heeft. De apostelen moeten zich begeven tot de verloren schapen *van het huis Israëls* (vs. 6) - geheel in overeenstemming met de belofte dat Hij zijn volk *Israël* zal redden van hun zonden (zie ook 15:24)! Dat deze opdracht wel eerst geldt voor *Israël*, maar later *uitgebreed* wordt tot alle volken (28:19) zien we al in vs. 18: 'Gij zult ook geleid worden voor stadhouders en koningen om Mij nentwil, tot een getuigenis voor hen en voor de volken.'

Het gaat dus om dezelfde mensen waarover Jezus met ontferming bewogen is. Maar er vindt een ontwikkeling plaats, die we bij het woord over de oogst niet zouden vermoeden. Want de verloren schapen *verzetten* zich tegen hun redding. Degenen die gehoor geven aan de boodschap van de apostelen zullen maar weinigen zijn. En deze zullen vervolgd worden. Dat betekent dat de meerderheid deze boodschap *niet wil*. Zo wordt het ontstaan van *de gemeente* beschreven: door het woord van de apostelen wordt temidden van de vervolging de gemeente gevormd. En heel de rede is erop gericht dat deze gemeente standhoudt in het vervullen van haar opdracht: Jezus na te volgen en zijn naam te belijden temidden van het verzet van de velen.

Jezus navolgen is: doen wat Hij geleerd heeft in de Bergrede. De gemeente is het zout der aarde, het licht der wereld. Dit zout mag zijn kracht niet verliezen, en dit licht moet schijnen voor de mensen 'opdat zij uw goede werken zien en uw Vader, die in de hemelen is, verheerlijken' (5:13-16). Wat Jezus goede werken noemt horen we in het vervolg van de Bergrede. Het is een doen en laten dat geheel beheerst wordt door de liefde van God voor de mensen. Zij moeten *hun vijanden liefhebben en bidden voor wie hen vervolgen* (5:43). Want zo is hun Vader in de hemel Zelf: Hij heeft de mensen lief die niet van Hem willen weten, en Hij wil hun heil. Zo moet de liefde van de Vader verstaan worden: niet als een liefde die hun tijdelijk welzijn wil en daarna hun onheil, maar als een liefde die niets anders wil - en *blijft* willen - dan hun heil. Zo zal de gemeente het Evangelie hebben te vertellen. En zo zal zij moeten bidden om het heil van wie haar vervolgt - een gebed dat *niet ophoudt* dit heil te willen, totdat deze vervolgers dat heil ontvangen hebben. Alleen deze gezindheid is werkelijk navolging van de Ontfermer die de opdracht gaf. Het standhouden van de gemeente in de navolging van Jezus is dus gericht op dat ene doel: het behoud van deze velen.

Het gericht tegenover de ontferming?

Maar nu stuiten we op vreemde vragen. Want *wil* deze Heer werkelijk het behoud van deze velen? Hoe gaat het met hen die zich blijven verzetten? Het loopt met hen verkeerd af! Voor Sodom en Gomorra zal het draaglijker zijn in de dag van het oordeel dan voor hen (vs. 15). En de Rechter zal geen ander zijn dan Jezus Zelf! *Hij* zal zeggen: 'Gaat weg van Mij, gij werkers der wetteloosheid.' En dat geldt niet alleen voor de velen die het Evangelie afwezen, maar ook voor de leden van de gemeente die er wel naar geluisterd, maar niet naar gehandeld hebben (7:23; 10:33). En dan horen we woorden die zelfs geheel onverenigbaar zijn met het doel héél de oogst binnen te halen. 'Want Ik ben gekomen om tweedracht te brengen... en iemands huisgenoten zullen zijn vijanden zijn' (vs. 34, 35). Wij weten van de tweedracht die in vele van onze gezinnen gekomen is. Maar als dat de *bedoeling* van onze Heer is, dan verliest onze hoop haar grond! Het gaat dus tòch alleen om de redding van de weinigen uit de velen! - En wat moeten we denken van de aankondiging dat de Zoon des mensen zal komen - als Rechter! - vóórdat zij alle steden van Israël zijn rondgekomen (vs. 23)? De Heer van de oogst zal zijn arbeiders dus niet eens de tijd laten om heel de oogst te bereiken!

Eigenlijk wordt dat geweldige beeld van de ontferming van Jezus tenietgedaan door de gerichts aankondiging van de uitzendingsrede. Hij is niet alleen de Ontfermer, maar ook de Rechter, en dat laatste heeft het laatste woord. Dit voert ons tot de tweespalt in ons denken over God, waardoor onze geloofstraditie gekweld wordt. 'God is wel barmhartig, maar Hij is ook rechtvaardig', en deze gerechtigheid doet zijn barmhartigheid grotendeels teniet. En daarmee stemt een andere tweespalt overeen. Ons wordt geboden alle mensen, zelfs onze vijanden, lief te hebben en te bidden voor hun heil, zelfs als ze ons vervolgen. Hoe kunnen wij houden van mensen zoals Jezus ons gebiedt, en ons tenslotte neerleggen bij hun verloren-zijn?

Onze geloofstraditie leert dat wij dat hebben te aanvaarden. Maar *het onderwijs van Jezus Zelf maakt ons dat onmogelijk!* Het is niet een 'weekhartige gevoeligheid', maar de Schrift zelf, die ons dwingt ons af te vragen of de uitleg van onze traditie juist kan zijn. We letten nu op iets, waaraan, zover wij weten, zelden aandacht wordt besteed. We hoorden dat Jezus opdracht gaf om te bidden om arbeiders voor de oogst. Waarom heeft Hij nu niet gewacht tot die arbeiders er *waren*? Hij zendt de twaalf apostelen uit in de oogst, terwijl Hij weet dat hun aantal niet voldoende is voor het behoud van de oogst. Heel dat gebed om arbeiders hangt eigenlijk in de lucht! Of toch niet? *Zou het soms bij deze uitzending van de apostelen en de vorming van de gemeente juist gáán om die arbeiders die er moeten komen?* Wat is de gemeente eigenlijk anders - waaruit bestaat zij anders, dan uit arbeiders voor de oogst. Zeker is zij zelf ook een deel van de oogst die binnengehaald wordt, en wel het eerste deel, de *eerstelingen*. Dat wordt van haar gezegd: *uitverkoren* als eerstelingen (2 Tess. 2:13; Jak. 1:18). Maar de eerstelingen zijn niet de hele oogst! En juist deze eerstelingen blijken de geroepenen te zijn tot die arbeid in de oogst, eerst Israël en vervolgens de volken.

Als dit juist gezien is, dan hangt de opdracht om te bidden om arbeiders voor de oogst *niet* meer in de lucht: *nu* worden de arbeiders verzameld, die *straks* heel de oogst binnen moeten brengen.

De dimensie van het heil na het gericht

Maar is dit niet een schijnoplossing? Er is immers *geen tijd meer* voor die oogst! De komst van Jezus als de Rechter betekent voor de velen hun *veroordeling*. En dan is het *uit* met de ontferming, want het zal voor Sodom en Gomorra verdraaglijker zijn dan voor hen die het Evangelie afwezen. Als wij deze woorden ernstig nemen - en dat doen wij - dan is er immers geen sprake van het behoud van heel de oogst!

Nu moet ons duidelijk worden dat *heel deze tegenstrijdigheid tussen ontferming en gericht berust op één uitgangspunt: het gericht is het einde van de ontferming voor de veroordeelden*. Maar waar leert de Schrift dat Jezus als Rechter een ander doel heeft dan de ontferming? - dat Hij in zijn gericht het doel om zich over hen allen te ontfermen heeft opgegeven? 'In een uitstorting van toorn heb Ik mijn aangezicht een ogenblik voor u verborgen, maar met eeuwige goedertierenheid ontferm Ik Mij over u' (Jes. 54:8). De toorn zal werkelijk ondergaan worden, maar het doel is niet dat deze eeuwig blijft voortgaan. 'Want God heeft hen allen onder ongehoorzaamheid besloten, om zich over hen allen te ontfermen' (Rom. 11:32). Paulus spreekt hier over hen die 'voorwerp des toorns' (Rom. 9:22) geworden zijn om hun afwijzing van het Evangelie. Maar *in zijn toorn handhaaft God het doel van zijn ontferming*.

Als dit juist gezien is, dan opent zich voor onze ogen een dimensie van het heil waaraan onze geloofstraditie is voorbijgegaan. Want *dan komt de grote tijd voor het behouden van de verloren mensheid ná het gericht*. Dan is voor de velen die het Evangelie hebben afgewezen in deze tijd - we denken aan de vele gestorvenen - de veroordeling wel onvermijdelijk, maar niet het einde van hun bestemming om gered te worden.

Voor de gemeente betekent dit dat haar taak niet afbreekt bij de komst van de Heer. God zij dank! - het blijft niet bij het weinige dat nú bereikt wordt. Het grote komt nog: het binnenbrengen van héél de oogst, tot de laatste halm toe.

We zullen over die toekomst nog spreken. Het is de bevrijding van de zuchtende schepping bij 'het openbaar worden van de kinderen Gods' (Rom. 8:19-24). Maar nu al wijzen we op een gevaarlijke misvatting, namelijk dat deze grote toekomst onze taak voor deze tijd van minder gewicht zou maken. De Heer van de oogst zal zijn grote werk alleen kunnen toevertrouwen aan wie nu trouw is in wat hem is opgedragen. Wie nu voorbijgaat aan het lot van de enkele halm die in zijn bereik is, zal dan onbruikbaar blijken!

5. De redding van Israël bij Matteüs

Wat bedoelde Jezus met zijn intocht?

We hebben de gedachte geopperd dat Matteüs rekt met een redding na het gericht. Wat we daarover tot nu toe gezegd hebben is echter niet genoeg. We moeten daarom nagaan of deze gedachte steun vindt in wat hij verder zegt over gericht en redding. In het bijzonder zullen we nu letten op wat ons gezegd wordt over de redding van Israël. Want dat gaat bij Matteüs voorop, zoals we zagen. 'Gij zult zijn naam *Jezus* heten, want deze zal zijn volk redden van hun zonden' (1:21).

We richten daartoe onze aandacht op dat deel van het Evangelie, dat begint met de intocht in Jeruzalem. - Telkens opnieuw heeft Jezus zijn discipelen gezegd dat Hij daar zal worden overgeleverd en gedood, en dat Hij ten derden dage opgewekt zal worden. Nu naderen ze de stad, en het is zijn uitdrukkelijke wil binnen te trekken op de wijze die de profeet Zacharia heeft aangekondigd: rijdend op een ezel (Mat. 21:4, 5; Zach. 9:9). Daardoor stelt Hij ieder voor ogen waar het om zal gaan: om de vervulling van deze profetie over het koningschap van de Messias te Jeruzalem. Als dan de scharen beginnen te roepen 'Hosanna voor de Zoon van David! Gezegend Hij die komt in de naam des Heren!', dan doen ze wat Jezus *bedoelt*. Dat horen we ook als Jezus het opneemt voor de kinderen die 'Hosanna de Zoon van David' roepen (vs. 15, 16). Daarvoor mocht geen discipel de mond open doen over zijn messiasschap. Nu stelt Hij Jeruzalem voor de beslissing: Hem aanvaarden als de Messias, of Hem verwerpen. Een andere keuze is er niet. - Waarom doet Hij dit? Hij *weet* dat Jeruzalem Hem zal verwerpen en doden. Hij weet dat de stad daardoor een ramp zonder weerga over zich brengt; zij zal verwoest worden en Israël zal verstrooid worden onder de volken. En Hij weet dat Hij dit kon vermijden - eenvoudig door niet te gaan! Maar dan zou Hij Jeruzalem laten wat het was. Dan zou de dag waarvan de profeet gesproken had nimmer aanbreken. En daarom doet Hij het. Want dat is zijn doel: het aanbreken van *die* dag!

Maar kan dit de *weg* zijn naar dat doel? Jeruzalem dat Hem doodt, de verwoesting van de stad, de verstrooiing van Israël en de moorden op Israël door de volken? - Hoe vreemd ook, dit moet de *weg* zijn naar wat de profeet beloofd heeft: Jeruzalem, dat Jezus als zijn koning ontvangt; Hij die het maakt tot de plaats van vrede voor alle volken. Als dat niet zijn bedoeling was, zou deze intocht niets te maken hebben met de vervulling van de profetie!

Jeruzalem heeft niet gejuicht

Men meent wel dat de profetie vervuld werd in het gejuich van Jeruzalem bij Jezus' intocht. Maar Jeruzalem heeft niet gejuicht. De scharen die met Jezus meetrokken juichten, maar van Jeruzalem lezen we dat het in opperste verwarring kwam. Geen vreugde maar ontsteltenis. Matteüs legt een nadrukkelijk verband met de aankomst van de wijzen na de geboorte van Jezus. Ook toen ontsteltenis. Wel beweging, maar geen beweging naar de Koning toe, van wie

de Schriften gesproken hadden. De wijzen moeten alleen verder. Nu raakt de stad in nog heviger beweging. Ze beefde, zoals bij een aardbeving, schrijft Matteüs letterlijk. Opnieuw beweging, maar opnieuw: niet naar de Koning toe. De handel in de tempel gaat gewoon door. Alleen enkele lammen en blinden weten de weg naar Hem te vinden.

Dan horen we het verhaal van de vervloeking van de vijgeboom, waaraan Jezus tevergeefs zocht naar vruchten (21:18,19). Dat moet gaan over Jeruzalem. Jezus velst als Rechter het oordeel over de stad: tot in eeuwigheid zal ze geen vrucht dragen. Tot in eeuwigheid - hoe lang is dat? Nooit meer, zegt men. Als dat zo is valt aan een heil van Jeruzalem en Israël niet meer te denken. Dan is de intocht van Jezus niet geschied om de profeten te vervullen, die dit heil aankondigen. - We zullen zien dat Matteüs ons iets anders vertelt.

Een ruil?

Er volgen na de intocht drie gelijkenissen over Israël. We beperken ons nu tot de tweede, die van de pachters (21:33-46). Het verband met de intocht is wel duidelijk: de komst van de zoon naar de pachters om de vruchten in ontvangst te nemen - denk aan de vijgeboom die ze niet had. De pachters doden de zoon. En dan spreekt Jezus over het komende gericht over Israël. Het koninkrijk Gods zal van hen weggenomen worden en gegeven worden aan een ander volk, dat de vruchten daarvan opbrengt. Het lijkt onweerlegbaar: de rol van Israël in de heilsgeschiedenis is uitgespeeld en gaat over naar een ander volk, de gemeente. H. Baarlink (Vervulling en voleinding, 1984, p. 152-157) spreekt hier van een 'vervanging', een 'ruil'. Jezus begon wel met Israël - de verloren schapen van het huis Israëls (10:6; 15:24), maar dat is op niets uitgelopen vanwege het verzet in Israël. En daarom verzamelt Jezus zich een nieuw volk, de gemeente - dat is het volk dat Hij zal redden van hun zonden in plaats van Israël.

Maar wat horen we bij Matteüs? Eerst merken we op dat Jezus niet zegt dat het Koninkrijk van God zal worden weggenomen van *Israël*. 'Het zal van *u* weggenomen worden.' Daarop volgt: 'En toen de overpriesters en Farizeeën zijn gelijkenissen gehoord hadden, begrepen zij dat Hij hèn bedoelde (21:45). Het gaat dus om de toenmalige leiders van Israël. Van hen zal het Koninkrijk Gods worden weggenomen. - Maar nu is het toch zo dat het overgrote deel van Israël deze leiders is gevolgd. En daarom is het óók zo dat het jodendom geen vrucht draagt voor het Koninkrijk Gods onder de volken. Dat is wèl de bestemming van Israël: het moet onder de volken Gods daden bekend maken (Ps. 96:5; 105:1). De Messias was gekomen om zijn volk te voeren tot de vervulling van die opdracht. Deze opdracht zal nu vervuld worden door *de minderheid van Israël* die Hem heeft aangenomen als de Messias. Vergeten we niet: het begin is *de joodse gemeente!* Als Matteüs zijn Evangelie schrijft richt hij zich tot gemeenten die grotendeels joods zijn. Door de prediking van deze joden zijn nu óók mensen uit de heidenen deel gaan uitmaken van de gemeente van Israëls Messias. En deze gemeente - 'die Hij geroepen heeft, niet alleen uit de joden maar ook uit de heidenen' (Rom. 9:24) - verkondigt het Koninkrijk Gods onder de volken, met vrucht!

Maar is dat een ruil? Laat de Messias het overige Israël nu vallen als zijn volk om zich tevreden te stellen met dit 'nieuwe volk'? Integendeel: als heidenen toegebracht worden tot zijn volk, is dat niet om het overige Israël te laten voor wat het is, maar om dat tot jaloersheid te wekken en terug te brengen tot de plaats waar het hoort: als zijn eigen volk (Rom. 11:11). Dat de gemeente uit de heidenen daarna Israël heeft laten vallen, betekent niet dat Jezus dit bedoelde!

Over de verhouding van de gemeente tot Israël schrijft Paulus in Romeinen 11:16-24, de gelijkenis van de olijfbom. Daar is inderdaad sprake van een vervanging. Takken van de edele olijf, Israël, worden weggebroken en wilde olijfloten worden geënt: heidenen die tot het geloof in Jezus komen. Maar Paulus ziet het gevaar! Hij waarschuwt de heidenchristenen nadrukkelijk voor de *hoogmoed*: dat God aan hen de voorkeur zou hebben gegeven en Israël zou hebben opgegeven. 'Wees niet hoogmoedig, maar vrees! Want als God de natuurlijke takken niet gespaard heeft, Hij zal ook u niet sparen.' Die weggebroken takken zullen opnieuw geënt worden. Zijn doel blijft de redding van 'gans Israël'. Want, ondanks de verwerping van de Messias, zij blijven geliefden om der vadersen wil (11:23-28). Tijdelijk zijn ze uitgeschakeld, maar *hun terugkeer blijft noodzakelijk, wil het onder de volken komen tot de volle rijkdom die God bedoelt* (11:12, 15).

Het verzet, van het begin af bekend

Bij Paulus is wel duidelijk dat God Israël niet heeft opgegeven als zijn volk. Maar onze vraag was: is dat ook zo bij Matteüs? - Meteen in het begin van zijn Evangelie laat hij zien dat de Messias komt tot een stad die Hem niet wil. We wezen er al op: Jeruzalem is ontsteld als de wijzen uit het Oosten vragen naar de Koning der joden die geboren is (2:1-3). Deze onwil was niet van vandaag of gisteren! Jezus wijst dat aan in de gelijkenis van de pachters. Aan de zoon gaat een rij van eerdere knechten vooraf, de profeten die in Israël vervolgd en gedood zijn. Ook in de grote rede tegen de schriftgeleerden en Farizeeën noemt Jezus het: zij zijn de zonen van de moordenaars van de profeten en zullen de maat van hun vadersen vol maken door Hem te doden (23:31,32). Toen Jezus begon met de redding van Israël was dit verzet dus niet een zaak die nog blijken moest, maar die al lang gebleken was. Het hele Oude Testament spreekt daarvan. En toch begon Hij eraan. Waarom? Wilde Hij soms dat dit verzet aan de dag zou treden, en dat daardoor duidelijk zou worden dat God Israël *terecht* verwierp? Dan zou Hij niet werkelijk hun *redding* gewild hebben! En die heeft Hij wèl gewild, met een wil die geheel berekend was op hun verzet. En daarom *blijft* Hij deze redding ook willen totdat Hij zijn doel bereikt heeft. Dat maakt de gedachte aan een ruil onmogelijk.

Het gaat hier niet om een bepaalde Israël-liefhebberij. *Als God Israël laat vallen vanwege zijn verzet, wat zal God dan doen met de wereld vanwege háár verzet? Juist in de leer over Israël valt de beslissing inzake het heil van de velen. Als God op enige uitzonderingen na Israël - zelfs Israël - laat vallen, dan is daarmee beslist dat Hij het merendeel van de mensheid zal laten vallen!*

Redding na het gericht

In zijn grote rede tegen de schriftgeleerden en Farizeeën spreekt Jezus tenslotte over het oordeel over Israël (23:29-39). Zij zullen niet ontkomen aan het oordeel der hel; over hen zal komen al het rechtvaardige bloed dat vergoten werd op de aarde, van Abel af tot de profeet Zacharias' ... die *gij* vermoord hebt. Het onderscheid tussen de vorige geslachten van Israël en het Israël dat Jezus zal doden valt weg. In dit verzet tegen God maakt Jezus ook geen verschil tussen het volk en zijn leiders. Als Jezus zijn prediking tot Israël besluit, vat Hij hen allen samen in zijn woord van smart; maar het is een smart waar de hoop het laatste woord heeft! - *'Jeruzalem, Jeruzalem, dat de profeten doodt, en stenigt wie tot u gezonden zijn, hoe dikwijls heb Ik uw kinderen willen vergaderen, gelijk een hen haar kuikens vergadert, en gij hebt niet gewild. Zie uw huis wordt aan u overgelaten. Want Ik zeg u, gij zult Mij van nu aan niet meer zien, totdat gij zegt: Gezegend Hij die komt in de naam des Heren* (vs. 37-39). Hoe spreekt Jezus hier over gericht en redding? Ze zullen niet ontkomen aan het oordeel der hel; over hen

zal komen al het rechtvaardige bloed dat vergoten werd op de aarde; hun huis wordt aan hen overgelaten - dat moet slaan op de verwoesting van de tempel, waarover Jezus straks zal spreken; ze zullen Hem niet meer zien. Al deze woorden moeten betrekking hebben op hetzelfde oordeel. De zonen van het Koninkrijk zullen uitgeworpen worden in de buitenste duisternis, waar het geweest is en het tandengeknars (8:12). Maar dat is niet de *vervulling* van de Schrift! Wat Jezus dáármee bedoelt zien we als Hij bij zijn intocht alles stelt in het teken van de profetie van Zacharia. De Koning komt tot zijn stad; Jeruzalem wordt opgeroepen tot gejuich! - *Maar het heeft niet gewild*. Het heeft zijn koning gedood. Als het daarbij bleef, werd de profetie niet vervuld! Nu begint de weg van het gericht. Hun huis wordt aan hen overgelaten en zij zullen Hem niet zien, *totdat...* Hij opnieuw komt. En dan is de tijd van gericht *voorbij*. Ze zullen Hem zien - de steen die de bouwlieden verworpen hadden (Ps. 118:22; Mat. 21:42); *en dan zullen ze Hem wèl toejuichen, met de woorden uit dezelfde psalm, als de Gezegende des Heren*. Wat de scharen bij zijn intocht riepen, zal dan de stem zijn van heel Jeruzalem. Dat is de vervulling èn van Psalm 118 èn van Zacharia 9:9. Dat is wat Hij *wil*. Dát is de dag dat *de Schriften zijn vervuld!*

De Schriften - niet alleen deze twee Schriftwoorden. Alle grote profeten hebben gesproken van *Israëls redding na het gericht over zijn ongehoorzaamheid*. Waarover gaat het bijvoorbeeld anders in het tweede deel van *Jesaja*? En als *Jeremia* spreekt over het herstel van Israël (Jer. 30-33), dan horen we van de *vergeving* van Israëls ongerechtigheid (31:34); ná het eeuwige vuur van 17:4, en ná de eeuwige smaad van 23:40! - En hoe spreekt Ezechiël over Jeruzalem? Het zal Gods oordeel ondergaan: 'Uw wandel zal Ik op uw hoofd doen neerkomen' (Ez. 16:43). Ze hebben het erger gemaakt dan Sodom! Maar de toekomst is dat God verzoening zal doen over alles wat Jeruzalem gedaan heeft (16:63). Het is een toekomst van heil ná het gericht. De dood heeft zijn macht verloren. Zelfs Sodom, een stad van louter doden, zal in die toekomst delen, en nog wel als dochter van Jeruzalem (16:53, 61). En dan moet men vooral Ezechiël 36 en 37 lezen. God zal hen *redden* van al hun onreinheden; redden van alle afvalligheden (36:29; 37:23); - het woord *redden* of *verlossen* dat hier gebruikt wordt is hetzelfde dat we horen in de naam Jezus, die zijn volk zal *redden* van hun zonden (Mat. 1:21).

Heil voor de doden?

Midden tussen deze beloften van Ezechiël 36 en 37 wordt ons het visioen beschreven van de doden die tot leven komen: 'Zie, Ik open uw graven en zal u uit uw graven doen opkomen, O mijn volk, en u brengen naar het land Israëls' (37:1-14). - Men heeft gezegd dat dit een zinnebeeldige voorstelling is van de terugkeer uit de ballingschap. Dat is het wel, maar het is veel meer! Na de ballingschap is niet *vervuld* wat Ezechiël hier aankondigt. Jeruzalem is dan nog altijd het Jeruzalem dat de profeten doodt: het kruisigt de Messias. Maar in die toekomst van dat nieuwe verbond waarvan Ezechiël spreekt, zal Israël de wil van God volkomen doen. God heeft zijn Geest in hun binnenste gegeven (36:25-27). Dan breekt er niet opnieuw een gericht aan. Dan is de heerschappij van de dood voorbij. Dát wordt Ezechiël getoond in het visioen van de doden die opstaan.

Om die toekomst te doen aanbreken gaat Jezus naar Jeruzalem. Ze zullen Hem kruisigen. Jeruzalem zal het aangekondigde gericht ondergaan. Ze zullen niet ontkomen aan het oordeel der hel (Mat. 23:33). En *daarna* zal Jeruzalem Hem weer zien en roepen: *Gezegend Hij die komt in de naam des Heren* (23:39). - Er zijn uitleggers die menen dat dit woord van zeer beperkte betekenis is. Hoogstens zou het gelden voor een laat nageslacht dat zich tot Hem bekeerd heeft. Niet van de andere joden, want die zijn al gestorven, en dan kan het niet meer!

Maar tot wie spreekt Jezus hier? Tot de kinderen van Jeruzalem die Hem verwerpen. Niet tot verre nakomelingen die het beter zullen doen! Als we zeggen dat het niet meer kan, *vanwege* de dood, miskennen wij de kracht van zijn opstanding!

De redding van Israël: Matteüs niet anders dan Paulus

Wat hebben we nu gehoord? Niet anders dan Paulus leert Matteüs de redding van Israël nadat het de Messias verworpen heeft.

1. Jezus heeft de kinderen van Jeruzalem willen vergaderen, maar Jeruzalem heeft niet gewild. Dat betekent niet dat Jezus nu ophoudt het te willen en Jeruzalem opgeeft. Wat Hij *wil*, zal bereikt worden doordat Hij zijn leven geeft om zijn volk te redden van hun zonden (1:21).

2. Deze redding van Jeruzalem kondigt Jezus aan door de woorden: '... totdat gij zegt: Gezegend Hij, die komt in de naam des Heren'. Ook in Mat. 19:28 spreekt Jezus van dit herstel: in de wedergeboorte, wanneer de Zoon des mensen zit op de troon van zijn heerlijkheid, zullen de apostelen zitten op twaalf tronen om de twaalf stammen van Israël te richten. Daar wordt het komende koningschap van de Messias over zijn volk beschreven. In Mat. 23:39 zien we dat dit herstel aanbreekt *na het gericht* over Israël.

3. Het door Jezus aangekondigde gericht over Israël is het *laatste* gericht. Als de Messias komt tot Jeruzalem is alles van het gericht voorbij; ook de hel waaraan zij niet zullen ontkomen (Mat. 23:33). Onder zijn heerschappij zal het niet tot nog een ander gericht komen, want Israël is gered van zijn zonden.

4. De bestemming van Israël om Gods daden bekend te maken is niet vervallen. Israël is niet vervangen door de gemeente uit de heidenen. Die gemeente déélt in Israëls bestemming. Zij zal, zegt Paulus, zelfs Gods werktuig zijn om Israël tot de Messias te brengen - 'om hen tot najver te wekken' (Rom. 11:11). De gemeente zal ook de bestemming van Israël niet *volbrengen* zonder Israël. De grote rijkdom voor de volken wacht op Israëls terugkeer tot de Messias (Rom. 11:12).

5. Dát is de vervulling van de profeten. Als Jeruzalem juicht om zijn Koning, dan verkondigt Hij de volken vrede en dan strekt zijn heerschappij zich uit tot de einden der aarde (Zach. 9:10). Dat horen we ook in de andere profetieën, zoals Jes. 2:1-4; Jes. 25:6-9, Ps. 65:2, 3; Ps. 87; Ps. 102:23.

6. De komst van de Messias tot Israël en de aanvang van zijn koningschap gaat samen met de opstanding van doden. Dat horen we in het woord 'wedergeboorte' in Mat. 19:28, en bij Paulus in Rom. 11:15 '... wat zal hun aanneming zijn dan leven uit de doden'. Zonder deze opstanding zou het ook niet de redding van gehéél Israël zijn, die de profeten hebben aangekondigd: een redding die ook de gestorven geslachten omvat (Ez. 37:1-14); de dag dat God de dood voor eeuwig vernietigt en de tranen van alle aangezichten afwist (Jes. 25:6-9).

6. Hoe ver reikt de losprijs?

Een losprijs voor velen

'Van toen af begon Jezus Christus zijn discipelen te tonen, dat Hij naar Jeruzalem moest gaan en veel lijden.. .en gedood worden en ten derde dage opgewekt worden' (16:21). Heel het tweede deel van Matteüs staat in het teken van Jezus' tocht naar Jeruzalem en wat Hem daar te wachten staat. Niemand dwingt Hem, maar Hij moet daar zijn. Waarom? Om de Schriften te vervullen, en dat is: om zijn volk te redden van hun zonden. - Wat schrijft Matteüs nu over de betekenis van Jezus' dood?

Er zijn drie woorden die onze aandacht moeten hebben. De eerste twee zijn zeer nauw aan elkaar verwant. In 20:28 zegt Jezus dat Hij gekomen is om *zijn leven te geven als losprijs voor velen*. In 26:28, als Hij het Avondmaal instelt, zegt Hij: *'Want dit is het bloed van mijn verbond, dat voor velen vergoten wordt tot vergeving van zonden*. 'Dit avondmaalswoord zegt iets naders over het eerste. Bij de velen gaat het om hun *zonden*, en de losprijs bewerkt *vergeving* van zonden. De plaats die dit woord krijgt bij het Avondmaal, geeft het een bijzonder gewicht: het staat in het middelpunt waaromheen Jezus zijn gemeente vergadert.

Beide woorden kunnen alleen verstaan worden vanuit de vierde profetie van de Knecht des Heren (Jes. 52:14-53:12; vgl. Mat. 8:17). Het 'voor velen' treffen we aan in de laatste verzen. Hij zal *velen* rechtvaardig maken en hun ongerechtigheden zal Hij dragen. Hij heeft *'zijn leven uitgegoten in de dood' en 'de zonden van velen gedragen*; (Jes. 53:11, 12). We letten ook op het 'op Hem'. 'De straf die ons de vrede brengt was *op Hem*. 'En 'de Here heeft ons aller ongerechtigheid doen neerkomen *op Hem*' (Jes. 53:5, 6).

- Meermalen horen we in de Bijbel dat God het kwaad dat een mens gedaan heeft, op diens eigen hoofd doet neerkomen (Richt. 9:57; 1 Sam. 25:39; Ps. 7:17; Ez. 16:43; Joël 3:4,7; Ob. 15). Hier in Jesaja 53 wordt ons gezegd dat God de ongerechtigheden van ons allen doet neerkomen *op Hem*. *In plaats van op onszelf* waar ze hoorden, kwamen ze neer *op Hem* waar ze niet hoorden, maar waar ze toch kwamen, omdat Hij zich gesteld had *in onze plaats*.

Dit is juist wat ons gezegd wordt met het woord *losprijs*. De betekenis van dit woord ligt in de *plaatsvervanging*. In de woordkeus van Matteüs krijgt dit nog een bijzondere nadruk, want 'voor velen' zou men nauwkeuriger vertalen met 'in plaats van velen'. - Er vindt een *ruil* plaats. In de relatie tussen God en de mensen neemt Jezus de plaats in van de mensen. - Hun zonden maken scheiding tussen God en hen, want wat zij gedaan hebben is kwaad in zijn ogen. Zij zijn gevangen in het kwaad dat zij gedaan hebben, want *niemand kan ongedaan maken wat hij gedaan heeft*. En dan gebeurt wat wordt aangeduid met het woord 'losprijs'. Niemand kan *begrijpen* hoe het kan, maar het gebeurt! *Jezus komt en neemt hun plaats in*. - Nu is Hij daar, *gescheiden van God, alleen met hun daden*. Zij worden er niet meer door achtervolgd; ze zijn er niet meer, deze boze daden. Waar zijn ze? Op Hem! Nu maken ze scheiding tussen God en Hem. En Hij, de Zoon van God, draagt deze scheiding.

Dat brengt ons tot het derde woord dat Jezus gesproken heeft over de betekenis van zijn dood. - 'En van het zesde uur af kwam er duisternis over het gehele land tot het negende uur. *Omstreeks het negende uur riep Jezus met luider stem: Eli, Eli, lama sabachtani! Dat is: Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten!*' (Mat. 27:46). - In deze schreeuw van doodsangst horen we *waar Jezus Zich bevindt*. Hier horen we *wat het is om zijn leven te geven als losprijs voor velen; wat het is om de zonden van velen te dragen*.

Dit woord van Jezus is het woord waar *Psalm 22* mee begint (Ps. 22:2). In heel de beschrijving van de kruisiging wordt deze psalm ons voor ogen gesteld. En met dit woord heeft Jezus de Schriften beslissend vervuld! Want - *God heeft Hem geantwoord!* (Ps. 22:22),

en dit antwoord is de opstanding. - Nu kunnen de apostelen uitgezonden worden naar alle volken (Mat. 28:19). 'Alle einden der aarde zullen het gedenken en zich tot de Here bekeren; alle geslachten der volken zullen zich neerbuigen voor zijn aangezicht' (Ps. 22:28).

Het is de stralende rijkdom van onze geloofstraditie dat zij ons leert hierbij te leven en te sterven. Zij leert ons *aldus* aan Hem te denken: 'dat onze Here Jezus Christus de toorn Gods onder welke wij eeuwig hadden moeten verzinken ... voor ons heeft gedragen ... *en heeft zich vernederd tot in de allerdiepste versmaadheid en angst der hel, met lichaam en ziel, aan het hout des kruises, toen Hij riep met luider stem: Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten!* - opdat wij tot God zouden genomen en nimmermeer van Hem verlaten worden. Daarmee vertroost ons het oude Avondmaals-formulier. Dit is waarlijk *het hart der Kerk!*

De waarde van de losprijs

Onze geloofstraditie heeft de betekenis van Jezus' dood beperkt tot de gelovigen. Nu heeft Jezus gezegd, dat Hij zijn leven geeft als losprijs *voor velen*. En opnieuw, dat zijn bloed vergoten wordt *voor velen* tot vergeving van zonden. Dit doet ons al vermoeden, dat het niet alleen kan gaan om de *weinigen* waarvan Hij zegt dat ze ingaan door de enge poort ten leven, maar ook om de *velen* die ingaan door de wijde poort ten verderve (7:13, 14). Of vergissen wij ons daarin?

Het antwoord op de vraag wie deze velen zijn, krijgen we als we onze aandacht richten op de losprijs zelf. *Hoevelen* deze 'vrijkoopt', wordt uitsluitend bepaald door de *waarde van de losprijs*. Wat is die waarde? Welnu, *deze losprijs is alles van Jezus!* Zowaar Jezus de Zoon van God is, zowaar is deze losprijs toereikend voor alles wat God toebehoort. 'Want in Hem zijn alle dingen geschapen, die in de hemelen zijn en die op de aarde zijn ... en alle dingen hebben hun bestaan in Hem... Want het heeft de ganse Volheid behaagd in Hem woning te maken, en door Hem, vrede gemaakt hebbende door het bloed zijns kruises, alle dingen weder met Zich te verzoenen, door Hem, hetzij wat op de aarde, hetzij wat in de hemelen is' (Kol. 1:16-20). De waarde van deze losprijs is niet alleen toereikend voor het geheel van de mensheid, maar voor al het geschapene tot in de hemelen toe! - Wanneer dan ook in 1 Tim. 2:6 gezegd wordt, dat Christus Jezus zich gegeven heeft tot een losprijs voor *allen*, wordt daarmee niets anders gezegd dan in Mat. 20:28 (vgl. 1 Joh. 2:2).

Maar nu is deze Ene die zijn leven geeft als losprijs voor allen, dezelfde die de *Rechter* zal zijn van allen (25:34-36). *De Rechter van allen, heeft, voordat Hij als Rechter komt, zijn leven gegeven als losprijs voor hen allen.* Wat betekent dit voor zijn Rechter-zijn? - *Toen Hij zijn leven voor hen gaf was alles van Hem: losprijs; er was geen ander doel dan dit ene: de redding van wie verloren zijn. Daarom zal ook niets wat Hij daarna doet een ander doel hebben. Door Zichzelf voor hen te geven, heeft Hij de bestemming voor hen allen bepaald. Hij zal van deze losprijs niets terugnemen door een deel van hen alsnog te bestemmen tot verlorenheid.*

Hij zal werkelijk de *Rechter* zijn. Hij zal allen oordelen naar wat ze gedaan hebben. Hij zal ook *veroordelen*. Maar in zijn veroordeling zal niets zijn, waarin Hij op deze bestemming terugkomt. *De straf kan alleen in dienst staan van deze bestemming.*

Onze geloofstraditie leert dit anders! Voor een klein deel van de mensheid - de uitverkorenen - heeft Jezus Zich tevoren in het gericht gesteld; voor hen betekent zijn oordeel daarom vrijspraak, hemelse heerlijkheid. Voor het merendeel van de mensen heeft Hij dat echter niet

gedaan en zijn oordeel betekent voor deze velen eeuwige verdoemenis, eindeloze pijniging. (Heidelbergse Catechismus, Zondag 19). - Wij menen dat *deze voorstelling van zaken vreemd is aan de Schrift, omdat ze niet uitgaat van de allen omvattende en alle toekomst bepalende kracht van wat Jezus gedaan heeft door zijn leven te geven als losprijs voor velen*. Omdat dit geschied is, kàn het gericht niet het einde zijn van de ontferming bij God!

Elke zonde zal vergeven worden...

Dat het bij de velen die vergeving zullen ontvangen óók gaat om de veroordeelden, kan verder blijken uit de plaats waar Matteüs spreekt over de lastering van de Geest. Jezus zegt daar: 'Daarom zeg Ik u, elke zonde zal de mensen vergeven worden, maar de lastering van de Geest zal niet vergeven worden' (12:31, 32). Jezus heeft zojuist een bezetene die blind en stom was genezen. De scharen zijn buiten zichzelf van verbazing: dit moet de Zoon van David zijn! De Farizeeën grijpen dan naar een nieuw wapen in hun strijd tegen Jezus. Ze schrijven de reddende kracht, die in Jezus openbaar wordt, toe aan de Beëlzebul, de overste van de boze geesten. Dan zegt Jezus: Dat jullie niet in Mij geloven als de Gezondene van God, is erg genoeg, maar het zal vergeven worden. Maar als je *ziet* dat de kracht van God mensen bevrijdt, zo duidelijk dat je het niet kunt ontkennen, en je gaat die kracht bestempelen met de naam van de Boze zelf - dat is de Geest lasteren - dan blijft er geen vergeving voor je over. Dat kàn dus: een mens kan de reddende nabijheid van God *ervaren*, en toch radikaal 'neen' zeggen. Dit is geen zonde uit zwakheid, of wanhoop, of nood, of misleiding. Men is omgeven door het heil en verstoot het moedwillig. De Farizeeën staan op de *rand* van deze mogelijkheid. Jezus slaat alarm! Hij opent hun oog voor het absurde: satan die satan zou uitdrijven! Dáármee doorgaan, is met open ogen kiezen voor de afgrond.

En zij *lieten* zich terugroepen: we horen ze er niet meer over! - Straks staat Jezus voor de Hoge Raad. Hij wordt aangeklaagd. Maar geen woord over de boosaardige kracht van zijn genezingen. Hij wordt veroordeeld op grond van zijn uitspraak dat Hij *de Zoon des mensen* is (26:64, 65).

'Spreekt iemand een woord tegen de Zoon des mensen, het zal hem vergeven worden' zegt Jezus. Welnu, als er ooit een woord tegen de Zoon des mensen gesproken is, dan was het toen Israël zijn Messias verwierp. En daarvan zegt Jezus dat het vergeven zal worden! - Zij zullen erom veroordeeld worden: de zonen van het Koninkrijk zullen uitgeworpen worden in de buitenste duisternis (8:12). En toch: het zal vergeven worden!

Nogmaals: het woord 'eeuwig'

Als Jezus spreekt over de vergeving van elke zonde, dan maakt Hij een opmerkelijk onderscheid. Hij spreekt over *deze eeuw* en *de komende eeuw*. Dat geeft ons de gelegenheid nog iets toe te voegen aan wat we zeiden over de woorden 'eeuwig' en 'eeuwigheid'. Want het woord 'eeuw' dat we hier horen, is bij Matteüs hetzelfde woord ('aioon') dat elders vertaald is met 'eeuwigheid'. Waarom heeft men het dan niet gelijk vertaald? Dan zou hier moeten staan 'deze eeuwigheid en de komende eeuwigheid'. Dat zou het bijzondere nut hebben gehad, dat we meteen gezien hadden, dat het woord 'eeuwigheid' voor Matteüs niet de betekenis had van 'eindelooze tijd'. Want als op 'deze eeuwigheid' nog een 'komende eeuwigheid' *volgt*, dan is duidelijk dat 'deze eeuwigheid' niet eindeloos zal voortgaan! We letten op nog een andere plaats. In Mat. 13:40 en 49 lezen we 'de voleinding der *wereld*'. Matteüs gebruikt hier weer hetzelfde woord (ook in Mat. 28:20). 'De voleinding der eeuwigheid' zouden we dus moeten lezen. Dat men het woord niet zo heeft vertaald begrijpen we. Maar door de lezer zo tegemoet

te komen heeft men wèl het misverstand in de hand gewerkt, dat de Bijbel met het woord 'eeuwigheid' eindeloosheid bedoelt! We zagen al eerder dat dit woord bij de profeten niet die betekenis heeft. We zien nu ook dat dit geldt voor het Nieuwe Testament. Er is iets voor te zeggen om dit woord steeds te vertalen met 'wereld', of 'wereldtijd'. In het latere Hebreeuws heeft dit woord ('olam') helemaal de betekenis 'wereld' gekregen.

De vergeving in de komende eeuw

De lastering van de Geest wordt niet vergeven in deze eeuw, en ook niet in de komende eeuw, zegt Jezus. Daardoor is deze zonde onderscheiden van elke andere zonde. Deze toevoeging zou zonder zin zijn, als er niet werd gerekend met zonden die in de komende eeuw wèl vergeven worden.

De zin daarvan wordt duidelijk als we opmerken hoe Jezus spreekt over het gericht. Het is voldoende te wijzen op het gericht over de volken (25:31-46). De zonden van nalatigheid die daar genoemd worden - 'Gij hebt Mij *niet* te eten gegeven, *niet* bezocht ...' - hebben niets te maken met wat Jezus de lastering van de Geest noemt. Hiervan geldt dus dat ze naar het woord van Jezus *vergeven* zullen worden. Toch wordt men hiervoor veroordeeld, en wel tot *de eeuwige straf!* Als we er nu van uitgaan dat Jezus weet wat Hij zegt, *dan leren we van Hem dat wat Hij de eeuwige straf noemt, zal eindigen in de vergeving.* Dit kan niet anders zijn dan *een vergeving na de straf van het gericht* en daarom een vergeving in de komende eeuw. Ons vermoeden dat er *een toekomst van redding is na het gericht*, blijkt dus niet uit de lucht gegrepen te zijn.

We vatten nu samen. Er is een *vergeving in deze eeuw*. Het is de vergeving voor hen die het Onze Vader bidden: 'Vergeef ons onze schulden gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren' - en die dat laatste ook *doen*; de vergeving voor hen die Jezus nagevolgd zijn en gedaan hebben wat Hij geleerd heeft. - Vervolgens is er de vergeving voor de velen die Hem *niet* navolgden; die binnengingen door de wijde poort op *de weg die ten verdere leidt* (7:13, 14). Dit moet zijn *de vergeving in de komende eeuw*. - En tenslotte is er *de zonde waarvoor geen vergeving is*, de lastering van de Geest, die ook in de komende eeuw niet vergeven wordt. Het mag ons hierbij niet ontgaan dat *met geen woord gezegd wordt wát de straf op deze zonde is*; van een voortbestaan in eindeloze pijniging wordt ook hier met geen woord gesproken. Wèl staan we hier voor de vraag of de Bijbel ook de *mogelijkheid* open houdt dat een mens kan *eindigen in het niets*, doordat God zou toelaten dat hij definitief weigert zich het leven te laten geven, dat God hem wil geven. Kan het zijn, dat die *mogelijkheid* is aangeduid in het woord van Jezus over Judas: 'Het was voor die mens goed geweest, als hij niet geboren was' (Mat. 26:24)? Op deze vragen gaan we hier niet in. Maar deze uitspraken van Jezus maken wel dat we ons ervoor hoeden te zeggen: alle mensen *zullen* -zonder uitzondering - eenmaal behouden worden. *Onze hoop ligt dan ook niet in wat de Schrift zegt over de straf maar wat zij zegt over God: God wil dat alle mensen behouden worden. Hij wil het, en Hij blijft het willen, ook in zijn gericht; ook van degenen die in dat gericht veroordeeld worden.*

Wat de straf betreft is één ding hier belangrijk: *in niets wat Matteüs daarover zegt wordt de hoop op het heil van allen beperkt of uitgedoofd.* Alles wat we bij hem horen over de straf - ook de eeuwige straf - heeft betrekking op *zonden waarvan Jezus zegt dat ze vergeven worden.* Dit betekent dat alle gerichtswaarden, waarop men de leer van de eindeloze straf heeft gebouwd, ten onrechte zo zijn uitgelegd: zij leren ons deze eindeloosheid niet. *De wijze waarop Jezus over de vergeving heeft gesproken, sluit dit uit. De vergeving die Hij voor de velen verworven heeft door zijn leven voor hen te geven als losprijs, heeft deze velen*

voorgoed bestemd tot het heil, ook al ontkomen zij niet aan het gericht. We staan hier voor de volstrekte onbegrijpelijkheid van Gods wegen (Rom. 11:33), maar dat mag de kracht van deze losprijs voor ons niet onzeker maken. Want *dit is de grond van onze hoop voor de velen!* Deze losprijs omvat het gericht. Zij omvat het verleden en de toekomst van heel het menselijk geslacht. Eerst van Israël, Gods eerstgeborene. Maar wat Hij aan Israël schenkt, is bestemd voor alle volken - niet voor een aantal mensen *uit* hen, maar voor het geheel. Vanuit Israël zendt Jezus zijn apostelen tot hen uit, en Hij zal niet rusten - en daarom zal zijn gemeente niet kunnen rusten - totdat zij allen geworden zijn tot zijn discipelen die onderhouden al wat Hij geboden heeft.

7. Het doel van de straf

De onbarmhartige dienstknecht

In onze geloofstraditie heeft de straf die volgt op het gericht geen doel voor de gestrafte. Gods doel met Hem is bereikt. Hij wil dat hij blijft waar hij is: ver van Hem, gepijnigd door zijn zonden. Spreekt de Bijbel inderdaad zo over Gods straf?

We kiezen ons uitgangspunt in een deel van Matteüs, dat zijdelings het doel van de straf noemt. Vervolgens bezinnen we ons op een gedeelte van het Oude Testament, dat rechtstreeks spreekt van dat doel.

Als Jezus spreekt over het komende gericht, valt ons iets op. We horen van vrijspraak en veroordeling. Vrijgesproken worden wie het goed gedaan hebben, en veroordeeld worden zij die het verkeerd gedaan hebben. Maar we horen niet van vrijspraak op grond van de vergeving die Jezus verworven heeft! Jezus heeft zijn leven gegeven als losprijs voor velen, en zijn bloed tot vergeving van zonden voor velen, maar dat heft het gericht over die velen niet op! Hoe kan dat? We luisteren eerst naar een gelijkenis waar wèl vergeving geschonken wordt in het gericht: de gelijkenis van de onbarmhartige dienstknecht. Daar gaat de schuldige vrijuit - zijn schuld is kwijtgescholden - en daar gaat het nu net verkeerd! De man komt terecht bij de folteraars! (Mat. 18:23-35). Deze gelijkenis is gericht tot de gemeente en gaat over de navolging van Jezus. Zoals God ons vergeven heeft, moeten wij onze broeder van harte vergeven. Wie dat niet doet, verliest de vergeving die hij ontvangen heeft.

We letten nu op wat Jezus zegt over de straf zelf. De koning levert de man over in de handen van de folteraars, *totdat hij hem al het verschuldigde zou betaald hebben.* De straf heeft dus een *doel* dat bereikt moet worden. Het wordt wel *terloops* gezegd, maar terloops horen we dan toch, dat we er naast zitten als we dachten dat de folteraars eindeloos door moesten gaan met folteren. Aan een dergelijke straf heeft Jezus blijkbaar geen moment gedacht! - Ja maar, zeggen we, dat bedrag was toch buitensporig hoog, en wat had de man om te betalen? - Jezus bedoelt dus: eindeloos. *Zó valt men Jezus in de rede!* - Het klopt ook niet. Dan viel er voor deze man *niets te doen.* Alleen stil zitten - of liggen - en gefolterd worden. Maar de opdracht aan de folteraars is anders: *hij moet aan het werk, want er moeten tien duizend talenten verdiend worden.* Het lijkt inderdaad onbegonnen werk en hij zal er weinig zin in hebben. Maar het moet er komen - penning voor penning! Als hij maar doorgaat, dan zal het er ook komen. Want - *hij krijgt de tijd.* Zijn tijd houdt niet op totdat alles er is!

Wat kan Jezus bedoelen met dat *betalen*? We hebben gehoord dat niemand ongedaan kan maken wat hij gedaan heeft. Als dat het doel was, was het inderdaad onbereikbaar. Daarom

gaat het bij de *losprijs*. Ook voor deze man is de losprijs gegeven. Daardoor is het doel van zijn straf een *bereikbaar* doel. Door de losprijs zal hij tenslotte uit de gevangenis komen, maar *niet voordat hij veranderd is*; dat is het doel. - Het gaat hier om de *navolging*. De man krijgt vergeving, maar hij *doet* er niets mee. Hij gaat verder alsof hij niets ontvangen heeft. Hij grijpt zijn naaste bij de keel! En dat kan niet in het rijk waar deze koning regeert. Daar leeft men in navolging van de koning! Nu komt hij bij de folteraars. Zijn schulden worden zijn folteringen. Wat moet bereikt worden? Zijn onwil om de koning te volgen moet worden afgebroken, steen voor steen, totdat er niets van over is. Dan kan hij binnengaan in het rijk van de koning; dan zal hij daar geen kwaad meer stichten, maar de koning navolgen in diens ontferming. Dan is alles bereikt wat de koning wil.

De straf in het Oude Testament

Dit doel van de straf wordt ons voortdurend geleerd in de Schrift. Door de straf, de tuchting, de kastijding, moet bereikt worden: dat een mens zijn verzet tegen God opgeeft en luistert naar zijn stem (b.v. Ps. 81:9-15; vgl. Ps. 83:16, 17). De grote gerichtsrede van Leviticus 26 is een indrukwekkend voorbeeld. Als Israël niet luistert naar God en zijn geboden niet doet, dan zal Hij hen bezoeken met zijn straffen. En als ze doorgaan met niet te luisteren, dan zal God ook doorgaan met hen te straffen, tot zevenmaal toe (14-20). En *blijven* ze zich tegen Hem verzetten 'dan zal Ik u nog zevenmaal harder slaan naar uw zonden' (21). En opnieuw: 'Indien gij u door deze tuchting nog niet tot Mij keert en u tegen Mij blijft verzetten, dan zal ... Ik u ook slaan, zevenmaal, wegens uw zonden (23, 24). En opnieuw - het lijkt dat God van geen ophouden weet - 'indien gij desondanks niet naar Mij luistert... dan zal ik Mij met grimmigheid tegen u verzetten en Ik, ja Ik, zal u zevenmaal tuchtigen over uw zonden' (27, 28). De straffen worden steeds heviger. Tenslotte zal het land verwoest zijn en zal Israël verstrooid zijn onder de volken. Maar ook daar zal God hen niet met rust laten (33-39). - Het gaat hier maar om één ding: God wil dat Israël *zijn verzet opgeeft en luistert* naar zijn stem. Als dat gebeurt - 'belijden zij hun ongerechtigheid en die van hun vadersen ... dan zal Ik mijn verbond met Jakob... met Isaäk... met Abraham gedenken' (40-42). Dan is het doel bereikt waar het God in al die straffen om te doen was.

Voor en na de dood

Maar is hiermee iets gezegd over *de straf na de dood*? Het gaat hier immers om straffen vóór de dood? *De vraag van vóór of na de dood is hier echter niet in het geding. Het gaat om wat hier gezegd is over het doel van Gods straf En - nergens in het Oude Testament is sprake van een ander doel.* Over straf na de dood spreekt het Oude Testament niet. - Toch was die straf er, zal men zeggen. Dat weten wij uit het Nieuwe Testament. En die straf is zóveel verschrikkelijker, dat elke vergelijking met wat in het Oude Testament gezegd is, zinloos is. Eindeloos gaan de folteringen daarvan door, zonder enig doel van heil! Maar wat zeggen we dan? Wat de profeten gezegd hebben over God en zijn doel met zijn straf, blijkt niet meer van kracht! - Geslachten van Israël waren in hun ongehoorzaamheid gestorven. In hun leven was hun verteld van een God die wel straffe en straffe - *maar die in werkelijkheid al die tijd uitzag naar het ogenblik dat Hij daarmee kon ophouden*, namelijk als ze hun ongerechtigheden en die van hun vadersen (die hadden dat dus *niet* gedaan!) zouden belijden, om dan hun ten goede het verbond met hun voorvadersen te gedenken (Lev. 26:40-45). Maar na hun dood kregen ze te maken met een straf, waarover God met geen woord tot hen gesproken had; met een God die straft en straft en er niet mee wil ophouden. Hij wil niet dat ze hun verzet opgeven en tot Hem terugkeren. Hij wil maar één ding met hen: eindeloos doorgaan met hen te straffen. Wil

men volhouden dat Jezus dat bedoeld heeft? *Dat zou dan een andere boodschap over God geweest zijn, dan wat de wet en de profeten geleerd hadden!*

Maar wat zegt het Evangelie in werkelijkheid? *Jezus is niet gekomen om de wet en de profeten te ontbinden, maar om ze te vervullen* (Mat. 5:17). En daarom, *als we in het Nieuwe Testament horen dat de straf van God zich uitstrekt tot in de dood, dan moet ook het doel van God zich uitstrekken tot in de dood. Hetzelfde doel! Het is immers dezelfde God! Een boodschap van vreugde! God heeft zijn Zoon gezonden om zijn leven te geven in de dood als losprijs voor velen. Nu zal God zijn doel zelfs door de dood heen bereiken!*

Barth. Niet het zwaard maar de roede

Dat God een doel van heil heeft als Hij straft, ook na de dood, is in onze tijd naar voren gebracht door Karl Barth, met name als hij schrijft over 'De bestemming van de verworpene' (K.D. II, 2, p. 533-563). - De verworpene wordt *overgeleverd*, schrijft hij. *Overleveren* is het woord dat Matteüs gebruikt in de gelijkenis van de onbarmhartige dienstknecht (18:34, zie Statenvertaling). We horen het ook in verband met de straf in Mat. 5:26; Rom. 1:24, 26, 28; 1 Kor. 5:5; 1 Tim. 1:20. 'De gevangenschap waarin de mens volgens deze Schriftplaatsen geworpen wordt is ... onvoorwaardelijk en grenzeloos. Er is immers geen vollediger onmacht dan die van de door God aan zichzelf overgelaten mens; geen vollediger tirannie dan die waaraan hij is overgeleverd, dan en dáárdoor dat God hem aan zichzelf heeft overgelaten. En aan de gerechtigheid van het daardoor voltrokken oordeel is in geen enkel opzicht te twijfelen: heeft God hem niet juist zó en dáárdoor, het zijne, dat wat hem toekomt, gegeven?' Voor degene die overgeleverd is blijft niets over dan dat hij in deze grenzeloze onmacht en hopeloosheid God aanroept: 'niet om Hem te bewegen zijn oordeel te veranderen, en de voltrekking van zijn gericht te staken; wèl echter om Hem te smeken, dat Hij juist als Rechter niet zal ophouden *ook zijn God* te zijn, en Zich als *zijn God* te bewijzen - dat zijn Macht machtig is en blijft, ook als Hij verwerpt, ook over hem, de verworpene; dat ook hij, de verworpene in zijn verworpenheid die macht mag zien, en zich daaraan mag houden, dat het *laatste* woord ook voor hem *zijn* woord, het laatste werk ook aan hem *zijn* werk mag zijn en blijven' (p. 539). Een *laatste*, veelmeer een geheel *nieuwe* mogelijkheid voorbij het voltrokken gericht, is echter ook in die Schriftplaatsen voor de door God overgeleverde ten dele althans *niet afgesneden*, ten dele zelfs - zij het ook oneindig ver en diep - *in het uitzicht* gesteld (p. 540). De toorn van God, schrijft Barth, is juist zijn *liefde*, 'die zo brandt, die het haar weersprekende en weerstaande aan de mens wegbrandt, met het doel dat zij in het geloof aan Jezus leven zouden 'opdat de geest gered worde' (1 Kor. 5:5), 'opdat ze niet meer zouden lasteren' (1 Tim. 1:20; p. 541). De roede van Gods toorn zullen de ongehoorzamen niet ontlopen, maar *het zal de roede zijn, en niet het zwaard*, omdat dit zwaard eens en voor altijd heeft toegeslagen in het kruis van Jezus Christus (p. 385).

Als Barth spreekt over de straf, dan gebeurt dit op een wijze die geheel gegrond is in het volbracht werk van Christus, en die tevens geheel overeenkomt met de wijze waarop de profeten erover gesproken hebben. Omdat Jezus zijn leven gegeven heeft als *losprijs* voor velen, ligt de bestemming van deze velen vast. *In dienst van deze bestemming staat ook de straf Want de vergeving die verworven is, maakt de straf - de roede - niet overbodig. Zij dient om hen te doen bereiken wat - door de losprijs - voor hen allen bestemd is; om hen er toe te brengen hun verzet op te geven en zich te laten leiden door de Geest van de vergevende God.*

Hoe is God?

We letten nu weer op het doel van de straf, zoals het in onze geloofstraditie geleerd is. God heeft twee kanten, heeft men gezegd, zijn genade, en zijn gerechtigheid. In zijn genade vergeeft Hij de zonden, en in zijn gerechtigheid straft Hij de zonden. Zijn genade is toegewend naar het getal van de uitverkorenen, en zijn gerechtigheid naar de massa der verlorenen. Door de duisternis van deze massale verlorenheid, schittert het licht van zijn genade voor de uitverkorenen des te helderder. Het doel van de straf is dat daardoor Gods gerechtigheid geëerd wordt als *achtergrond van zijn genade*. Daarom moet de straf ook niet ophouden, want dan zou God *minder* verheerlijkt worden.

Wat wordt hier van God gezegd? We roerden het al eerder aan, maar nu komen we tot het eigenlijke: God wil niet dat het kwaad ophoudt! Hij wil niet dat de gestrafte zijn verzet tegen Hem opgeeft, omdat Hij anders niets meer zou hebben om te straffen. Dàt wordt hier geleerd!

Of meent men dat God wèl wil dat het verzet tegen Hem ophoudt, maar dat Hij toch wil doorgaan met straffen, ook als de gestrafte is opgehouden met zijn verzet? Dan zou nòg duidelijker zijn, dat Hij een God is, die nu eenmaal wil straffen - zonde of geen zonde. Hij zou een God zijn die wil pijnigen. Hij wil niet minder pijnigen dan liefhebben. Daarom heeft Hij een deel van zijn schepselen bestemd voor zijn ontferming, en een ander deel voor de pijniging. Dat laatste deel is verreweg het grootste. Hij is dus méér een God die wil pijnigen, dan een God die zich wil ontfermen! Hij is, zegt men, een God van ontferming, èn van *'gerechtigheid'*. De onmogelijkheid van het woord 'gerechtigheid' in deze betekenis hebben we getracht duidelijk te maken; het zou zijn: gerechtigheid die het kwaad in stand wil houden; gerechtigheid die straft wat het zelf wil!

Onze vraag is: waar vindt men zo iets in de Bijbel? Wat ons daar gezegd wordt van God sluit dit ten enen male uit! - Laten we horen hoe de Schrift spreekt van Gods gerechtigheid! Als zij daarvan spreekt horen we van Gods reddende daden ten behoeve van zijn volk. Zijn gerechtigheid is *heil*. 'De Here heeft zijn heil bekend gemaakt, zijn gerechtigheid geopenbaard voor de ogen der volken... alle einden der aarde hebben aanschouwd het heil van onze God' (Ps. 98:2, 3; zo ook Jes. 45:8; 46:13; 51:6, 8). 'Van de oudste tijden af heeft Israël Jahwe geprezen als Hem, die zijn volk de universele gave van zijn gerechtigheid toewendt. En deze Israël toegewende gerechtigheid is altijd heilsgerechtigheid. Onmogelijk is de voorstelling dat Israël daardoor tegelijk bedreigd zou worden. Het begrip 'straffende gerechtigheid' is (in het Oude Testament) niet aan te wijzen. De toevoeging 'straffend' zou een tegenspraak vormen tot het woord 'gerechtigheid' zelf' (G. von Rad, *Theologie des Alten Testaments*, 1966, p. 389). Wat is dan het doel van Gods straffen? We zagen het in Leviticus 26. Door de straf keert God zich tegen het kwaad, omdat Hij wil dat het niet meer gedaan wordt en dat zijn schepping daarvan voorgoed wordt bevrijd. Meer nog: het doel is dat degenen die de straf ondergaan tot inkeer komen, hun schuld belijden en terugkeren tot Hem, omdat Hij één ding wil: zich over hen ontfermen.

In de leer van de eindeloze pijniging is Hij geworden tot *een God die twee dingen wil*: het licht van zijn vreugde voor de uitverkorenen, en de duisternis van de pijniging voor de grote massa van zijn schepselen. We hoorden al dat we deze leer voor het eerst tegenkomen bij de grote kerkvader van het Westen: Augustinus. Hij vond het passend voor God om zo te zijn en om deze twee doelen te hebben. Hoe hij daartoe kwam, en vooral hoe de kerk na hem ertoe kwam dit te blijven leren - die vragen vallen buiten ons bereik. Maar duidelijk is, dat de angst voor dit duistere godsbeeld talloze gelovigen gekweld heeft van de vroege middeleeuwen af. Hoevelen zich daardoor hebben toegesloten voor het Evangelie, is moeilijk te schatten. En de

anderen? Hoevelen leerden er vrede mee te hebben dat het merendeel van hun medemensen een eindeloze pijniging te wachten staat, of werden althans onverschillig voor hun lot?

We richten opnieuw de blik op die Ene, die vandaag Dezelfde is die Hij van het begin af was: met ontferming bewogen over de menigten, omdat zij zijn als schapen zonder herder. Alles van Hem is losprijs voor hen! Kijken naar Hem is van dit duistere godsbeeld weten: *Zo is God niet!* - Maar hoezeer moeten èn deze angst èn deze onverschilligheid zijn gemeente belemmerd hebben om te zijn wat ze moest zijn in deze wereld: een schare van arbeiders in zijn oogst, boodschappers van zijn ontferming, die weigeren zich neer te leggen bij het verloren zijn van ook maar één van deze velen! (Mat. 9:36-38).

III. De redding van de gemeente en de redding van de wereld

8. Bevrijding van een zuchtende schepping

De beperking van het heil in onze traditie

Hoe kan de gemeente met vreugde de komst van Gods Rijk tegemoet zien, wanneer zij die komst ziet als een ramp? Hoe kan zij bidden 'Uw Koninkrijk kome' als zij weet dat dit het definitieve verderf inluidt van de mensenmassa's die geen gehoor gaven aan het Evangelie? - Dan kàn zij die komst niet wensen en erom bidden. De liefde - zelfs voor de vijand - die Jezus haar geleerd heeft maakt dat onmogelijk. Boodschapper zijn van dat Rijk en bidden om de komst daarvan, kan men alleen als men weet dat God *niet* wil dat deze velen voorgoed verloren zullen zijn, en dat zijn gericht in dienst staat van het heil dat Hij voor hen allen wil.

Ons is geleerd dat God het heil van de velen niet wil en dat zijn heil beperkt zal zijn tot degenen die Hem in dit leven gehoorzaamd hebben. Men neemt *als vanzelfsprekend* aan dat de Bijbel dit zegt. - We willen voortgaan deze opvatting te weerleggen door te luisteren naar wat Paulus schrijft over de redding van de wereld en de redding van de gemeente. Hij *onderscheidt* die twee. Hij spreekt van een redding van de wereld ná de redding van de gemeente. Dat maakt het ons onmogelijk te menen dat God het heil beperkt tot de gemeente.

Ons uitgangspunt zal zijn wat Paulus schrijft over de bevrijding van de schepping in Romeinen 8 (vs. 19-23). Maar eerst willen we het probleem van de traditionele beperking tot de gemeente aanwijzen bij de uitleg van Romeinen 5:12-21.

Adam en Christus

In dit deel van zijn brief stelt Paulus de alomvattendheid van het heil voor ogen, door terug te grijpen op *Adam*. De heerschappij van de dood omvat geheel het menselijke geslacht *van het begin af*. In dat begin heeft de mens gezondigd. En dat begin bepaalt heel het vervolg: alle

mensen hebben gezondigd, en zijn gekomen onder de heerschappij van de dood. Maar nu komt het Evangelie van de Messias Jezus. *Door wat Hij gedaan heeft wordt de schade die Adam heeft aangericht méér dan goed gemaakt!* - 'veel meer' (vs. 15,17)! 'derhalve, gelijk het door één daad van overtreding voor alle mensen tot veroordeling gekomen is, zo komt het ook voor alle mensen tot rechtvaardiging ten leven' (vs. 18). Prof. S. Greijdanus (Kommentaar Bottenburg 1933) schrijft: 'Dat wijst op de gelijkheid van de verhouding van Christus tot *al de zijnen*, met die van Adam tot *allen* (curs. J.B.). We horen tweemaal 'alle mensen'. De eerste keer - bij Adam - geldt het onbeperkt: werkelijk alle mensen; de tweede keer - bij Christus - beperkt: niet alle mensen maar 'al de zijnen'. Het aangerichte onheil is *onbeperkt*; het gebrachte heil *beperkt*. Het 'geldt immers alleen van degenen, die deze gave der rechtvaardiging hebben aangenomen door het geloof' (Dr. Herman Ridderbos, 'Aan de Romeinen' 1959). Er kan inderdaad geen twijfel over zijn bij Paulus: redding is er alleen door het geloof in Jezus Christus. Bij Paulus betekent dit echter geen beperking: *het uitzicht is dat alle mensen vroeg of laat zullen komen en geloven in Jezus*. 'Indien er namelijk één God is, die de besnedenen rechtvaardigen zal uit geloof, en de onbesnedenen door het geloof' (3:30). Niet: God zal het doen *voorzover ze geloven*, maar: *Hij zal het doen*, aan alle mensen, *door het geloof*. In deze woorden bestrijdt Paulus de beperking van het heil tot de joden, *en hij vervangt die niet door een beperking tot de gemeente*, zoals in onze traditie geschied is. Dát uitzicht ontvouwt hij vervolgens in zijn uiteenzetting over Abraham. Abraham had geloof in God voor alle mensen! Hij geloofde namelijk de belofte dat hij erfgenaam van de *wereld* zou zijn (4:13). En Paulus besluit dit betoog door de vergelijking met Adam: juist om de gemeente voor ogen te stellen dat het heil dat God door Christus geeft het ganse menselijke geslacht omvat, van het begin af.

Heel de mensheid *van het begin af* - daardoor spreekt hij ook over *de gestorvenen*: allen die geleefd hebben en gestorven zijn van Adam af. 'Door de overtreding van die ene zijn de velen *gestorven*; veel meer is Gods gave in de ene mens Jezus Christus voor de velen overvloedig geworden.' Tweemaal 'de velen' - zo staat het er. *Dezelfde velen!* De vertaling 'zeer velen' verhult dat. Tweemaal 'zeer velen' kan in omvang verschillen. Een déél van die eerste velen kan ook nog 'zeer veel' zijn. Zo komt men tegemoet aan de theorie dat Paulus hier stilzwijgend een ingrijpende beperking doorvoert: hij zègt 'veel meer heil', maar hij bedóelt tegelijk 'voor veel minder mensen'. Dit zijn verlegenheidsoplossingen: de uitleg wordt aangepast aan de geloofstraditie! Terwijl Paulus juist naar deze vergelijking grijpt om de alomvattendheid van het heil in Christus in het licht te stellen. Ook voor de gestorvenen! Voor velen is dat een vraag: waar leert de Schrift dat ook de gestorvenen behouden kunnen worden door het geloof in Christus? Hier is een antwoord: als het heil geldt van Adam af, dan omvat het 'de velen die gestorven zijn'. - Maar neemt Paulus dan de gehoorzaamheid aan God in dit leven minder ernstig - als er immers ook na de dood nog een mogelijkheid is? Die vraag zou Paulus verbazen. Hoe nadrukkelijk heeft hij eerst geschreven over het gericht: de dag des toorns en der openbaring van het rechtvaardig oordeel Gods, waardoor verdrukking en benauwdheid komt over ieder die het kwade bewerkt (2:5,9). De apostel neemt niets terug van wat hij daar geschreven heeft. Niet te rijmen met de boodschap van de genade wordt het alleen als we die woorden lezen door de bril van 'het gericht is het einde van de ontferming'. - Waar leert de Schrift dát - dat is de vraag die hier gesteld moet worden. Niets daarvan bij Paulus. Wat hij schrijft over het heil ná die woorden over het gericht, maakt deze opvatting zelfs onmogelijk. Als hij schrijft over het heil voor de velen, dan is dat een heil *door het gericht heen*. Nadrukkelijk zal dat aan de orde komen als hij later gaat spreken over het behoud van Israël dat het Evangelie heeft afgewezen (Rom. 11).

Dat we met die beperkingstraditie op een verkeerd spoor zitten worden we gewaar door de genoemde verlegenheidsoplossing waartoe deze traditie ons dwingt bij de vergelijking van Christus met Adam in Romeinen 5. We willen dat nu verder duidelijk maken door te luisteren naar wat Paulus schrijft over de bevrijding van de schepping in Romeinen 8.

De lijdende mensheid

'Want met reikhalzend verlangen wacht de schepping op het openbaar worden van de kinderen Gods ...' (8:19). Twee dingen moeten eerst duidelijk worden. 1. Met '*de schepping*' wordt bedoeld op *de mensheid*, weliswaar samen met al het geschapene, maar niet op een mensloze natuur. 2. De bevrijding van de *schepping* is voor Paulus iets anders dan de redding van de *gemeente*. - Als dit zo blijkt te zijn, dan geeft dat een ingrijpend verschil met onze geloofstraditie. Daar valt, na de redding van de gemeente, niets meer te redden. Als Paulus nu inderdaad spreekt van een redding van *de verloren mensheid*, die onderscheiden is van de redding van de gemeente, dan opent dat een perspectief van heil dat onze traditie niet kent.

We richten ons nu op dat eerste: in de bevrijding van de schepping gaat het om *de lijdende mensheid*. 'Met de schepping is hier heel het creatuurlijk-vergankelijke leven bedoeld dat aan de dood is onderworpen - vgl. vs. 20, 21. In het menselijke leven is het hieruit voortkomende levens-verlangen uiteraard het meest duidelijk en bewust...' (Dr. Herman Ridderbos, Aan de Romeinen, p. 185). Niet alleen de mensheid dus, maar dan toch zeker niet 'de natuur', zonder de mens. Dat begrip kent de Schrift niet. Over de schepping spreekt zij nooit 'afgezien van de mens'. Als Paulus dan ook spreekt over de zuchtende, in smarten verkerende schepping, ziet hij niet voorbij aan de mens. Integendeel, juist op het lot van de mensheid is zijn oog gericht. Daarvan schreef hij in Romeinen 5: van geslacht tot geslacht verkeert zij onder heerschappij van de dood. Om die *mensheid* gaat het ook in de woorden 'vruchteloosheid' en 'vergankelijkheid'.

Om te verstaan wat bedoeld is met 'vruchteloosheid' moeten we het boek Prediker lezen. Het is: zinloosheid, doelloosheid, vergeefsheid. Het is wat in dat boek beschreven wordt als 'ijdelheid' - de Griekse vertaling gebruikt hier hetzelfde woord dat Paulus gebruikt. - 'Ijdelheid der ijdelheden', zegt Prediker, 'ijdelheid der ijdelheden, alles is ijdelheid! Welk voordeel heeft de mens (!) van al zijn zwoegen, waarmee hij zich aftobt onder de zon ... Ik nam in ogenschouw alle daden die onder de zon verricht worden, en zie: alles is ijdelheid en najagen van wind' (1:2, 3, 14). 'Want het lot der mensenkinderen is gelijk het lot der dieren, alles gaat naar één plaats, alles is geworden uit stof, en alles keert weer tot stof' (3:19, 20). Mens en dier delen in die 'ijdelheid', maar het is de desillusie, de teleurstelling van de *mens*, die hier aan het woord is. Het leven is niet wat het moet zijn, het brengt niet wat we hopen, en er is niets aan te doen - alles loopt uit op de dood, de grote vernietiger van het menselijke geluk. Prediker is het boek dat roept om de bevrijding waarvan Paulus spreekt. Deze 'vergeefsheid' is niet vrijwillig, schrijft hij. In de teleurstelling wordt duidelijk dat de mens heel wat anders wil, naar heel wat anders verlangt. Hij beseft dat hij in ballingschap verkeert: dit kan niet de bedoeling zijn van het menselijke bestaan. Het is dan ook een bestaan dat de Schepper nimmer voor de mens heeft bedoeld.

Dat brengt ons tot de schriftplaats waarop Paulus doelt met die woorden 'niet vrijwillig, maar om hem die haar daaraan onderworpen heeft': Genesis 3:17-19. Omdat de mens geluisterd heeft naar die andere stem, daarom, zegt God, 'is de aardbodem om uwentwil vervloekt; al zwoegende zult gij daarvan eten zolang gij leeft ... totdat gij tot de aardbodem wederkeert... want stof zijt gij en tot stof zult gij wederkeren'. Het verband met Prediker 3:20 is duidelijk.

Even zou men kunnen denken aan zoiets als 'de natuur': niet de mens maar de aardbodem die lijdt onder wat de mens gedaan heeft. Maar wat beschreven wordt is juist het lot van de mens. *Hij* zal vruchteloos moeten zwoegen, *hij* zal wederkeren tot stof. Hij zelf is het hoofdslachtoffer van wat hij heeft aangericht. We schrijven '*hem*' die haar daaraan onderworpen heeft' - '*hem*' met een kleine letter en niet met een hoofdletter. De oorzaak ligt bij de mens, niet bij God. Dat Paulus het zo bedoelt, horen we in Rom. 5:12: 'Daarom, gelijk door *één mens* de zonde de wereld is binnengekomen, en door de zonde de dood ...' Door wat de mens gedaan heeft ligt er een *vloek* over de aarde: de verbondenheid tussen mens en God, tussen de aarde en de hemel is verstoord, verbroken zelfs. Dáár ligt de bron van alle zuchten om de zinloosheid. Dáárdoor heerst de dood. Maar dáárvan zal de schepping - héél de schepping - bevrijd worden door wat die andere mens gedaan heeft door zijn leven voor haar te geven, de Messias Jezus.

De bevrijding

Wat deze Ene gedaan heeft, geldt dus voor 'de schepping' - niet alléén de mens, maar het geheel van het geschapene. Maar voorop toch het geheel van de *mensheid*. Als geheel zucht zij onder dat juk. Als dat juk verbroken wordt, is dat de bevrijding van *alles* wat onder dat juk heeft geleden. Het is afgelopen met de *vloek* (Gen. 3:17), die zich heeft ingeschoven tussen God en zijn schepping; afgelopen met de zinloosheid en met de heerschappij van de dood. God is bij de mensen. Voor eeuwig vernietigt Hij de dood, en Hij wist de tranen van alle aangezichten af (Jes. 25:6-9). Alle volken bekeren zich tot de God van Israël; zij komen en buigen zich voor Hem neer (Ps. 22:28). Zij allen willen zijn wegen leren en zijn paden bewandelen (Jes. 2:1-4). Daarvan hebben de profeten gesproken en de psalmen gezongen, niet bij uitzondering, maar steeds weer is dat het uitzicht dat zich voor hen opent. Bij 'de bevrijding van de schepping' kan het om niets anders gaan dan om de vervulling van deze beloften.

Het is een herstelde *aarde*, de *plaats* van het heil. De naam van God wordt geheiligd op de *aarde*. Zijn koninkrijk is gekomen op de *aarde*. Zijn wil wordt gedaan op de *aarde*. Het is het herstel van de verbondenheid van de mensen met God, en daardoor het herstel van al het geschapene met zijn Schepper. Ja, méér dan *herstel*: het is de schepping die gekomen is tot *het doel* waarvoor God haar geschapen heeft.

Het is ook de opstanding der *doden*. Of hielden zij op tot het scheppingswerk van God te behoren toen zij stierven? Hoe zou de schepping bevrijd zijn van de vergankelijkheid, als zij, die allen verkeerden onder de heerschappij van de dood, daaronder bléven verkeren? Dan zou de zinloosheid en de vergankelijkheid over het overgrote deel van Gods scheppingswerk toch het laatste woord hebben.

Waar leert de Schrift dat er heil is voor de doden die in dit leven niet tot God gekomen zijn? Zij leert het in Romeinen 5, zagen we. En zij leert het in Romeinen 8 - de bevrijding van de schepping uit de macht van de vergankelijkheid (8:21).

Het is volstrekt onvoorstelbaar. 'Wat geen oog heeft gezien en geen oor heeft gehoord en wat in geen mensenhart is opgeklommen ...' (1 Kor. 2:9). Maar *dit* wordt ons hier toch verteld.

Wat is het nu? Een wensdroom van Israël? Een tijdgebonden voorstelling die wij 'natuurlijk' moeten 'vertalen' naar onze tijd? Wat zou dat voor een vertaling moeten zijn? Komt het neer

op die reductie tot een gelukkig voortbestaan van de zielen na de dood - ergens - een plaats of toestand die wij 'hemel' noemen.

Laten we zien wat hier op het spel staat. Of de profeten van Israël waren boodschappers van de God die hemel en aarde gemaakt heeft, en die bij machte is te doen wat Hij beloofd heeft - òf niet; òf Hij zal zijn doel met zijn schepping bereiken, òf niet. Zo niet, dan slaat het Evangelie van Jezus nergens op. Want Hij kwam om *die* beloften te vervullen. Maar dan 'is er ook geen doel. Dan zullen de zinloosheid en de vergankelijkheid hun heerschappij op deze aarde voortzetten - tot er niets meer voort te zetten valt. Maar dan ontbreekt óók elke grond om een *andere* toekomst te verwachten, bijvoorbeeld van een heil van de ziel na de dood. - Ons is gegeven de belofte van de *Schrift*, en een andere belofte hebben we niet. Als deze belofte betrouwbaar is, is ze dat gehéél. Niet voorzover wij er iets mee 'kunnen', maar zo alomvattend als de profeten en de apostelen het gezegd hebben.

Maar kan dit alles nu niet zó uitgelegd worden, dat het tòch *alleen* gaat om de gemeente, en niet om de velen die het Evangelie niet geloofd hebben? Het antwoord is dat Paulus hier in het geheel niet spreekt over de redding van de *gemeente*. Hij spreekt over de bevrijding van de *schepping*. We zagen hoe hij de beperking van het heil tot de joden bestreed: God is niet alleen de God van de joden, maar van alle mensen (3:29). Maar dan is Hij ook de God van allen die zich buiten de gemeente bevinden. Behoren zij niet tot de schepselen van God? Hoe kan men denken dat de apostel hieraan voorbijgaat, als hij schrijft over de bevrijding van de *schepping*! Ligt het niet meer voor de hand dat wij zèlf aan iets voorbijgaan; aan *het onderscheid dat hij maakt tussen de bevrijding van de schepping, en de redding van de gemeente* beschreven als 'de verheerlijking van de kinderen Gods?'

9. De kinderen Gods

Wie zijn 'de kinderen Gods'?

De schepping wacht - voor haar bevrijding - op 'het openbaar worden van de zonen Gods', schrijft Paulus (Rom. 8:19). Hij gebruikt de uitdrukkingen 'zonen Gods' en 'kinderen Gods' in dezelfde betekenis (zie ook Gal. 3:26-29, 'Hierbij is geen sprake van ... mannelijk of vrouwelijk'). Wij beperken ons tot die laatste uitdrukking: 'kinderen Gods'. Wie zijn die kinderen Gods? '*Allen die door de Geest geleid worden zijn zonen Gods*' (8:14). Van het begin van hoofdstuk 6 af is het Paulus te doen om die kinderen Gods. Nadat hij door de vergelijking met Adam duidelijk gemaakt heeft dat het door de ene daad van gerechtigheid van de Messias voor *alle* mensen komt tot rechtvaardiging ten leven (5:18), volgt de oproep tot de gemeente zich in dienst te stellen van God (6:12-23). De gemeente is het volk van de Messias, en door dit volk wil Hij zijn doel bereiken: het behoud van heel de mensheid en van heel de schepping. Om deze dienst te volbrengen is aan de gemeente *de Heilige Geest* gegeven. De eerste maal schrijft Paulus daarvan in 2:29, 'de ware besnijdenis is die van het hart, naar de Geest, niet naar de letter'. Dan komt in 5:5 dat stralende woord: 'De liefde Gods is uitgestort in onze harten door de Heilige Geest, die ons gegeven is, zo zeker als Christus... voor goddelozen is gestorven'. De liefde van God is zijn liefde voor zijn *vijanden*: '...toen wij nog vijanden waren' (5:10)! *Die* liefde is de gelovigen gegeven en moet zichtbaar worden in hun doen en laten.

Dat wordt *niet* bereikt als de gemeente zich gaat toeleggen op de onderhouding van de geboden en verboden van de wet van Mozes: 'wij dienen... niet in de oude staat der letter'. De

liefde van God kan alleen openbaar worden als wij ons laten leiden door de Geest die ons gegeven is door het geloof in Jezus. Dat is de dienst 'in de nieuwe staat des Geestes' (7:6).

Dat de weg van de wet niet voert tot dit doel van God met ons leven, beschrijft Paulus in het vervolg van Romeinen 7. De nadruk waarmee de apostel schrijft, en de persoonlijke toets van het 'ik', maken het ons onmogelijk deze regels te lezen *alleen* als een voor de gemeente *gepasseerd station*. In de uitroep 'Ik ellendig mens, wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes dood' (Rom. 7:24) horen we het gebed uit de diepte van de psalmen - het gebed van psalm 130. Het is de roep om uitkomst uit de gebondenheid van schuld, tegelijk met het vertrouwen dat God die uitkomst zal geven. Bij Hem is de vergeving, en Hijzelf zal Israël verlossen van al zijn ongerechtigheden (Ps. 130:4, 8).

Deze roep om uitkomst heeft alles te maken met het 'wandelen naar de Geest', of het 'geleid worden door de Geest' (8:4, 14). Of voert de Geest ons niet altijd weer tot het erkennen van onze eigen verkeerdheid, om ons terug te werpen op de genade alléén? Is dit voor wie door Hem geleid worden een stadium dat ze achter de rug hebben? - Men kan van mening verschillen over de vraag of wij het gebed van Rom. 7:24 terecht verbinden met psalm 130. Maar of het gebed uit de diepte te maken heeft met het geleid worden door de Geest, mag voor ons geen vraag zijn. De Geest bespaart ons deze diepte niet. Zij is noodzakelijk, omdat het gevaar van zich te verheffen op de eigen dienst aan God, het gevaar blijft voor de gelovige (zie ook 2 Kor. 12:7-9 'opdat ik mij niet te zeer zou verheffen ...'). Paulus zal daar later nog nadrukkelijk op wijzen: de hoogmoed van de christen, die zich vanwege zijn *geloof* verheft boven de jood! (Rom. 11:20).

Paulus beschrijft dit wandelen naar de Geest als een oorlog die gevoerd moet worden tegen iets anders in ons: de gezindheid van het vlees, die vijandschap is tegen God. De 'werkingen' daarvan - 'de werkingen van het lichaam' - moeten wij doden, niet door eigen kracht, maar door de kracht van de Geest die ons gegeven is (8:7, 13). Het is een zaak van vallen en opstaan. De geloofstwisten in de Galatische gemeenten waren voor Paulus reden daar meer over te schrijven. 'Indien gij elkander bijt en vereet, ziet dan toe dat gij niet door elkander verslonden wordt' - dat is wat anders dan de gezindheid van de Geest! - 'Dit bedoel ik: wandelt door de Geest, en voldoet niet aan het begeren van het vlees' (Gal. 5:15, 16). Paulus beschrijft dan die werken van het vlees, waartoe de gelovige nog altijd kan komen: 'hoererij, onreinheid tweedracht, partijschappen... (vs. 19-21). Dat zijn de dingen die ons voeren in de diepte, de belijdenis van schuld. En alleen waar dat gebeurt kan het komen tot 'de vrucht van de Geest', die Paulus beschrijft: 'liefde, blijdschap, vrede ...' vs. 22). De vrucht van de Geest, wat is die anders dan de gezindheid van Jezus zèlf, die doorbreekt in het leven van wie Hem volgen?

Het openbaar worden van de kinderen Gods

Wat bedoelt Paulus nu met *het openbaar worden* van de kinderen Gods, waarop de schepping wacht? Hij leidt dat in met: 'Zijn wij nu kinderen, dan zijn wij ook erfgenamen... mede-erfgenamen van Christus... om ook te delen in zijn verheerlijking' (8:17). Deze verheerlijking beschrijft hij dan als 'het openbaar worden van de kinderen Gods'. - Nu zien we dat Paulus in zijn brieven een duidelijk *doel* met de gemeenten voor ogen heeft. Het goede werk dat God in hen begonnen is, zal Hij ten einde toe voorzetten, tot de dag van Christus. En hij bidt, dat *hun liefde steeds meer overvloedig* mag zijn 'in helder inzicht en alle fijngevoeligheid, om te onderscheiden waarop het aankomt. Dan zult gij *rein en onberispelijk* zijn voor de dag van Christus ...' (Fil. 1:6, 9, 10). En 'de Heer doe u toenemen en *overvloedig* worden in de *liefde*

tot elkander en tot allen... om uw harten te versterken, zodat zij *onberispelijk* zijn in heiligheid voor onze God en Vader bij de komst van onze Heer Jezus met al zijn heiligen' (1 Tess. 3:13; vgl. 2 Kor. 11:2, Kol. 1:22, Ef. 5:25-27).

Het doel is dat de gemeente bij de komst van Christus *onberispelijk* vóór Hem gesteld wordt. Daarom moeten de gelovigen zich toeleggen op die fijngevoeligheid, die liefde tot elkaar en tot allen. Dat is de vrucht van de Geest, die groeit, waar men zich door Hem laat leiden.

Maar om die onberispelijkheid in de liefde te bereiken is nog iets anders nodig. Daarvan horen we in Rom. 8:23: 'Wij, die de Geest als eerste gave ontvangen hebben, zuchten bij onszelf in de verwachting van het zoonschap, *de verlossing van ons lichaam*. In *dit* lichaam kennen wij de strijd tussen 'de werkingen van het lichaam', en de gezindheid van de Geest (vs. 13). *Onberispelijkheid* in de liefde ligt nog buiten ons bereik. Dat wordt anders bij de komst van de Messias 'die ons vernederd lichaam veranderen zal, zodat het aan zijn verheerlijkt lichaam gelijkvormig wordt' (Fil. 3:21). Daarvan horen we ook in 1 Kor. 15 - die geweldige woorden over de opstanding: 'Er wordt gezaaid in vergankelijkheid, en opgewekt in onvergankelijkheid, er wordt gezaaid in oneer, en opgewekt in heerlijkheid ... En gelijk wij het beeld van de stoffelijke (Adam) gedragen hebben, zo zullen wij het beeld van de hemelse dragen' (vs. 42-49).

Dat is het openbaar worden van de kinderen Gods. De liefde Gods die in hun harten is uitgestort, is dan *het één en het al*. Zij hebben bereikt waartoe God hen bestemd had: gelijkvormigheid aan het beeld van zijn Zoon, die de eerstgeborene is onder vele broeders (Rom. 8:29). Samen met Hem *verschijnen* zij in heerlijkheid (Kol. 3:4). Daarop, schrijft Paulus, wacht alles. En de gemeente moet dit weten; want deze bestemming wordt alleen bereikt, als zij zich laat leiden door de Geest van God.

Onderscheid en volgorde

Wat leert nu onze geloofstraditie? Van de verschijning van Christus heeft de zuchtende schepping geen enkel heil te verwachten. Zij die bestemd zijn voor het heil, zijn dan al verlost en wie dan nog onverlost zijn, blijven onverlost. Verlossing is er op zijn hoogst voor 'de stomme schepselen' (Calvijn), 'het redeloze dier en de natuur' (Greijdanus, Komm. Bottenburg 1933). We zagen al: ook dáárvóór geldt de komende bevrijding, maar de *aandacht* van Paulus is vóór alles gericht op het lot van de *mensheid*. Voor alle *mensen* komt het tot rechtvaardiging ten leven (5:18). En de woorden 'vruchteloosheid' en 'vergankelijkheid' beschrijven het lot van de *mens*. Welk beeld van de toekomst heeft men voor ogen als men dit ontkent? De Messias verschijnt, samen met zijn volk dat nu *geheel* beziel is met de liefde van God, de liefde voor zijn vijanden! - maar deze liefde geldt alleen de dieren en de natuur! Dat de Messias voor alle *mensen* gestorven is; dat de profeten hebben aangekondigd dat alle *volken* zullen komen en Israëls God zullen dienen, daarvan blijkt bijzonder weinig terecht gekomen te zijn, want voor de onverloste mensheid breekt een eindeloos lijden aan! - Dàt is het uitzicht van onze geloofstraditie.

Als nu voor ons vaststaat, dat dit geheel in strijd is met de boodschap die Paulus brengt en dat hij bij deze bevrijding stellig het lot van de mensheid voor ogen heeft, dan wordt duidelijk, dat hij een *volgorde* aanwijst in de verlossing. Eerst komt de heerlijkheid van de kinderen Gods. En dan volgt de bevrijding van de overige mensheid en het geheel van het geschapene.

Die volgorde zien we in het *wachten* van de zuchtende schepping. Zij wacht op wat éérs moet komen, voordat zij bevrijd zal worden: het openbaar worden van de kinderen Gods (8:19). We zien ook, dat Paulus in 8:23 het zuchten van de schepping *onderscheidt* van het zuchten van de kinderen Gods. Niet alleen de schepping, maar ook wijzelf... Ons zuchten wordt gesteld naast het zuchten van de andere mensen (niet alleen de dieren!). Onze verlossing - de verlossing van ons lichaam - geschiedt bij de komst van Christus. Maar dat is *nog niet* de verlossing van de schepping, waarvan Paulus schrijft. Die volgt daarna. Deze volgorde horen we ook in het woord '*eerstelingen*' in Paulus 'tweede brief aan de Tessalonicenzen: '... dat God u als eerstelingen zich verkoren heeft tot behoudenis... tot het verkrijgen van de heerlijkheid van onze Heer Jezus Christus' (2 Tess. 2:13, 14). Zij die de heerlijkheid van Jezus Christus verkrijgen zijn de eerstelingen van de 'oogst', waarop het geheel van de oogst zal volgen. In 2 Tess. 2:13 kan men bij het woord 'eerstelingen' nog aarzelen, want enkele handschriften lezen 'van het begin af' (vgl. Statenvert). In Jakobus 1:18 is de betekenis onomstreden: 'God heeft ons voortgebracht door het woord der waarheid om in zekere zin *eerstelingen* te zijn onder zijn schepselen' (1:18). Karl Barth spreekt van 'het heerlijke woord van Jakobus' - 'alleen al om dit woord had Luther deze brief nooit een strobrieff mogen noemen' (K.D. IV,3,774).

De volgorde in 1 Korintiërs 15.

Evenals in Romeinen 5 grijpt Paulus in 1 Korintiërs 15 terug op Adam, om duidelijk te maken dat de verlossing uit de dood héél de mensheid omvat. 'Want evenals in Adam allen sterven, zo zullen ook in Christus allen levend gemaakt worden' (vs. 22).

In de uitleg van onze traditie treffen we weer dezelfde beperking aan. 'Paulus spreekt in dit hoofdstuk alleen over de gelovigen' (F.W. Grosheide, Komm. Bottenburg 1932, p. 511). Dus: alle *gelovigen* die in Adam sterven zullen in Christus levend gemaakt worden. Het is een beperking die geen enkele grond heeft in wat Paulus zegt. Hij spreekt juist éérs van de opstanding van de *gelovigen*, en daarna van de opstanding van *alle mensen*. Het is, zegt hij, een zaak van 'rangorde', of volgorde (vs. 23). Het is: *eerst* de opstanding van Christus - als eersteling. *Vervolgens* de opstanding van hen 'die van Christus zijn'. Dat zijn zij, die de Geest van Christus hebben en Hem toebehoren (Rom. 8:9), ofwel: allen die door de Geest van God geleid worden - de kinderen Gods. Maar met de opstanding van de kinderen Gods is nog niet vervuld wat Paulus zei: dat *allen* die in Adam sterven, in Christus levend gemaakt zullen worden. Dat komt daarna: '*daarna* het einde'. Dat einde is bereikt als Christus het koningschap overdraagt aan de Vader (vs. 24). Dat is het *einde* van zijn koningschap. Zijn komst is niet het einde, maar het *begin* daarvan - alles wat voorafgaat is voorbereiding tot wat dan gaat gebeuren. Want Hij moet als koning heersen, totdat Hij al zijn vijanden onder zijn voeten gelegd heeft' (vs. 25). Ook daarin is een volgorde: alle machten en krachten worden onttroond, en als *laatste* vijand wordt de *dood* van zijn macht beroofd. Dat geschiedt nog niet bij de komst van de Messias. Dan staan alleen op 'die van Christus zijn' - niet de overige doden. Hoe kan men volhouden dat de heerschappij van de dood ten einde is, als de grote massa van de mensheid nog in zijn greep blijft? Niet eerder dan als allen die in Adam zijn gestorven, levend gemaakt zijn in Christus, is zijn heerschappij voorbij - voorgoed.

Dat Paulus hier over *mensen* spreekt, is duidelijk. Maar wel verdedigt men nog altijd dat de vernietiging van de dood plaats vindt bij de komst van Christus, beperkt tot 'die van Christus zijn', en dat deze komst dus samenvalt met 'het einde'. Zo wil men ook hier de beperking van het heil tot de gemeente handhaven.

Die beperking wordt hier juist *onmogelijk!* Paulus beschrijft de bevrijding van de onverloste mensheid als het *doel* van de koningsheerschappij van de Messias. Een beperking tot de gemeente kan daarbij niet meer aan de orde zijn. Want 'zij die van Christus zijn' behoren niet tot die mensheid die nog verlost moet worden. Zij zijn de eerstelingen, die als eersten deel krijgen aan de opstanding van Christus. *Na hen* ontvangen de *anderen* datzelfde wat zij éérder ontvangen hebben: de vrijheid van de heerlijkheid der kinderen Gods. (Rom. 8:21).

Verkorte 'eschatologie'

Van deze volgorde treffen we nòg een voorbeeld aan in deze brief aan de Korintiërs. Er zijn rechtzaken van leden van de gemeente tegen elkaar. Ze brengen die bij de heidense rechter, in plaats van bij wijze leden van de eigen gemeente - 'de heiligen'. Paulus neemt dat hoog op. Hoe *durven* ze. 'Of *weet gij niet* dat de heiligen de wereld zullen oordelen ... weet gij niet dat wij over engelen zullen oordelen? ... Maar dan is de zaak voor u reeds geheel verloren, dat gij tegen elkander rechtzaken hebt' (1 Kor. 6:1-8). - De zekerheid dat Paulus het wel bedoeld zal hebben 'zoals wij het altijd geleerd hebben' moet hier geschokt worden! Voor de apostel behoort dit tot de eerste beginselen waarin hij de gemeente heeft opgevoed; hij hoeft er alleen aan te *herinneren*. Maar in onze geloofsopvoeding ontbreekt hiervan elk spoor!

Het gaat over de toekomst, de tijd dat het koningschap van Christus is begonnen. Om te beginnen doen we goed het woord 'oordelen' te vervangen door 'richten'. 'Oordelen' staat te dicht bij 'veroordelen'. Het gaat om de rechter die recht verschaft aan hen die lijden onder onrecht. De 'heiligen' - de kinderen Gods - zullen richten, terechtbrengen, recht verschaffen. Aan wie? Aan de wereld - op de engelen gaan we nu maar niet in. Die wereld is *niet de gemeente*. Het zijn de mensen die *nog niet* verlost zijn. Zij zijn niet waar God hen hebben wil; er moet nog veel recht gezet worden. Over die toekomstige taak van de gelovigen spreken we nog in wat volgt. We merken nu alleen op dat Paulus hier schrijft over een tijd en een toekomst die in onze leerboeken niet voorkomt. En het ontgaat ons niet, dat het van belang is daarvan te *weten* met het oog op ons dagelijkse gedrag jegens elkaar.

Vragen zijn er te over. Vooral de vraag van het gericht, waarover Paulus bijvoorbeeld in Romeinen 2 zo nadrukkelijk geschreven heeft. We zullen daaraan niet voorbij kunnen gaan; maar, zoals we zagen, *verhinderde dit hem niet uit te zien naar de verlossing van alle mensen uit de heerschappij van zonde en dood, en naar een bevrijding die al het geschapene omvat!* Wanneer we dat serieus nemen, dan moet tot ons doordringen, dat wij leven bij *een verkorte 'leer van de laatste dingen'* - een verkorte 'eschatologie', zoals men deze leer noemt. *Die tijd van verlossing voor de wereld, die aanbreekt bij de komst van de Messias met zijn volk, ontbreekt in onze geloofsopvoeding. En wat is het gevolg? Dat het geweldigste woord dat Paulus gesproken heeft over Gods toekomst, ontbreekt in de verwachting van de gemeente, namelijk dat eenmaal 'God zal zijn alles in allen' (1 Kor. 15:28).*

10. Gericht en bevrijding - een tegenstelling?

Geen bevrijding zonder gericht

Een alle mensen omvattende redding! Voor alle mensen komt het tot rechtvaardiging ten leven. De schepping zal bevrijd worden (Rom. 5:18; 8:21). En tòch een gericht met een

dubbele afloop: verdrukking en benauwdheid voor de velen; heerlijkheid, eer en vrede voor de weinigen. (Rom. 2:7-10). Velen die ingaan door de wijde poort naar het verderf, en weinigen die de enge poort vinden en de smalle weg die ten leven leidt (Mat. 7:13, 14). - Door deze woorden schrompelt die alomvattende boodschap van verlossing in elkaar: de afloop blijkt toch te zijn een massa van verlorenen en een klein getal van uitverkorenen die gered worden. *De boodschap van het gericht weerspreekt de boodschap van verlossing!* Zo lijkt het! We kunnen daarom niet spreken over de hoop op de verlossing van alle mensen bij Paulus, zonder ons rekenschap te geven van wat hij daarvóór geschreven heeft over het gericht.

Dat er voor de apostel een verband ligt tussen het gericht en de bevrijding van de schepping, zien we als we letten op die 'heerlijkheid, eer en vrede' voor hen die het goede werken (Rom. 2:10). Is deze heerlijkheid dezelfde als die Paulus in Romeinen 8 beschrijft als de heerlijkheid der kinderen Gods? Ongetwijfeld. Wie heerlijkheid, eer en vrede ontvangt, is gekomen tot het doel dat God met de mens heeft. In het gericht worden de kinderen Gods openbaar als deelgenoten van de heerlijkheid in Christus. Een andere heerlijkheid is er niet voor de mensen!

Maar nu komt de moeilijkheid. Als Paulus schrijft over de bevrijding van de schepping, horen we met geen woord over dat gericht! De schepping zucht tot nu toe onder het juk van zinloosheid en vergankelijkheid. En ze zal van dat juk bevrijd worden. Van verdrukking en benauwdheid die zullen aanbreken, horen we niets. Dat past hier ook niet, denken we - het zou het tegengestelde zijn van bevrijding! - Maar zo is het niet! Dat willen we trachten duidelijk te maken: *voor Paulus zijn de verdrukking en benauwdheid de weg, waarlangs God zijn schepselen voert tot de vrijheid die Hij voor hen allen bereid heeft in Jezus Christus, zijn Zoon.*

Paulus noemt het gericht niet, als hij schrijft over de bevrijding van de schepping. Dat hij toch niet denkt aan een bevrijding zonder gericht, kan ons duidelijk worden als we opnieuw letten op Romeinen 5:12-21. We horen daar dat heel de mensheid verkeert onder de heerschappij van zonde en dood, en dat het voor alle mensen komt tot rechtvaardiging ten leven. Zij allen zullen *rechtvaardigen* worden (vs. 18, 19). Hoe zal dat gebeuren? In een handomdraai, door verandering van windrichting, bij wijze van spreken? We horen immers niets van een gericht! Dat de apostel niet denkt aan een dergelijke moeiteloze gang van zaken wordt in de hoofdstukken die volgen wel duidelijk. Kind van God wordt men niet vanzelf. Het is een bewust zich stellen in de dienst van God (Rom. 6). Het voert tot die schreeuw uit de diepte om verlossing (Rom. 7). Het is een gevecht tussen de oude gezindheid van 'het vlees' die vijandschap is tegen God, en de gezindheid van de Geest. De werkingen van het vlees moeten gedood worden, doordat men leert zich te laten leiden door de Geest (Rom. 8:13). Alleen zó komt een mens tot de vrijheid waarvan we horen in Romeinen 8: de vrijheid van de kinderen Gods (vs. 21).

Geen bevrijding dus die *zo maar* over de mensen komt. Wat zou een bevrijding betekenen, als de mensen hun oude manier van doen zouden voortzetten? Of als ze veranderd zouden worden *zonder daar zelf voor gekozen te hebben*. Men zou dan in het Koninkrijk van God zijn - maar onvrijwillig. En juist in de *vrijwillige keuze* ligt het heil dat God bedoelt - alleen dat is *bevrijding*.

Maar het *gericht* - als Paulus dat veronderstelt bij die bevrijding, waarom *noemt* hij dat dan niet? Het antwoord moet zijn: hij hééft daarover al geschreven. Wat hij in Romeinen 2 schreef blijft gelden bij alles wat hij daarna schrijft. Als hij zegt dat alle mensen gerechtvaardigd

worden door de verlossing in Christus (3:24), dan is dat de rechtvaardiging óók van hen die in het gericht veroordeeld zijn. Daar ligt zelfs het zwaartepunt, want dit geldt van verreweg de meeste van de mensen. Het lijkt zelfs zó te zijn: *aan een bevrijding zonder gericht denkt de apostel evenmin als aan een gericht dat niet bevrijding tot doel heeft.*

Waarom bevreemdt dat ons? Kan het zijn dat onze gedachtengang anders is dan die van Paulus? Voor ons lijkt het *vanzelfsprekend dat de dood en het gericht de grens zijn van Gods wil om mensen te behouden.* Hoe zou het mogelijk zijn dat een mens na zijn dood nog komt tot geloof, tot een *keuze voor Christus?* Hoe kan een mensheid die God in zijn gericht veroordeeld heeft, nog behouden worden? Het antwoord is, dat dit *niet alleen mogelijk is bij God, maar dat God niets anders bedoelt met zijn gericht.* - Dat de Schrift zó spreekt over Gods gericht willen we nu duidelijk maken.

De straf geen doel op zichzelf. De beschaming.

Paulus heeft geschreven, dat God ieder zal vergelden naar zijn werken (Rom. 2:6). Hij haalt hier Psalm 62:13 aan: 'Ook de goedertierenheid, O Here, is uwe, want Gij zult ieder vergelden naar zijn werk.' Zó wordt in het Oude Testament gesproken over Gods gericht. Het is een werk van zijn *goedertierenheid.* Dat woord (het Hebreeuwse 'chesed') is het woord voor de trouw van de bondgenoot, die de zwakke en verdrukte met wie hij zich verbonden heeft, te hulp komt. - Maar wat wordt nu verstaan onder *vergelding?* Dat wordt ons voor ogen gesteld door een omschrijving die we al eerder tegenkwamen: *God doet kwaad terugkeren op het hoofd van de dader.* 'Het onheil dat hij stichtte, keert weder op zijn hoofd, en zijn geweld komt neer op zijn schedel' (Ps. 7:17). 'Hij krijgt terug wat hij gedaan heeft.' Het *doel* van de vergelding is duidelijk: de arme en verdrukte wordt bevrijd uit het geweld waaronder hij lijdt. En de verdrukker wordt verbrijzeld, zó dat hij geen kwaad meer kan aanrichten. En het gevolg is: vrede op aarde (Ps. 72:1-7). Ook de vrede die de Messias brengt, komt tot stand door zijn gericht. Hij zal de geringen in gerechtigheid richten, maar met de adem van zijn lippen de goddeloze doden (Jes. 11:4).

Tot zover is het eenvoudig. De verdrukker wordt uitgeschakeld en de verdrukte krijgt de ruimte. Maar - is er wel een mens, hoezeer ook verdrukt, die het zelf helemaal goed doet - *vooral als hij de ruimte krijgt?* Is er wel een mens die niets te vrezen heeft van Gods gericht? -Dáár komt tenslotte het zwaartepunt te liggen bij de profeten: héél Israël heeft gezondigd tegen God. En héél Israël krijgt Gods gerichten te dragen. *Wat is nu de toekomst van hen over wie Gods straffen zijn gekomen?* Dat wordt de grote vraag.

We letten op twee plaatsen bij Ezechiël die al genoemd zijn. In Ezechiël 16 wordt de ontrouw van Jeruzalem beschreven. Daarom zal God de wandel van Jeruzalem op zijn hoofd doen neerkomen (vs. 43; vgl. 7:4; 9:10; 11:21; 17:19; 22:31; 32:17!). Dat is de *vergelding.* Maar daarmee is het doel van God met zijn gericht niet bereikt. Het doel is dat Jeruzalem zich *schaamt*; dat het vervuld wordt van afkeer van wat het gedaan heeft (vs. 54, 61, 63). Dàn is bereikt wat God bedoelt met de vergelding. Dan kan Hij doen wat Hij al die tijd voor ogen had: Hij zal verzoening doen over alles wat Jeruzalem gedaan heeft (vs. 63).

In Ezechiël 36 horen we daar meer over. Weer gaat het over het gericht. Daardoor maakt God een eind aan het goddeloze gedrag van Israël. 'Dan zult gij terugdenken aan uw boze wandel, en aan uw handelwijze die niet goed was, en gij zult van uzelf walgen om uw ongerechtigheden en uw gruwelen... Schaamt u en wordt schaamrood over uw wandel, huis Israëls' (vs. 31, 32). Maar daar horen we ook wat God *wil* met degenen die Hij gestraft heeft:

'Ik zal rein water over u sprengen, en gij zult rein worden; van al uw ongerechtigheden en van al uw afgoden zal Ik u reinigen; een nieuw hart zal Ik u geven ... mijn Geest zal Ik in uw binnenste geven en maken dat gij naar mijn inzettingen wandelt... (vs. 25-27).

Het gaat hier dus niet om de redding van een *rest van getrouwen* in Israël, maar om *de velen die om hun ontrouw het gericht hebben ondergaan in zijn volle zwaarte*. Het gaat ook niet om een *tijdelijk* gericht en een *tijdelijke* verlossing. Nee, hun wandel *is* op hun hoofd neergekomen; de vergelding is *voltrokken*. En er zal geen herhaling zijn, want voortaan zal Israël niet meer zondigen. God heeft zijn Geest in hun binnenste gegeven. Het is dan ook een nieuw verbond dat opgericht wordt, *een eeuwig verbond* (Ez. 16:60; 37:26). Ook Jeremia spreekt daarover: *een nieuw verbond*, waarin God zijn Wet in hun binnenste legt (Jer. 31:31, 33). Als Jezus zegt: Deze beker is het nieuwe verbond in mijn bloed (Luc. 22:20), dan betreft Hij dat op dit verbond, dat God opricht met het Israël dat om zijn ontrouw Gods gericht heeft ondergaan.

Bavinck over de hel

Met de vergelding heeft God dus een doel. En dat doel is redding, bevrijding van degenen die Hij straft. Dat is, zoals we weten, anders geleerd in onze geloofstraditie. Daar is die vergelding zèlf het doel. Door de vergelding is *aan Gods gerechtigheid genoeg gedaan en is het doel van zijn gerechtigheid bereikt*. Daarom moet het nu ook voortaan zo blijven met de gestraften - een verder doel heeft God niet met hen - eeuwig moeten zij lijden onder wat zij gedaan hebben. - Het is deze leer die zo onnoemelijk veel kwaad heeft gesticht in onze geloofstraditie. Hier ligt de bron van *angst voor God*. Ook van de *afkeer van God!*

Het zou goed zijn als men zich eens nader bezon op wat H. Bavinck in zijn 'Gereformeerde Dogmatiek' schrijft over deze leer. Hij verdedigt haar - maar luister: *'Ook in de hel geldt het woord, dat Hij de mensen niet van harte plaagt*, Klaagl. 3:33; de smart die Hij toezendt, is geen voorwerp van zijn of van der zaligen verlustiging, maar een middel tot verheerlijking van zijn deugden en dus door dit einddoel in haar zwaarte en haar mate bepaald' (IV, 697). - Hij voegt daaraan niet toe dat ook de *duur* van die smart door dit einddoel wordt bepaald. Toch horen we dat juist vóór de tekst die hij aanhaalt: 'Want niet voor eeuwig verstoot de Here. Want als Hij bedroefd heeft, ontfermt Hij zich naar de grootheid van zijn gunstbewijzen' (vs. 31,32). Maar letten we vooral op dit *'niet van harte'*. In zijn hart, zegt Bavinck, wil God wat anders. *Daarmee heeft hij het fundament onder de leer van de eindeloze straf weggehaald*. Daaraan zal deze leer moeten bezwijken! Of men moet - anders dan Bavinck - zeggen dat God dit wèl van harte doet. Maar dan wordt wèl duidelijk, dat men over een andere god spreekt dan over de God van de profeten!

Gods doel: de thuiskomst

De God van de profeten is de God die één doel heeft: *de thuiskomst - de terugkeer van al zijn mensen, en van alles wat Hij geschapen heeft tot Hem*. 'Want uit Hem en door Hem en tot Hem zijn alle dingen' (Rom. 11:36).

De terugkeer! Daarvan horen we in het woord dat Jesaja aanschouwd heeft over Juda en Jeruzalem. Alle volken zijn op weg. 'Komt laten we opgaan naar de berg des Heren, naar het huis van de God Jakobs, opdat Hij ons lere aangaande zijn wegen en opdat wij zijn paden bewandelen' (Jes. 2:1-4). - Met geen woord wordt hier over Gods gericht gesproken. Het lijkt een spontane opwelling die daar niets mee te maken heeft. Maar - het boek van de profeet

leert ons anders! Het staat vol van Gods gerichten over Israël en de volken! En dat het zonder die gerichten niet gaat, wordt ons ook nadrukkelijk gezegd. 'Want wanneer uw gerichten op de aarde zijn, leren de inwoners der wereld gerechtigheid. Al wordt aan de goddeloze genade bewezen, hij leert geen gerechtigheid ... Here, uw hand is verheven, maar zij beseffen het niet. Zij zullen het echter beseffen en beschaamd staan over uw ijver voor het volk ...' (Jes. 26:9-11). - Niet eerder dan wanneer Gods gericht over de aarde komt, zullen de volken er aan toe zijn te leren wat God ze wil leren: 'Komt laten wij opgaan... opdat Hij ons lere aangaande zijn wegen.' Jesaja beschrijft daar *de thuiskomst van de volken, die gekomen zijn tot die beschaming*, die we zojuist beschreven hebben van Israël. Het is niet anders dan wat Jezus zegt van de verloren zoon: 'Toen kwam hij tot zichzelf, en zei... ik zal opstaan en naar mijn vader gaan ...' (Luc. 15:17). Zoals deze zoon niet eerder tot zichzelf kwam dan door de mislukking van zijn leven, zo komt de wereld niet tot zichzelf dan door het gericht waarin God ieder zal vergelden naar zijn werken.

En ze zullen komen! Daarvan spreken de psalmen en de profeten keer op keer. 'Alle volken, die Gij gemaakt hebt, zullen komen en zich voor U neerbuigen...' (Ps. 86:9). 'Tot U zullen volken komen van de einden der aarde en zeggen: Enkel leugen hebben onze vaders bezeten, nietigheid, waaronder niet één die baat kon brengen...' (Jer. 16:19).

Het is een terugkeer zonder enige dwang. Men komt uit zichzelf. Men *wil* nergens anders meer zijn. En dan richt God op zijn berg zijn uitbundige feestmaal aan voor alle volken. Hij vernietigt de dood voor eeuwig, en wist de tranen van alle aangezichten af (Jes. 25:6-9). Zij waren dood en zijn weer levend geworden. Zij waren verloren en zijn gevonden!

Het gericht en het huis van de vader

In het gericht *stuit* God de mens in het kwaad dat hij aanricht. Verdrukking en benauwdheid over ieder mens die het kwaad bewerkt (Rom. 2:9)! Een ramp? Wat ècht een ramp zou zijn, is dat dit niet zou gebeuren! Dat er geen God zou zijn, die het kwaad een halt toeriep. Dat het kwaad ongehinderd en ongestraft voort kon gaan, eindeloos zichzelf herhalend. Maar nu is daar de God van Israël, de God die het kwaad *bezoekt*. Waarom? Omdat Hij zijn mens anders bedoeld heeft, en *omdat Hij dit doel niet opgeeft*. Hij bezoekt het kwaad om de mens te brengen tot zichzelf en tot die keuze - op te staan en tot zijn Vader te gaan.

Maar daarvoor is niet alleen het gericht nodig. *Ook dat huis zelf moet er zijn - zichtbaar, bereikbaar, nodigend - de berg van het huis des Heren, verheven boven de heuvelen* (Jes. 2:1-4)! We zeggen niet dat Jezus op deze profetie doelde toen Hij sprak van de gemeente als het licht der wereld, als een stad die op een berg ligt. Maar de roeping van de gemeente is daardoor wel aangegeven. Het licht van de kinderen Gods moet zo schijnen, dat de mensen hun werken *zien*, en de Vader van deze kinderen gaan verheerlijken (Mat. 5:14-16). - Dan komen ze in beweging van de einden der aarde af: Komt laten wij opgaan naar *die berg*, en *die stad*!

Het openbaar worden van de kinderen Gods, daarover schreven we al. Hun *taak* in het thuisbrengen van alle mensen naar het huis van de Vader - daarop moeten we nog ingaan.

11. Zonder arbeiders geen oogst

De oogst is groot

Als God alle mensen wil behouden, ook ná het gericht, waarom maken we ons dan nog druk? Waarom moet dan aan de mensen het Evangelie gebracht worden? En waarom zouden wijzelf ons moeite geven om zijn geboden te onderhouden? - Aanstonds nadat Paulus de alomvattendheid van het heil heeft beschreven, waarschuwt hij voor deze gedachtengang: 'Wat zullen wij dan zeggen? Mogen wij bij de zonde blijven, opdat de genade toeneme? Dat nooit!' (Rom. 6:1). Het zou een fatale conclusie zijn, *want deze toekomst van heil zal niet bereikt worden, als de gemeente zich niet stelt in dienst van God, die haar geroepen heeft om de verloren mensheid te brengen tot het heil dat Hij voor allen bereid heeft*. Hoezeer deze dienst van het begin af de roeping van de gemeente is, wordt duidelijk als we letten op wat Matteüs ervan vertelt. Als Jezus zijn discipelen roept, horen we: 'Komt achter Mij en Ik zal u vissers van mensen maken' (4:19). Ze volgen Hem als Hij rondtrekt door heel Galilea, leert in hun synagogen, het Koninkrijk der hemelen predikt, en alle ziekte en kwaal onder het volk geneest. En dan horen we: 'Toen Hij de scharen zag, werd Hij met ontferming over hen bewogen, daar ze voortgejaagd en afgemat waren als schapen die geen herder hebben. Toen zei Hij tot zijn discipelen: De oogst is wel groot, maar arbeiders zijn er weinig. Bidt daarom de Heer van de oogst dat Hij arbeiders uitzende in zijn oogst' (9:36-38). - Meteen na dit woord zendt Jezus zijn twaalf apostelen uit. Door hen vergadert Hij zijn gemeente.

Vissers van mensen, arbeiders in de oogst - dat 'is de gemeente. De roeping van de gemeente is niet anders dan de roeping tot de arbeid in de oogst. We schreven daarover eerder. Zeker is de gemeente zelf het begin van de oogst - de eerstelingen. Maar tegelijk is duidelijk, dat iedere geroepene de opdracht heeft om arbeider te zijn in deze oogst. Eerst nog beperkt tot Israël; dan uitgebreid tot alle volken. Daarmee besluit Matteüs: 'gaat heen, maakt alle volken tot mijn discipelen' (28:19). Let wel: *alle volken. Heel de verloren mensheid wordt gemaakt tot opdracht voor de gemeente*.

Dit is *de uitverkiezing* van de gemeente. Uitverkoren zijn ze, niet omdat God het heil tot hen wil beperken, maar - integendeel - *omdat God door hen zijn heil wil uitbreiden tot heel de verloren mensheid - geen mens uitgezonderd*. Heel de wereld is die oogst.

Dit is niet anders dan de verkiezing van *Israël*. Door het volk van Abraham wil God alle volken bereiken met zijn zegen (Gen. 12:3). Indringend zal Paulus in de volgende hoofdstukken van zijn brief ingaan op het verbijsterende probleem van de verhouding tussen het Israël dat zijn Messias verworpen heeft en de gemeente van de Messias die geënt is op de stam van Israël (Rom. 11:16-24).

Wat is nodig in deze dienst?

Deze menigte van mensen, voortgejaagd en afgemat als schapen die geen herder hebben - wat is dat anders dan de wereld die zucht onder de zinloosheid en de vergankelijkheid? En als Jezus met ontferming over hen bewogen is, heeft Hij dan een andere bevrijding voor ogen dan die waarvan Paulus spreekt (Rom. 8:20, 21)? De grote Herder der schapen ziet verder dan de genezing van hun kwalen. Wat helpen deze genezingen zolang ze hun leven op de oude manier voortzetten - als verloren zonen, ver van de Vader en een zekere prooi van de dood. Wat is nodig om hun herder te zijn? Niets minder dan *de overwinning op de dood en hun thuiskomst bij de Vader*.

Midden in de genezingsverhalen wijst Matteüs op het kruis. Jezus vervult 'hetgeen gesproken werd door de profeet Jesaja, toen hij zei: 'Hij heeft onze zwakheden op zich genomen en onze ziekten heeft Hij gedragen' (8:17; Jes. 53:4). Door de weg te gaan van het lijden en sterven

verzoent hij de zonden en overwint Hij de dood. Zo is Hij de Redder die hen bevrijdt uit de dood en terugvoert naar de Vader.

Nu roept Jezus arbeiders in zijn dienst. Het is de dienst van de oogst. *Wat is nodig om deze dienst te verrichten?* Ook zij moeten, achter Hem aan, de weg gaan van het kruis, die voert tot de opstanding (Mat. 16:24,25). 'Want indien gij naar het vlees leeft, zult gij sterven; maar indien gij door de geest de werkingen van het lichaam doodt, zult gij leven' - zo beschrijft Paulus deze weg (Rom. 8:13). Het is de weg naar het 'Openbaar worden der kinderen Gods' (vs. 19). Toen we daarover schreven wezen we op twee dingen. Zij zullen *onberispelijk in de liefde* gesteld worden voor Christus bij zijn komst. En zij zullen *opgewekt worden in onvergankelijkheid en heerlijkheid en kracht*. Juist deze volkomenheid in de liefde en deze overwinning op de dood zijn nodig om de Messias te dienen in zijn bevrijdende heerschappij, die aanbreekt bij zijn komst (1 Tess. 3:12, 13; 1 Kor. 15:23-28).

Alle heerschappij, alle macht en kracht zal Hij onttronen, en als laatste vijand zal de dood teniet gedaan worden. (Zie dr. H. Berkhof, Christus en de machten, 1952, p. 40-51). Zal de Messias dat alléén doen? Waartoe zijn 'zij die van Christus zijn' opgewekt? Om *toeschouwer* te zijn van wat Hij doet? Zijn ze dáárom toegerust met deze volkomenheid van liefde en met deze overwinningskracht op de dood? *Hij heeft hen geroepen in zijn dienst, om samen met Hem de verloren mensheid te bevrijden van deze kwade machten en hen te brengen tot de Vader - 'opdat God zij alles in allen' (1 Kor. 15:28). Samen met hen zal Hij al het geschapene bevrijden 'tot de vrijheid van de heerlijkheid der kinderen Gods'(Rom. 8:21).*

Met Hem als koningen heersen

Samen met Hem! In 1 Kor. 6:2,3 heeft Paulus de gemeente eraan herinnerd, dat de heiligen de wereld zullen richten. Zelfs de engelen. Overwogen kan worden of Paulus hier doelt op de onttroning van alle machten en krachten, die hij in 1 Kor. 15:24 noemt. Maar dit terzijde. *Richten is het werk van de koningen*. Bij Matteüs horen we datzelfde woord. Als de Zoon des mensen op de troon van zijn heerlijkheid zal zitten, zullen zij die Hem gevolgd zijn, zitten op twaalf *tronen* om de stammen van Israël te *richten* (Mat. 19-28). Het koningschap van de heiligen horen we het eerst noemen in Daniël: 'Daarna zullen de heiligen des Allerhoogsten het koningschap ontvangen' (Dan. 7:18). We horen het ook verder. 'Indien wij volharden, zullen wij ook als koningen heersen' (2 Tim. 2:12). 'Gij hebt hen voor onze God gemaakt tot een koninkrijk en tot priesters, en zij zullen als koningen heersen op de aarde' (Op. 5:10; ook 20:6; 22:5). Ook in Rom. 5 treffen we het aan: 'zij die de overvloed van genade en van de gave der gerechtigheid ontvangen, zullen leven en als koningen heersen door de Ene, Jezus Christus' (vs. 17). Dit moet betrekking hebben op wat we daarna horen over de kinderen Gods, die als bevrijders zullen komen voor de lijdende schepping. Door *hun* dienst aan Christus zal het voor de *anderen* komen tot rechtvaardiging ten leven (vs. 18).

Over dit koning-zijn wordt niet gesproken om te zeggen hoe goed de gelovigen het zullen hebben! Want koningschap is *dienst*. De Schrift beschrijft deze dienst als *het werk van de herder*. David is de herder, die zijn leven inzet om zijn schapen te redden uit de muil van de leeuw en de beer (1 Sam. 17:34, 35). Dat heeft de koning voor zijn volk te doen. Hij moet het beschermen tegen de verdrukker en de vijand. En hij moet ze *weiden*: 'In een goede weide zal Ik hen weiden, en op de hoge bergen van Israël zal hun weideplaats zijn. Daar... zullen zij in een vette weide grazen' (Ez. 34:14). Ezechiël schrijft over dit herderschap. Hij klaagt de koningen en de vorsten van Israël aan om wat ze *niet* doen: 'Wee de herders van Israël, die zichzelf weiden. Moeten de herders niet de schapen weiden? ... zwakke versterkt gij niet,

zieke geneest gij niet, gewonde verbindt gij niet, afgedwaalde haalt gij niet terug ...' (Ez. 34:1-6). Daarom zal God een einde maken aan dat schapenweiden van hen (vs. 10). 'Dan zal Ik één herder over hen aanstellen: mijn knecht David. Die zal hen weiden; die zal hun tot herder zijn' (vs. 23). Matteüs beschrijft de Messias in nauwe aansluiting aan deze profetie: Jezus, met ontferming bewogen over de scharen, omdat ze voortgejaagd en afgemat werden als schapen die geen herder hebben (Mat. 9:36). Ook in de gerichtsrede treft ons deze overeenkomst met Ezechiël. De Koning scheidt de schapen van de bokken die hen verdrukken (Mat. 25:31-46; Ez. 34:17-22). En dan horen we wat het betekent deze Koning te dienen: 'Ik ben hongerig geweest en gij hebt Mij te eten gegeven, ziek geweest en gij hebt Mij bezocht...'

Koningschap is dienst. Met Hem als koningen heersen is: Hem dienen in zijn werk als de grote herder, die gekomen is om het verlorene te zoeken en te redden (Luc. 15:1-10; 19:10). *Het is een dienst die niet eerder voleindigd zal zijn, dan wanneer al het verlorene gevonden is - wanneer de oogst is binnengebracht tot de laatste halm.*

De wanhoop van onze traditie.

In de ons bekende toekomstleer is voor dit koningschap geen plaats. Daar is de oogst beperkt tot de verzameling van de gemeente in deze tijd. Het was ook nimmer de bedoeling van de Heer van de oogst, om meer te behouden dan dit kleine deel ervan, heeft men ons geleerd. De werving van de arbeiders heeft men opgevat als de oogst zelf. Een fatale miskenning van wat de Heer met zijn gemeente en met de wereld bedoelt! Een verloren mensheid die wacht op bevrijding zal er - we hoorden het al - niet zijn, als het koninkrijk komt! *Wat heeft het voor betekenis koning te zijn, als er geen mensen zijn voor wie men iets kan doen - als er niets meer valt te bevrijden?*

Ons oog moet geopend worden voor die toekomst van het koninkrijk, waarvan Paulus spreekt. De kinderen Gods zullen met de Messias komen in heerlijkheid, gelijkvormig aan het beeld van de Zoon. Hij komt als de eerstgeborene temidden van vele broeders (Rom. 8:29). De ontferming die Hem beweegt, bezielt hen allen - *een leger van bevrijders om al het geschapene te brengen tot de vrijheid van de heerlijkheid der kinderen Gods.* Zij zullen de wereld richten, oordelend, ook veroordelend, maar in dit alles: terechtbrengend. Als Hij de vijandige machten onttroont, staan zij in zijn dienst, als overwinnaars die de dood zijn buit ontnemen, onberispelijk in de liefde van God voor de mensen.

Juist wanneer wij voor ogen houden, dat onze opdracht zich uitstrekt in de toekomst van het Koninkrijk, krijgt de *hoop* haar plaats in het leven van de gemeente. Ook de dood kan ons deze hoop niet ontnemen. 'Want hiertoe is Christus gestorven en levend geworden, opdat Hij en over doden, en over levenden heerschappij voeren zou' (Rom. 14:9). - Als we weten wat deze Koning *bezielt* en wat Hij *vermag*, dan weten we dat ons kleine werk in zijn dienst niet vergeefs kan zijn (1 Kor. 15:58).

De dienst van het weinige

Eén bezwaar is altijd weer aangevoerd tegen deze hoop: zij zou de gelovigen *lui* maken. Maar we hebben gezien: zonder arbeiders geen oogst. Wie in de grootheid van Gods erbarmen aanleiding vindt om niets te doen in zijn dienst, zal geen *grond* vinden voor zijn verwachting. *Deze grond wordt alleen gevonden door wie zich in dienst stellen van Hem die deze toekomst wil.*

Want deze toekomst bepaalt ons bij wat wij *vandaag* te doen hebben. Waarom herinnert Paulus de Korintiërs aan hun toekomstige taak? Ze hebben rechtzaken tegen elkaar. Dat kan niet als je geroepen bent eenmaal de Heer te dienen in het richten van de wereld. Dan lijd je vandaag liever onrecht, dan anderen tekort te doen. Juist in dit verband horen we Paulus zeggen: 'Of weet gij niet dat onrechtvaardigen het Koninkrijk Gods niet zullen beërven?' Al is daarmee dan niet het laatste gezegd wat God wil, men zal dan toch buiten het Koninkrijk gesloten zijn (1 Kor. 6:7-9)!

Het luistert nauw. Het gericht gaat over de geschiktheid voor de dienst van de Messias, de bruikbaarheid in de oogst. *Het grote werk van zijn ontferming zal Hij immers niet toevertrouwen aan wie het lot van deze velen - schapen zonder herder - nú niet ter harte gaat.*

Matteüs laat ons daarover verontrustende woorden horen. 'Wie is dan de trouwe en verstandige dienstknecht die de Heer over zijn dienstvolk gesteld heeft?... Zalig die knecht die zijn heer bij zijn komst zó bezig zal vinden. Voorwaar Ik zeg u, dat hij hem over al zijn bezit zal stellen' (Mat. 24:45-47).

En dan de gelijkenis van de talenten: 'Wel gedaan, gij goede en getrouwe knecht, over weinig zijt gij getrouw geweest, over veel zal ik u stellen' (Mat. 25:21-23). Wij leven in de tijd van 'het weinige'. Wat wij bereiken is zo bitter weinig in vergelijking met wat er zou moeten gebeuren! Het grote gevaar is nu, dat we toegeven aan de moedeloosheid en het ene talent *begraven*. Niet dat we er *te weinig* mee doen, maar dat we er *niets* mee doen! Het komt aan op de trouw in dat weinige; daaraan wordt de geschiktheid voor het vele gemeten. Wie nu voorbijgaat aan het 'ene schaap' dat op zijn weg komt, *omdat* ze later toch allen gered worden, heeft bewezen geen hart te hebben voor de schapen. Diens lot kan men vernemen in wat de luie dienstknecht overkomt. Hem wordt ontnomen wat hij heeft en hij wordt geworpen in de buitenste duisternis (vs. 28-30). Hij moet nu zelf ondervinden wat dat is: dat de redding later wel kan!

Aan wie trouw is in het weinige, wordt het uitzicht geopend op het vele van Gods toekomst. Dat zien we bij Paulus. Hij kan niet berusten in het verloren zijn van Israël (Rom. 9:3; 11:26). Wat betekent dit voor zijn werk? Alles is gericht op *het weinige van nu*, om *enigen uit hen* te behouden (11:14). 'Voor allen ben ik alles geweest om in elk geval *enigen* te redden' (1 Kor. 9:22). 'Enigen' - zo is het ook bij ons. *Maar hoe verschrikkelijk zou het zijn als het bij die enigen moest blijven!* De beklemming om het lot van al die anderen zou niet te dragen zijn - òf we zouden zonder hart moeten zijn! Nu zien we naar Paulus: bij die *enigen* wordt hij vervuld van hoop voor allen. *Het weinige van nu is alleen het begin van het grote werk dat wacht: het thuisbrengen van de verloren mensheid in het huis van de Vader.*

Het geloof dat één en al hoop is

Wij hebben gezocht naar een grond voor de hoop - de hoop op het heil van de velen die in dit leven geen gehoor geven aan het Evangelie. We hebben deze grond gezocht in de Bijbel. We zijn niet voorbijgegaan aan wat deze ons zegt over het komende gericht. En we hebben gevonden dat de Bijbel *anders* over het gericht spreekt dan wij geleerd hebben: niet als het einde van alle hoop voor wie veroordeeld worden, maar als Gods weg om hen te voeren tot zijn ontferming.

Van de vroege middeleeuwen af is over de komst van Christus en zijn Koninkrijk gesproken als de komende veroordeling en niet als de komende redding. Nu hebben wij gehoord dat de

Schrift spreekt van een komst tot redding en bevrijding. Al is het langs de weg van het gericht: die dood zijn moeten levend worden en die verloren zijn moeten gevonden worden! - *Is dit de boodschap van de Schrift, of is het een wensdroom?*

Het is niet gemakkelijk zich los te maken van een eeuwenlange geloofstraditie; *het is het verleden van ons eigen geloof*. Dáárbij heeft ons voorgelacht geleefd, en zonder hen zouden we het Evangelie niet kennen. Wij kunnen niet *zo maar* afscheid nemen van wat zij inzake het oordeel geleerd hebben. *Het zal de Bijbel zelf moeten zijn die ons daartoe noodzaakt.*

De redenen om deze zaak niet te laten voor wat zij is, zijn dringend genoeg. We hebben gewezen op *de angst voor God* die het onheil van de velen zou willen; en op *de onverschilligheid* voor het lot van de naaste die niet gelooft. - Of laten wij deze leer eenvoudig 'in het midden' en doen wij er het zwijgen toe? - Hoe dan ook, het is *niet de hoop van het Koninkrijk* die wij te horen krijgen. We horen van een geestelijk bestaan van de gelovigen ná dit leven, in de hemel. Het is niet *opstanding*; niet *bevrijding van de ganse schepping*. Dát is ook zoveel moeilijker te *gelooven!*

Is ons geloof dan zonder inhoud? Nee, tot vandaag toe ontvangen mensen uit het Evangelie kracht om de moeilijkste omstandigheden en ook de dood onder ogen te zien. Maar daarom kunnen we niet voorbijgaan aan wat *ontbreekt* in ons geloof. We zien het in het uitdoven van de hoop voor de *wereld*, en in *het verstommen van het gebed om het Koninkrijk*. Want zo is het. We bidden niet meer om het Koninkrijk zoals Jezus het geleerd heeft. 'Onze Vader... Uw Koninkrijk kome' - we zeggen de woorden, maar we willen het niet! *In ons geloof heeft zich een stuk wanhoop genesteld, dat deze toekomst tot een bedreiging heeft gemaakt, in plaats van de bevrijding waarnaar de schepping uitziet met reikhalzend verlangen.*

Toen de joden van Berea het Evangelie hoorden dat Paulus predikte, was dat anders dan ze de Schrift altijd verstaan hadden. Het klonk velen van hen als muziek in de oren, maar ze konden het niet *zo maar* geloven. Ze wilden vaste grond onder de voeten. En die kregen ze. *Dagelijks gingen ze de Schriften na of deze dingen zo waren* (Hand. 17:11). Daar zochten ze die vaste grond en daar vonden ze die. Zó werkt de Geest.

Waar de gemeente dit doet - niet de enkeling, maar de gemeente! - daar komt het tot het geloof dat één en al hoop is. Aan het slot van zijn brief aan de Romeinen schrijft Paulus daarover: '*Al wat namelijk tevoren geschreven is, werd tot ons onderricht geschreven, opdat wij in de weg der volharding en van de vertroosting der Schriften de hoop zouden vasthouden*', en wel '*eensgezind*', '*eendrachtig*' (Rom. 15:4-6). En dan horen we zijn gebed om dat geloof dat één en al hoop is, het geloof dat elk spoor van wanhoop - om onze naaste, om de wereld - uitbant, door de kracht van de Heilige Geest: '*De God der hope vervulle u met louter vreugde en vrede in uw geloof om overvloedig te zijn in de hoop, door de kracht van de Heilige Geest*' (15:13). Al wat ons afhoudt van dit geloof, al is het eeuwenlang geleerd, is vreemd aan de Schrift!

IV. De zorg om het heil van de velen

De traditionele leer van de hel en de vraag 'Hoe is God?'

1. Een legitieme zorg en de uitleg van Romeinen 9

De zorg om het heil van hen die de naam van Christus nog niet - of niet meer - belijden, is wezenlijk voor het christelijk geloof. Wanneer wij ons uitgangspunt voor een bezinning op deze zorg nemen in Romeinen 9-11, wordt dat aanstonds duidelijk. In Romeinen 8 is Paulus geëindigd met de onaantastbare vreugde van de zekerheid van het heil in Christus Jezus. Meteen daarop horen we van zijn grote smart en zijn voortdurend hartzeer. Hij spreekt hier *waarheid in Christus* - als iemand 'door wie Christus zijn waarheid zegt' (Schlier¹). Het gaat hier om de smart van Christus zelf. Het Evangelie spreekt van deze smart ten aanzien van de verwoesting van Jeruzalem (Luc. 19:41-44). Het ontgaat ons daarbij niet dat Jezus de verwoesting niet als het laatste woord van God over Jeruzalem ziet 'Uw huis wordt aan u overgelaten ... en gij zult Mij niet meer zien *tot het ogenblik komt* dat gij zegt: Gezegend Hij, die komt in de naam des Heren' (Luc. 13:35). Van deze smart van de Messias om het lot van Israël is zijn apostel Paulus deelgenoot. Dit leert ons, dat wij, in de zorg om degenen die buiten het heil staan, te maken hebben met een legitieme zorg, een zorg naar Gods wil. Het is een zorg waarin Israël voorop gaat, maar die zich niet tot Israël beperkt. Deze zorg omvat *allen*, omdat alle volken bestemd zijn voor het heil dat God in Israël geeft. De belofte aan Abraham is immers dat in zijn nageslacht alle volken der aarde gezegend zullen worden (Gen. 22:18). We komen daarop terug.

In deze zorg om het heil van de velen heeft de uitleg van Romeinen 9 een grote rol gespeeld. Volgens de traditionele uitleg zou Paulus, na gesproken te hebben van zijn grote smart, vanaf vs. 6 duidelijk maken waarom het merendeel van Israël verloren gaat, en waarom wij daarin hebben te berusten. Bij deze uitleg gaat *het verband met de grote smart van Paulus*, die daarin *niet* berust, verloren; terwijl *dit verband voor een recht verstaan van de tekst noodzakelijk is!*

Wij letten op enkele hoofdzaken in vs. 6-23. Israël is het volk van de belofte die God aan Abraham gegeven heeft. Nu leert de Schrift van het begin af, dat de vervulling van deze belofte niet geschiedt *op grond van de afstamming*, en ook niet *op grond van de werken*. Bij Ismaël en Isaäk besliste niet hun afstamming; bij Esau en Jakob daarenboven niet hun werken. Alleen in de heilswil van God - '*op grond daarvan dat Hij riep*'- heeft de toekomst van het heil haar vaste fundament, en niet in de wil of de inspanningen van mensen (vs. 7-16). 'Wanneer Israël zich thans op zijn natuurlijke afkomst en eigen werken verlaat en daarom buiten het in Christus geopenbaarde heil blijkt te blijven staan, is dit niet een bewijs van de krachteloosheid van het woord Gods, maar juist geheel in overeenstemming met de wijze, waarop Israël vanouds door God als zijn volk is aangenomen en geformeerd' (Ridderbos²).

Door de verwerping van de Messias bevindt Israël zich nu in de positie van Ismaël en Esau! Wat is nu hun toekomst? Daarom gaat het in wat Paulus zegt over de verharding van Farao. Farao krijgt een bevel van de God van Israël om diens volk in vrijheid te laten gaan. Dan blijkt hoe het staat met Farao. Hij wil niet luisteren naar de stem van deze God. Hij wil deze

God ook niet kennen. Hij wil zelf heersen als een god en die heerschappij betekent verdrukking. Maar dan blijkt ook wie deze God is! Hij verbreekt de banden en bevrijdt zijn volk.

Wat van Faraó gezegd is, geldt ook van Israël. God had het hart van Faraó verhard en datzelfde is nu geschied met Israël. Wat wil dit raadselachtige woord 'verharding' zeggen? Verharding is niet dat God een gehoorzaam mens brengt tot ongehoorzaamheid! Verharding ontstaat, waar God *de ongehoorzame mens zo'* ontmoet, dat geen uitwijken meer mogelijk is en dat de ongehoorzaamheid gedwongen is haar laatste en eigenlijke woord uit te spreken. Dat laatste en eigenlijke woord is de kruisiging van Jezus Christus. Wéér gaat het hier éérst om Israël - Israël verwerpt zijn Messias - maar in Israël komt aan het licht hoe wij *allen* zijn. God wil dat dit aan het licht komt. Want Hij wil de mens confronteren met zijn *toorn*, zijn 'neen' tegen het kwaad. En Hij wil zijn *kracht*, die het kwaad verbreekt en uit de weg ruimt, bekend maken (vs. 22). Hij wil dit echter omdat Hij iets anders wil: Hij wil de rijkdom van zijn heerlijkheid bekend maken, en dat is zijn ontferming over de ongehoorzame mens (vs. 23).

Hoe volstrekt onverwacht en ondoorgrondelijk Gods weg is, beschrijft Paulus in het beeld van de pottenbakker (vs. 20-23). Uit dezelfde leemklomp maakt de pottenbakker voorwerpen voor geheel verschillend gebruik, naar dat hij nodig heeft. En nu is de gemeente, geroepen uit Joden en heidenen, een voorwerp geworden waardoor God zijn ontferming bekend maakt. Maar Israël, zijn uitverkoren volk, is een voorwerp geworden, waardoor God zijn toorn en zijn kracht tegen de ongehoorzaamheid van de mens bekend maakt. Is daarmee echter het *laatste* gezegd? Als men van Israël hoort dat het ten verderve is toebereid (vs. 22); en als vervolgens gezegd wordt 'Laten hun ogen verduisterd worden, zodat zij niet zien, en doe hun rug voorgoed zich krommen' (11:10) - wat kan men dan anders denken dan dat het om het laatste en definitieve gaat? *Tenzij* men bedenkt *Wie* hier aan het werk is! En dat beheerst de gedachtengang van Paulus. Hoe kan men van *Hem* denken dat Hij zijn plan met Israël heeft opgegeven? Zou hun ontrouw de trouw van God teniet doen? (3:3). Immers 'het is niet mogelijk, dat het woord Gods zou vervallen zijn' (9:6) - zó pas gaan we de volle betekenis van deze woorden verstaan! 'Want de genadegaven en de roeping Gods zijn onberouwelijk' (11:29). Gods heilsplan is van het begin af geheel berekend op de ongehoorzaamheid van de mens. En wanneer Israël nu verhard en verworpen is vanwege zijn ongehoorzaamheid, dan blijft Gods doel onveranderd: het behoud van Israël. Want nu langs de weg van hun ongehoorzaamheid het heil tot de heidenen gekomen is, moeten zij langs deze weg tot jaloersheid gewekt worden (11:11). Door de aan de gemeente betoonde ontferming moeten zij thans ontferming vinden (11:31). En langs die weg - *aldus* - zal gans Israël behouden worden (11:26).

Maar waarom doet God het *aldus*? Als Hij zich over allen wil ontfermen, waarom dan die weg van verharding en toorn? Dat is de vraag van Rom. 9:19. Het antwoord van Paulus is: 'Wie zijt gij, 0 mens ...' Wie zijn wij dat wij aan God - aan *deze* God - zouden willen vertellen hoe Hij moet handelen om een wereld van ongehoorzamen te verlossen? Want daar gaat het om, om wat deze God -van wie Paulus juist geschreven heeft dat Hij zijn eigen Zoon niet gespaard heeft - doet om de vele ongehoorzamen te voeren tot zijn ontferming. Het antwoord van de apostel moet niet verstaan worden als een woord dat ons het zwijgen oplegt, als een waarschuwing om onze bedenkingen maar liever te onderdrukken tegenover een God die nu eenmaal overmchtig is. Zijn antwoord is ook niet dat hij gaat uitleggen *waarom* God het zo doet. Hij neemt echter elke bedenking tegen Gods handels wijze weg, door duidelijk te maken hoe onbepert deze God te *vertrouwen* is. Inderdaad, zijn beschikkingen zijn ondoorgrondelijk en zijn wegen onnaspeurlijk. En onze smart is niet voorbij, want de

verharding en de toon duren nog voort. Maar de apostel heeft ons gevoerd tot het uitzicht: *zijn ontferming over hen allen* (11:32). Daar begint - in de smart en in het hartzeer - de lofprijzing, de vreugde dat God is zoals Hij is, zonder enige wens dat Hij anders zou zijn of anders zou handelen (11:33-36).

Dit ene doel van Gods verkiezend handelen heeft Karl Barth ons indringend voor ogen gesteld door zijn uitleg van Romeinen 9 in zijn verkiezingsleer³. Onze - westerse - geloofstraditie is echter doordrenkt van een diep ingrijpende *andere* uitleg. We beperken ons tot een blik in het 'Handboekje' (Enchiridion) van Augustinus, de kerkvader van wie deze uitleg stamt. Van Jakob en Esau lezen we: 'Hij die zei 'Ik zal Mij ontfermen over wie Ik Mij ontferm', had Jakob lief uit onverschuldigde barmhartigheid, maar Esau haatte Hij door het verdiende oordeel' - verdiend namelijk vanwege de zonde van Adam. Dat Esau hier staat voor het verharde Israël, en dat dit Israël tenslotte bestemd blijkt voor Gods ontferming, daarvan horen we geen woord. Het is alsof de belangstelling van Augustinus voor het betoog van Paulus ophoudt bij vs. 18 - God is een God die twee dingen wil: over sommigen wil Hij zich ontfermen en de anderen wil Hij verharden; - en daarbij wil Hij het laten! Van de laatsten zegt Augustinus 'dat God niet wilde dat ze behouden zouden worden, hoewel ze behouden hadden kunnen worden als Hij het gewild had'. Hij komt hierdoor in moeilijkheden met 1 Tim. 2:4, waar Paulus schrijft dat God wil dat alle mensen behouden worden. 'Want daar niet alle mensen behouden worden, maar verreweg de meeste dat niet worden' - dat lijkt hier opeens een uitgangspunt! - 'heeft het in ieder geval de schijn, dat niet geschiedt wat Hij wil; namelijk doordat 'de menselijke wil de wil van God tegenhoudt'. Augustinus stelt dan voor 'alle mensen' uit te leggen als 'alle soorten van mensen'.

De straf is bij Augustinus de nimmer eindigende pijniging. Daarbij valt ons op dat deze mening, die hij met veel nadruk verdedigt, in zijn tijd niet algemeen gedeeld werd! Hij schrijft 'dat sommigen, ja de meesten (!), de eeuwige straf der verdoemden en hun zonder onderbreken voortdurende kwellingen uit menselijk gevoel bejammeren en niet geloven dat het zo zal zijn'⁴. We denken hier aan het hartzeer van Paulus!

We weten dat Calvijn en de Dordtse vaders Augustinus op deze weg gevolgd zijn. Het moet daarom voor velen een bevrijding geweest zijn, dat een in deze traditie geworteld theoloog als J. G. Woelderink zich in 1951 gedrongen voelde het 'eeuwig besluit van verwerping' zoals de Dordtse Leerregels het leren, af te wijzen als in strijd met de Schrift⁵. Na hem kritiseerde G.C. Berkouwer de traditionele uitleg van Rom. 9 in zijn studie 'De Verkiezing Gods', en dan volgt de 'excurs' van Herman Ridderbos in zijn commentaar op de brief aan de Romeinen: 'Gods vrijmacht volgens Romeinen 9'⁶ 'Dat Paulus in Rom. 9:13 met 'liefhebben' en 'haten' de eeuwige goddelijke verkiezing en verwerping van Jakob en zou hebben bedoeld, is een zingeving die zich in geen enkel opzicht uit het tekstverband laat bewijzen en 0.1. een willekeurige, diep-ingrijpende wijziging van de oorspronkelijke bedoeling van de aangehaalde Schriftwoorden.' Hij onderstreept dat het staan van Israël in de rij van Esau en Farao '*geen gesloten, maar een open situatie*' betekent. Zelfs de verharding van Israël door God sluit voor Israël de weg tot het heil des Heren niet af, want 'voorwerp des toorns zijn krachtens Gods vrijmacht, behoeft niet te betekenen dat men niet meer voorwerp van barmhartigheid kan worden, vgl. 11:32'.

Hier is niet in geding wat wij aan Augustinus en de vaders van de Reformatie te danken hebben. Zij hebben ons geleerd dat wij voor ons heil van het begin tot het eind zijn aangewezen op de genade *alleen*, en dat deze genade ook *genoeg* is, zonder enige aanvulling van onze kant nodig te hebben. Maar hebben zij terecht gemeend dit alleen staande te kunnen

houden door te leren dat God *niet wil* dat alle mensen behouden worden; dat Hij dit namelijk niet wil van de velen die geen gehoor geven aan het Evangelie, en dat wie hun ongeloof anders 'verklaart' tekort doet aan de genade van God?

Het gaat hier om het antwoord op de grote vraag: 'Hoe is God?'⁷ Wil Hij *twee* dingen: over een aantal mensen zich ontfermen en de overigen verwerpen? Of wil Hij uiteindelijk alleen dit *ene*: Zich over hen *allen* ontfermen? Wil Hij dat, en blijft Hij dat willen ook nadat zij gestorven zijn; ja, blijft Hij dat willen tot in de hel toe?

2. De andere zorg van Paulus

In Romeinen 11 schrijft Paulus, zoals we zagen, dat het ongehoorzame Israël door God bestemd blijft om in ontferming te worden aangenomen, en dat de gemeente het instrument is, waardoor God Israël tot jaloersheid wil wekken - namelijk doordat Israël óók wil hebben wat het in de gemeente ziet als het werk van *zijn* Messias. Paulus spreekt van het perspectief van de *volheid* en de *aanneming* van Israël (11:12, 15), waarop we terugkomen. Hij tekent dan in het beeld van de olijfboom de verhouding van de gemeente tot Israël. De olijfboom is Israël, maar dan wel Israël als het volk van de Messias; de relatie tot Hem is beslissend. Door de verwerping van de Messias zijn velen van Israël buiten dit volk komen te staan: de afgekapte takken. En door het geloof in Hem zijn velen van de heidenen in hun plaats ingelijfd in het volk van de Messias - in Israël dus. We zien evenals in de gelijkenis van de wijnstok en de ranken, dat de Messias zijn heil bewerkt door middel van de zijnen. Nu is de grote vraag: kan de gemeente, geroepen uit de Joden en uit de heidenen (9:24) volk zijn van de Messias, terwijl het merendeel van het oorspronkelijke Israël erbuiten staat? Hier blijkt de andere zorg van Paulus: dat de gemeente inderdaad zou denken dat dit kon; dat de gelovigen uit de heidenen zijn voortdurende hartzeer niet zouden delen en zouden menen dat de zaak geheel in orde was, nu de onbruikbare takken van de olijf vervangen zijn door bruikbare takken. De apostel waarschuwt indringend voor *hoogmoed* in de gemeente; de gelovigen konden eens gaan denken dat zij door hun geloof *beter* waren dan de ongelovigen van Israël. Hun geloof zou dan gaan functioneren als een *werk* op grond waarvan een mens aanvaardbaar zou zijn voor God. Daarmee houdt men op te leven van de *genade alleen* - hetzelfde kwaad waarin Israël verviel! De gemeente zou daardoor geheel ongeschikt worden om Israël tot jaloersheid te wekken, en God zou in de gemeente hetzelfde moeten doen als in Israël: ook daar zouden takken weggekappt moeten worden. Het gaat om het kwaad dat is aangewezen in de gelijkenis van de farizeeër en de tollenaar, maar ook in de gelijkenis van de verloren zoon: de oudste zoon die de terugkeer van zijn broer niet nodig had om feest te kunnen vieren met zijn vrienden. Uit de geschiedenis van de kerk weten we, dat deze waarschuwing van Paulus niet ter harte genomen is, met alle gevolgen van dien. Door wat Israël van de christenen ondervond is het beslist niet tot jaloersheid gewekt! En daarmee houdt een ander gevoig verband: door de afwezigheid van Israël kon de opdracht van de gemeente maar zeer ten dele vervuld worden. Deze opdracht is: 'Maakt alle volken tot mijn discipelen' (Mat. 28:19). Zij geldt het *geheel* van de volken. Dáárom gaat het, van de roeping van Abraham af: 'In u zullen alle geslachten van de aardbodem gezegend worden' (Gen. 12:3). Daarvan spreken alle profeten. Alle volken zullen komen en zich neerbuigen voor de Heer, de God van Israël (Ps. 22:28; Ps. 65:3; Ps. 86:9; Ps. 87; Jes. 2:1-5; Jes. 11:9, 10; Jes. 25:6, 7; Jes. 45:23; Jes. 47:6; Jer. 3:17; Jer. 16:19; Sef. 3:9). De gemeente is daarom ontrouw aan haar opdracht als zij genoegzaam neemt met een *aantal* geredden *uit* alle volken en zich neerlegt bij het verloren gaan van de velen. Paulus spreekt van 'veel meer rijkdom voor de *volken*' en van 'leven uit de doden voor de *wereld*'. Dit kan niet anders dan betrekking hebben op de velen die buiten de gemeente staan. En dit wacht op *de aanwezigheid van Israël in de gemeente*; op de dag dat

héél Israël samen met de gemeente Jezus belijdt als de Messias. Dàt is namelijk wat Paulus bedoelt met de *volheid* van Israël en met de *aanneming* van Israël (11:12, 15). De afgekapte takken van de olijfboom kunnen niet gemist worden! Pas als zij opnieuw geënt zijn, is het volk van de Messias -het instrument van zijn heil - compleet; zonder Israël mist de gemeente de volheid en de kracht om de velen te bereiken met het heil van Christus. 'Voelen wij niet' - schrijft Godet in 1880! - 'dat ons in onze huidige situatie iets, ja veel, ontbreekt ter vervulling van de beloften van het Evangelie... dat er een gebrek is aan uitwerking in de prediking, een krachteloosheid die eigen is aan ons geestelijk leven ... dat het feest in het vaderhuis niet compleet is ... waarom? - omdat het dat niet kàn zijn, zolang het gezin niet geheel hersteld is door de terugkeer van de oudste zoon. Dàn zal het pinksteren van de laatste dagen komen, de late regen⁸.

3. Gans Israël. De vraag naar de gestorvenen

Tot nu toe gingen we ervan uit dat Paulus een komende toewending van Israël tot de Messias verwacht. Daarover is echter geen eenstemmigheid. Herman Ridderbos meent - evenals H. Bavinck - dat 'gans Israël' betrekking moet hebben op de Joden die zich in de loop van de tijden hebben bekeerd, doordat de gemeente hen tot jaloersheid wekte. Het bezwaar van Ridderbos om bij gans Israël' te denken aan een toekomstige bekering van Israël als volk, is dat de gestorvenen daar dan toch buiten zouden vallen. 'Kan men zeggen dat Israël als natie geheel behouden wordt, wanneer daaronder verstaan moet worden de fractie van het volk die tenslotte de eindstreep van de geschiedenis bereikt?' Hij vermoedt daarom dat onder 'geheel Israël' verstaan moet worden: 'het door God bepaalde volle getal van Israël ... de aanduiding van zulk een gansheid en volheid die kwalitatief de gansheid of volheid van Israël kan representeren⁹.

Het bezwaar van Ridderbos geldt de opvatting die we aantreffen bij Doekes en Greijdanus, die spreken van een komende bekering van Israël als volk, en dan wel spreken van 'geheel Israël', maar de velen die stierven zonder het geloof in de Messias hiervan uitzonderen: 'het oordeel over de gestorvenen is onherroepelijk¹⁰. Echter ook de visie van Ridderbos houdt in dat het oordeel over hen onherroepelijk is, en dat Paulus daarin zou moeten berusten. We hebben echter gezien dat deze berusting Paulus vreemd is. In deze verklaringen wordt het verband met de smart van Paulus losgelaten!¹¹ We menen daarom dat elke poging, om het behoud van gans Israël te verstaan als een behoud waarvan men de niet in het geloof gestorvenen uitzondert, geen rechte verklaring van de tekst kan zijn.

Dit voert ons tot de vraag naar het heil van *alle* gestorvenen. Op welke schriftuurlijke gronden berust de blijkbaar zo vaste overtuiging, dat er na de dood geen toewending tot Christus meer mogelijk is? We horen dat God zich wil ontfermen over allen die Hij onder ongehoorzaamheid besloten heeft. Welke reden kan er zijn te denken dat Hij ophoudt dit te willen zodra iemand gestorven is? Bij Hem is 'geen verandering of zweem van ommekeer' (Jak. 1:17). Hoe kan men dan vermoeden dat Hij slechts tijdelijk het heil van de ongehoorzamen wil, om daarna voor altijd hun onheil te willen? En wat de ongehoorzamen betreft, verandert er door hun sterven iets in hun ongehoorzaamheid, zodat God zich daarom niet meer over hen zou willen ontfermen? Zou zijn ontferming dan toch berusten op iets in henzelf, op mogelijkheden die zij tijdens hun leven hadden en niet meer na hun dood?¹² Zijn ontferming is immers het werk van zijn genade alléén! En tenslotte, wat de dood betreft, zou deze bij machte zijn de ongehoorzame buiten het bereik van Gods ontferming te houden, terwijl Christus 'hiertoe is gestorven en levend geworden, opdat Hij èn over doden èn over levenden (opmerkelijke volgorde!) heerschappij voeren zou' (Rom. 14:9)?

Wat de schriftuurlijke gronden betreft, weten we dat de bekende tekst uit Prediker (11:3) over de boom die blijft liggen zoals hij gevallen is, geen enkel verband heeft met het lot van de gestorvenen. Dat is wel het geval met de woorden van Ezechiël 16:53-63 die spreken over het lot van Sodom. God zal het lot van Sodom wenden en het als dochter geven aan Jeruzalem. Dat de inwoners van Sodom allen in hun ongehoorzaamheid gestorven zijn speelt daarbij blijkbaar geen rol! Verwijzend naar de woorden van Christus over Sodom in de dag des oordeels, schrijft Keil 'hieruit blijkt duidelijk dat alle gerichten vóór Christus niet de laatste beslissing, niet de eeuwige verdoeming brengen, maar nog altijd de mogelijkheid van de toekomstige begenadiging openlaten... Eer het einde komt, wordt het Evangelie niet alleen aan alle volken gepredikt, maar ook aan de doden, de geesten in de gevangenis ...'¹³ Deze laatste woorden verwijzen naar 1 Petr. 3:19, waar we horen dat Christus na zijn opstanding gepredikt heeft aan de geesten in de gevangenis, wat betrekking heeft op de velen die in de zondvloed zijn omgekomen.

Ook in de kringen van het Réveil werd hierover nagedacht. Over Abraham Capadose schrijft Kalmijn: 'Capadose behoorde niet tot degenen die de beslissing van het eeuwig wel of wee met het stervensuur als een afgedane zaak beschouwen. Hij kon in de dood geen afsluiting van het heden der genade zien maar geloofde in een mogelijkheid van bekering ook na het sterven. Hij heeft deze gedachte niet willen publiceren, maar haar wel in brieven aan Koenen en Da Costa uitgesproken. Veelzeggend was voor hem de schriftplaats 1 Petrus 3:18-20'¹⁴.

Terloops wijzen we hier op het gebed voor de gestorvenen. Dit gebed heeft in het geheel van de kerk - oost en west - van het begin af een onbestreden plaats gehad, totdat de Reformatie haar stem hiertegen verhief. Dit is ongetwijfeld niet zonder reden gebeurd - een zaak waar we nu niet op in kunnen gaan. Er blijft echter een vraag. Ons is geboden al onze zorgen op God te werpen. Op welke gronden moet de zorg voor het heil van onze gestorvenen daarvan worden uitgezonderd? Is het niet naar zijn wil, dat hun lot ons ter harte gaat, en dat wij de zorg daarvoor bij Hem brengen?

Al met al lijkt het ons nodig een aantal vanzelfsprekendheden van onze geloofstraditie te toetsen op hun schriftuurlijk gehalte. Zou het ook kunnen zijn dat wij de macht van de dood te ernstig nemen, om dat wij de overwinning van Christus over de dood niet ernstig genoeg nemen?

4. De aard van het oordeel en van de toorn

De zorg om het heil van de naaste houdt nauw verband met de vrees voor het oordeel en de toorn van God. Ook als er na de dood een toewending tot Christus mogelijk is, dan betekent dat niet dat er na de dood geen oordeel over ons leven zou zijn. 'Ieder zal wegdragen wat hij in zijn lichaam verricht heeft, naardat hij gedaan heeft, hetzij goed, hetzij kwaad' (2 Kor. 5:10; vgl. Heb. 9:27). Wat is echter de aard en het doel van het oordeel en van de toorn? Daarmee vragen we naar wat de Schrift leert over de eschatologische straf en met name over *de hel*. In onze geloofstraditie betekent de hel een onherroepelijk en voorgoed uitgesloten zijn van het heil van God, waarin de mens zonder einde moet lijden onder de toorn van God. Eindeloos houdt God de mens in stand met geen ander doel dan dat Hij hem eindeloos wil laten boeten voor het kwaad dat hij tijdens zijn leven gedaan heeft.

Nu spreekt de Schrift over de eschatologische straf zeker niet zonder meer als over een eindeloze straf. Er is een verblijven in de 'gevangenis', waaraan geen einde komt *voordat* de laatste penning betaald is (Mat. 5:26; Luc. 12:59; vgl. Mat. 18:34)¹⁵. In Lucas 12:47, 48

spreekt Jezus van geslagen worden met vele of met weinige slagen. In geen van beide gevallen gaat het om een eindeloos geslagen worden; het is een straf met een maat en een grens. Wij zien geen grond om te veronderstellen dat dit betrekking zou hebben op een ander *soort* eschatologische straf dan de 'eeuwige straf' die in Mat. 25:46 genoemd wordt. Er is daarom ook alle reden het woord 'eeuwig' niet vanzelfsprekend als *eindeloos* op te vatten.

Hoezeer een bezinning op de betekenis van het woord 'eeuwig' hier echter ook van belang is, zij voert ons niet tot het antwoord dat we nodig hebben in de zorg om de velen. Het gaat om de vraag 'Hoe is God?' Hoe wij over Hem en dus ook over zijn toorn hebben te denken, wordt niet bepaald door de uitleg van het woord 'eeuwig', maar door wat Hij omtrent Zichzelf gezegd heeft en bewezen heeft te zijn in Jezus Christus. Daardoor zal ook bepaald worden hoe en wat wij hebben te denken bij het woord 'eeuwig'. Reeds vroeg in de geschiedenis van de christelijke kerk vinden we de regel, dat elke uitleg van de Schrift die God onwaardig is, verworpen moet worden. Dit zou een bedenkelijke regel zijn, wanneer wijzelf gingen uitmaken wat Gode al dan niet waardig is. Wanneer wij echter uitgaan van het kennen van God in Jezus Christus, dan is dit een primaire regel voor het verstaan van de Schrift. Zó zullen we ook de vraag van de kerkvader Gregorius van Nazianze moeten verstaan, of een altijdurende straf Gode wel waardig zou zijn¹⁶.

Wanneer Christus ons leert onze vijanden lief te hebben, fundeert Hij dit gebod in de liefde van God voor zijn vijanden (Mat. 5:45). Dit gebed om het heil van de tegenstander is niet een gebed om tijdelijke welvaart, terwijl wij vrede zouden hebben met zijn eeuwig onheil! Het gaat om een liefde die het werkelijke heil wil, een liefde die van geen ophouden weet. Als God dit nu van ons als zijn kinderen wil, hoe kunnen wij dan ruimte geven aan de gedachte dat Hijzelf beperkter zou zijn in zijn heilswil? Telkens weer is in de Schrift de verhouding van de toorn van God tot zijn ontferming aan de orde. Over Romeinen 9-11 spraken wij al. Maar dit staat niet alleen. 'Een ogenblik duurt zijn toorn, een leven lang zijn welbehagen' (Ps. 30:8). 'Niet eeuwig zal Hij toornen' (Ps. 103:10). 'In een uitstorting van toorn heb Ik mijn aangezicht een ogenblik voor u verborgen, maar met een eeuwige goedertierenheid ontferm ik Mij over u' (Jes. 54:8). 'Zijn barmhartigheden houden niet op. Want niet voor eeuwig verstoet de Here; want als Hij bedroefd heeft ontfermt Hij zich... Immers niet van harte verdrukt en bedroeft Hij de mensenkinderen' (Klaagl. 3:22, 31-33).

Wanneer men dit nu weet en men legt dan het woord van Jezus over zijn Vader zo uit, dat deze goedheid van God jegens de bozen en ongehoorzamen maar voor een tijd is, om daarna plaats te maken voor een nimmer eindigende toorn, dan maakt men zich schuldig aan een fatale *omkering* van wat de Schrift zegt over de gezindheid van God!

Maar dit is niet alles. De woorden van Christus hebben hun gezag in wat Hij *gedaan* heeft - als het Lam Gods dat de zonden van de wereld draagt. Wij wijzen in dit verband op de merkwaardige overgang van Mat. 25 naar Mat. 26. Direkt na de woorden over het gericht horen we: 'En het geschiedde, toen Jezus al deze woorden voleindigd had, dat Hij tot zijn discipelen zeide: Gij weet dat het over twee dagen Paasfeest is, en alsdan wordt de Zoon des mensen overgeleverd om gekruisigd te worden.' Wat betekent dit voor die voorafgaande woorden?

Wanneer Christus wordt overgeleverd om de zonden van de wereld te dragen, dan zal men de zonden die zojuist door Hem genoemd zijn niet mogen overslaan! In de woorden die Hij uitsprak in het voorgaande hoofdstuk ging het niet om de zonden van de rechtvaardigen, maar over die van de dwaze maagden die buitengesloten worden; van de luie knecht die geworpen

wordt in de buitenste duisternis; en van hen die heengaan naar de eeuwige straf (Mat. 25:12, 30, 41, 46). Niet dat degenen die het goed gedaan hebben geen vergeving nodig zouden hebben, maar over hun zonden wordt in dit verband niet gesproken. Wanneer Christus de zonden der wereld draagt, dan gaat het niet om een lichter soort van zonden, maar zeker ook om de zonden die zojuist genoemd zijn: de zonden waardoor de mens de buitenste duisternis en het eeuwige vuur verdiend heeft. Juist die duisternis en dat vuur draagt Hij: de eeuwige straf. En omdat Hij die gedragen heeft, dáárom zal de aangekondigde straf niet het laatste woord van God behoeven te zijn voor hen die deze straf hebben te ondergaan. Zij zullen die straf zeker niet ontgaan, maar - zegt Barth - omdat het *zwaard* van Gods toorn eenmaal heeft toegeslagen in het lijden en sterven van Jezus Christus, daarom zal het voor niemand meer het zwaard zijn, al zal men de *roede* van zijn toorn niet ontlopen¹⁷.

Vooraf wat Barth schrijft over 'De bestemming van de verworpene' is hier van belang. Over het prijsgeven aan satan, waarvan Paulus spreekt in 1 Kor. 5:5 en 1 Tim. 1:20 zegt hij: 'De gevangenschap waarin volgens deze teksten de mens door God is geworpen, is op zichzelf en als zodanig onvoorwaardelijk en grenzeloos. Er is immers geen volkomener onmacht dan die van de door God aan zichzelf overgelaten mens, geen vollediger tirannie dan die waaraan hij uitgeleverd is, dan, en dáárdoor, dat God hem aan zichzelf heeft overgelaten...' In dit gericht van God, zegt Barth verder, is niets dat vreemd is aan zijn liefde. 'Het is veeleer juist zijn liefde die zo brandt, die het haar weersprekende en weerstaande aan de mensen wegbrandt, opdat zij in het geloof aan Jezus Christus leven zouden: 'opdat de geest gered zou worden', 'opdat hun het lasteren zou worden afgeleerd'¹⁸.' Barth spreekt hier van 'de eschatologische mogelijkheid: de redding in de dag des Heren, die de tuchtiging niet afwendt of afzwakt; die echter haar grens vormt, waarin ook het in zichzelf grenzeloze, het eeuwige vuur, ingesloten blijft, even zeker als de macht van de satan, waartegenover de mens geen macht heeft, haar grens heeft in de macht des Heren'. Er is dus een 'eschaton, een grens waardoor ook hun onontkoombare gevangenis van buiten omsloten eschaton is de overlevering van Jezus, en wat daarmee voor de wereld en zo ook voor hen geschied is: hun reiniging van de zonde. Wat God hen ook aan zou doen, Hij doet hen zeker niet aan, wat Hij in de overlevering van Jezus Zichzelf heeft aangedaan: daarom niet, omdat Hij dat immers juist voor hen gedaan heeft, opdat zij het gericht dat de reiniging der wereld van de zonde met zich brengt, niet zouden behoeven te lijden, en dus niet verloren zouden behoeven te gaan'¹⁹. Wanneer Barth spreekt van de mogelijkheid dat de hel eenmaal leeg zal blijken te zijn²⁰, dan bedoelt hij daarmee zeker niet de werkelijkheid van de hel te ontkennen. De verlorene zal daar zijn, maar het is niet zijn bestemming daar te *blijven*.

Zolang Gods toorn brandt tegen de ongehoorzame, betekent dit dat Hij niet berust in diens ongehoorzaamheid, maar wil dat hij een gehoorzame wordt. Zijn toorn is het branden van zijn *neen* tegen het *neen* van die mens, met de bedoeling dat deze zijn ongehoorzaamheid opgeeft en *ja* zal zeggen op het heil waarvoor Hij hem bestemd heeft. Juist in zijn toorn blijft Hij de God die niet wil dat een mens verloren is, maar dat hij zich bekeert en leeft (Ez. 18:23; 33:11).

Wat hier gezegd is, betekent voor ons een afwijzing van de traditionele leer van de hel. Wij bedoelen niet daarmee iets af te doen aan de ernst van de waarschuwingen van de Schrift. Welk van die woorden leert ons echter dat God een eindeloze pijniging van de ongehoorzamen *wil*; een pijniging waarin Hij geen ander doel heeft dan dat deze voor altijd voortgezet wordt? Zulke woorden van de Schrift zijn ons niet bekend. Maar dat is niet genoeg. Het gaat niet alleen om wat de Schrift niet leert, maar vooral om wat zij wèl leert. Moeten wij rekenen met de mogelijkheid van *een andere wil in God*, dan die openbaar

geworden is in het lijden en sterven van Jezus Christus voor de zonden van de wereld - de wil van een eeuwigdurende pijniging in het geval men geen gehoor geeft aan zijn Woord²¹? De traditie die leert dat deze pijniging er is, berust immers op een leer dat God zo dat Hij dit *wil*. Maar deze leer is in tegenspraak met wat het Evangelie van Hem zegt. Hij is de Vader die niets voor zichzelf heeft teruggehouden; die zijn Enige voor ons heeft overgegeven - en niet alleen voor ons, maar voor de gehele wereld (1 Joh. 2:2; 1 Tim. 2:6). Zó is Hij. Zó is Hij voor alle mensen. En zo blijft Hij - dit is *alles* van Hem, er is niet óók nog iets anders in Hem. Geen uitleg van enig schriftwoord kan juist zijn, wanneer deze hiermee in strijd zou komen. Zeker spreekt het Evangelie over de toorn van God die te vrezen is. Maar we zagen: het is de toorn van Hem die ook in zijn toorn geen ander doel heeft, of ooit zal hebben, dan zijn ontferming over de 'voorwerpen van de toorn'.

Wanneer nu vaststaat dat God een eindeloze pijniging niet *wil*, dan staat ook vast dat de woorden over de straf en het vuur zoals in Mat. 25 niet het laatste zeggen wat God wil jegens de ongehoorzamen²². Men zal daarom ook niet kunnen volstaan met het aanwijzen van twee reeksen uitspraken in de Schrift: de woorden over een 'dubbele afloop van de geschiedenis in hemel en hel', èn de woorden die aankondigen dat allen tot Gods heil zullen komen. Het kan niet de bedoeling van het Evangelie zijn dat wij leven bij twee tegengestelde antwoorden op de vraag 'Hoe is God?'. Met H. Berkhof menen wij dat deze woorden niet *naast* elkaar, maar *na* elkaar moeten worden uitgesproken, en dat met name het 'na elkaar' van Romeinen 9-11 ons dit leert²³. Daarmee bedoelen we echter niet te zeggen dat nu *vaststaat* dat alle mensen inderdaad behouden zullen worden. Op de vraag die hier aan de orde komt, zullen we nog moeten ingaan.

5. Apokatastasis? - Het antwoord op onze zorg

Van de verworpene, overgeleverd aan de satan, zegt Barth, dat hem niets anders overblijft dan God aan te roepen - niet om Hem te vragen zijn oordeel te herzien, maar om Hem uit de diepten te smeken dat het *laatste* woord ook voor hem *zijn* Woord, het laatste werk ook voor hem *zijn* Werk moge zijn en blijven. Deze mogelijkheid heeft hij, want hij blijft *mens* in Gods hand. In geen geval wordt hij een ander wezen, dat onttrokken zou zijn aan de belofte van het genadeverbond; *zelfs in de dood en in de hel zal hij zich daarop mogen beroepen*²⁴.

Op de vraag of de verworpene deze enige mogelijkheid inderdaad zal aangrijpen geeft Barth geen antwoord. Hij wijst de leer van de 'apokatastasis' of 'alverzoening', die als vaststaand aanneemt dat allen dit tenslotte zullen doen, af. Gods genade is zijn *Vrije* genade, zegt hij²⁵. Met deze vrijheid bedoelt hij stellig niet dat God nog iets anders zou kunnen worden dan de *genadige* God, die het heil van alle mensen wil. De vraag is daarom wat deze vrijheid dan wèl betekent, en of het van belang is deze in dit verband aan de orde te stellen. Wij menen dat dit inderdaad zo is, maar dat wij ons daarbij moeten bezinnen op *de vrijwilligheid die God bij de mens wil*. Sinds de strijd van Augustinus tegen Pelagius kunnen wij ons geen werkelijk vrije keuze van de mens voor God denken, zonder afbreuk te doen aan ons volstrekt aangewezen zijn op de genade van God. In de Oosters-Orthodoxe traditie ligt dit geheel anders. De vrije wilskeuze van de mens neemt daar een bijzonder belangrijke plaats in. Het is om deze reden dat men de leer van de apokatastasis vrijwel algemeen afwijst. De vaststelling dat allen tenslotte behouden worden, zou toch een vorm van dwang betekenen en afbreuk doen aan de vrije keuze die God van de mens wil²⁶. Deze vrije keuze heeft echter niets te maken met *verdienste*. V. Lossky schrijft: 'De gedachte van verdienste is vreemd aan de Oosterse traditie ... In het Oosten heeft dit vraagstuk nooit die urgentie gehad die het in het Westen kreeg van de tijd van Augustinus af. De Oosterse traditie scheidt nooit deze twee elementen: genade en

menselijke vrijheid manifesteren zich tegelijkertijd en kunnen niet los van elkaar gezien worden²⁷.

Juist wanneer nu de vrijwilligheid van de mens ernstig genomen moet worden, moet ook gesproken worden over de vrijheid van Gods genade, waarop Barth de nadruk legt. De vrijheid van de mens kan namelijk niet inhouden dat hij de macht heeft 'zichzelf ongedaan te maken'. Niet de mens, maar God heeft het laatste woord. Dat Gods genade zijn *vrije* genade is, kan daarom inhouden dat Hij vrij is het *neen* van een mens als diens laatste woord te aanvaarden. Dat wil zeggen dat God vrij is zijn toorn van die mens af te wenden. En daardoor zou die mens dan ophouden er te zijn! Immers, wij zagen Gods toorn als een werk van zijn genadige heilswil: zolang zijn toorn brandt tegen een mens, wil Hij diens heil. Het ophouden van de toorn is dan dat Hij ophoudt dit te willen, teneinde tot het laatste toe de vrije wilskeuze van de mens te eerbiedigen - niemand zal deelhebben aan zijn Rijk, zonder daarvoor met heel zijn hart gekozen te hebben. Wanneer God echter ophoudt dit heil te willen, valt de grond van het bestaan van die mens weg, want een andere grond voor zijn bestaan dan de heilswil van God is er niet. Dit is de 'mogelijkheid' van de *annihilatio* of *vernietiging* - niet te verstaan als 'destructie' maar als ophouden van het geschapen bestaan. Onvermijdelijk wordt dan wel de vraag of het verenigbaar is met de wil van God alle mensen te behouden, dat Hij zou ophouden het bestaan van een mens te willen. En ook of het verenigbaar is met het in Christus geschapen zijn van iedere mens, dat een mens zo tot het laatste toe 'met open ogen' het kwade om het kwade kan willen. Het antwoord op deze vragen ligt buiten ons bereik²⁸! Het valt echter moeilijk te ontkennen dat er schriftwoorden zijn die waarschuwen voor het gevaar het heil definitief te missen. Het is onjuist te zeggen dat de ernst van deze waarschuwing vereist dat wij een door God gewilde eindeloze pijniging leren. Van de ernst van deze waarschuwing zal men echter niets mogen afdoen; ook al is de straf niet *eindeloos*, dit betekent niet dat zij niet *ernstig* genomen moet worden! En de *annihilatio zal men als mogelijkheid - die het einde betekent van alle mogelijkheden - niet mogen uitsluiten*²⁹. Evenmin - of nog minder - is het ons *echter toegestaan er van uit te gaan dat deze annihilatio inderdaad zal plaats hebben!* Het gaat hier om de opdracht die aan de gemeente gegeven is. De Heer van de oogst wil het behoud van *geheel* zijn oogst. Geen halm wordt binnengebracht zonder arbeiders die zich hiervoor inzetten. En hun opdracht is niet vervuld voordat heel de oogst is behouden (Mat. 9:35-38). Ook Barth spreekt over deze opdracht als hij de apokatastasis als leer afwijst. 'Al is het ons beslist verboden daarmee te rekenen, alsof wij er aanspraak op zouden kunnen maken... het is ons dan toch nog beslist geboden juist daarop te *hopen*, daarom te *bidden*... dat *ondanks alles wat voor het tegendeel kon spreken - en definitief kon spreken - de weldaden des Heren niet ten einde mochten zijn; dat Hij, omdat zijn erbarmen elke morgen nieuw is, niet voor eeuwig zal verstoten* (Klaagl. 3:22 v, 31)³⁰.

Daarop te hopen en daarvoor te bidden is ons inderdaad *geboden*. We horen het in de opdracht om te bidden voor wie ons vervolgen. We horen het in het bevel om te bidden om arbeiders in de oogst. We horen het op een zeer bijzondere wijze in de gelijkenis van de vader, die zich niet kan neerleggen bij het dood en verloren zijn van zijn kind, en die zijn andere zoon méé wil hebben in wat hem bezielt.

Wanneer wij nu weten dat dit de wil en het gebod van de Vader is, dan hebben wij het antwoord op onze zorg gevonden. Dat antwoord betekent niet dat wij weten hoe alles zal gaan. Het antwoord op onze zorg ligt in het antwoord op de vraag 'Hoe is God?'. *Oneindig krachtiger en oneindig standvastiger dan wij, tot in de diepste dood en verlorenheid toe, wil Hij en blijft Hij willen dit ene: dat zij allen komen tot zijn ontferming. En Hij wil dat wij dit met Hem willen!*

Dit antwoord geeft ons moed, wanneer wij dreigen de moed op te geven. Want door dit antwoord weten wij dat het niet zinloos kan zijn te bidden voor onze naasten, te 'trachten *enigen* uit hen te behouden', en te hopen op het behoud van *hen allen* (Rom. 10:1; 11:14, 32) - en dat te blijven doen 'ondanks alles wat voor het tegendeel kon spreken - en definitief kon spreken.'

6. Aantekeningen

¹ H. Schijer, *Der Römerbrief*, 1979², p. 284.

² Herman Ridderbos, *Aan de Romeinen*, 1959, p. 211.

³ Karl Barth, *K.D. (Kirchliche Dogmatik) II, 2*, p. 235-256.

⁴ Augustinus, *Enchiridion* par. 92-113, *Bibliothèque Augustinienne*, dl. 9; Ned. vertaling: A. Sizoo en G.C. Berkouwer, *Augustinus over het Credo*, z.j.

⁵ J.G. Woelderink, *De Uitverkiezing*, 1951. In 1960 en 1970 honoreerden de Synoden van de N.H. kerk - 'De Uitverkiezing' 1962 - en de Geref. Kerken de resp. door ds. A. Duetz en dr. B.J. Brouwer ingebrachte bezwaren tegen het 'eeuwig besluit van verwerping'.

⁶ G.C. Berkouwer, *De Verkiezing Gods*, 1955, p. 249-258; Herman Ridderbos a.w. p. 227-231.

⁷ 'De vertwijfeling over de mogelijke godsverlating tot en met de oordeelstoerekening blijft als diepe melancholie aanwezig en verlamt het goed vertrouwen', E.J. Beker en J.M. Hasselaar, *Wegen en Kruispunten in de Dogmatiek*, dl. 2, 1979, p. 160.

⁸ F. Godet, *L'Épître aux Romains*, dl. 2, 1880, p. 383. Op de sleutelpositie van Israël in de uitbreiding van het heil naar de velen leggen ook E. Gaugler, *Der Brief an die Römer II*, 1952, en U. Wilkens, *id.*, 1980 de nadruk.

⁹ Herman Ridderbos a.w. p. 263, 264; vgl. H. Bavinck, *Geref. Dogmatiek IV*⁴, p. 651.

¹⁰ G. Doekes, *De betekenis van Israëls val*, 1915, p. 229, 316 v.; vgl. S. Greijdanus, *De Brief van de Apostel Paulus aan de Gemeente te Rome*, 1933.

¹¹ Dit bezwaar heeft H.M. Matter onderkend, 'Aldus zal gans Israël behouden worden', in 'Arcana Revelata', bundel voor dr. F.W. Grosheide, 1951, p. 60. Zijn oplossing is echter onaanvaardbaar: de velen van Israël zouden zich al bij de kerk gevoegd hebben in de eerste eeuwen, en Israël als nageslacht van Abraham zou niet meer bestaan!

¹² Helmut Gollwitzer, *Krummes Holz, aufrechter Gang*, 1979⁸, p. 295, 296, acht het om deze reden in strijd met het Evangelie der genade, om de mogelijkheid van toewending tot het heil te beperken tot dit leven.

¹³ C.F. Keil, *Bibl. Kommentar über Ezechiël*, 1882, p. 168 v; Eichrodt (A.T.D. 1965) en W. Zimmerli (Bibl. Komm. A.T. 1969) gaan er eveneens van uit dat het weggevaagde Sodom is bedoeld, maar gaan er aan voorbij dat hier het heil wordt aangekondigd van doden die in hun goddeloosheid gestorven zijn.

¹⁴ D. Kalmijn, Abraham Capadose, 1945, p. 255. Verder mijn "De vrouw en haar zaad", 1980, p. 159-181, ook over de uitspraak van de Geref. Synode van 1905 en de mening van H. Bavinck.

¹⁵ Voor Augustinus, evenals 1 Tim. 2:4 een lastige tekst. Omdat vaststaat dat de hel eindeloos is, kàn 'voordat' volgens hem in Mat. 5:26 niet betekenen dat iemand ooit uit deze gevangenis komt. De octo Dulcitii Quaestiones 1, Bibl. Augustinienne dl. 10, 1952, p. 608.

¹⁶ J.N.D. Kelly, Early christian doctrines, 1978⁴, p. 483.

¹⁷ K. Barth, K.D. II, 2, p. 385. Vgl. de visie van Gregorius van Nyssa: 'Hoe vreselijk het oordeel, het vuur en de pijn ook mogen zijn, dit alles blijft een middel in de hand van God en is geen doel in zichzelf'; het is 'voor de door Hem beminde mens een oorzaak tot redding', S. de Boer, De Anthropologie van Gregorius van Nyssa, 1968, p. 433-436. Gregorius volgt hierin Origenes, o.a. De Principus, II, 5:2-4; 10:4-8; zie J. Daniélou, Origène, 1948, p. 272-276.

¹⁸ K.D. II, 2, p. 539, 541; over de hel als toestand waarin de mens in zichzelf is opgesloten ook N. Berdyaev, The Destiny of man, Harper Torchbook 1960, p. 277-279: 'It is the state of being utterly closed in, of having no hope of breaking through to anything transcendent and escaping from oneself'.

¹⁹ K.D. II, 2, p. 540, 552.

²⁰ K. Barth, Die Botschaft von der freien Gnade Gottes, 1947, p. 8.

²¹ "Het is bekend", schrijft Barth, "dat Luther de kennis van de zonde, de schrik voor Gods toorn, de boetvaardigheid, in de regel teruggevoerd heeft op een bijzondere, van de openbaring van Gods genade gescheiden wets-, heiligheids- en toornopenbaring, ja op een bijzonder wezen Gods in zijn majesteit en verborgenheid. Wij volgen Luther daarin niet... Wij vinden in de Schrift de wet niet naast het Evangelie, maar *in* het Evangelie; en daarom de heiligheid van God niet naast maar *in* zijn liefde". K.D. II, 1, p. 407.

²² Dit vraagt bezinning op de betekenis van het woord 'eewigheid', zoals bij W. Michaelis, Versöhnung des Alls, 1950, p. 41-67. Behartigenswaard is de kanttekening van de Statenvertalers bij 'in eewigheid' in Jona 2:6, "Zulks dat er geen schijn van ontkomen was, tenware God mij wonderbaarlijk had verlost." *De grenzeloosheid van straf en onheil, aangeduid door het woord 'eewigheid', wordt begrensd en eindig tegenover de heuswil van God* - zie ook Jes. 32:14, 15; Jer. 17:4; 31:40 S.V.; hierbij betrekke men ook de *worm* en het *vuur* van Jes. 66:24! - Door het kruis en de opstanding van Jezus Christus is dit de boodschap van Gods heil geworden voor al zijn schepselen. "Bij mensen is het onmogelijk, maar niet bij God!" Dit Evangelie werd echter in de traditie scheefgetrokken door de uitleg die men gaf aan enkele woorden over de *eewigheid* van de straf, vooral Mat. 25:41, 46 en Op. 14:11. De vreugde over het komende heil werd verduisterd door de ontzetting - tenzij men de ogen er voor sloot! - over het eindeloze onheil voor het merendeel van de mensheid, en vooral door de leer dat God dit zo wilde. Niets hiervan vinden we in de wijze waarop de apostelen het Evangelie hebben gepredikt. In Romeinen 9-11 wordt ons zelfs nadrukkelijk een andere weg gewezen. Er is daarom alle reden om te vermoeden dat de traditionele uitleg vreemd is aan de bedoeling van de Schrift.

²³ H. Berkhof, *Gegronde Verwachting*, 1967, p. 69, 70; *Christelijk Geloof*, 1973, p. 553-556.

²⁴ K.D. II, 2, p. 539; III, 2, p. 418. Men lette erop, dat Barth de onherroepelijkheid van de straf niet relativiseert: het oordeel wordt niet herzien. Ook de beslissende betekenis van onze daden in dit leven (1 Kor. 5:10) wordt dus niet gerelativeerd. Een straf die niet herroepen wordt, is echter nog niet *eindeloos*: de *laatste* penning van Mat. 5:28; de *vele* of *weinige* slagen van Luc. 12:47, 48. Daarom kan er ook in eschatologische zin sprake zijn van *heil na straf* Dat de Schrift hiervan spreekt is duidelijk in Ez. 16 (Sodom) en 1 Kor. 5:5 (de aan satan overgeleverde). Een verder onderzoek moet van belang zijn, omdat onze traditie aan deze mogelijkheid voorbijgaat; ook G.C. Berkouwer (*De Wederkomst van Christus II*, 1963) en P. Althaus (*Die letzten Dinge*, 1970¹⁰) gaan niet in op wat Barth hierover zegt. Tekenend voor onze traditie is b.v. de vanzelfsprekendheid waarmee men aanneemt dat de onverbiddelijkheid van de kloof in Luc. 16:26 hetzelfde is als eindeloosheid van straf. - Over de ruimte voor een *andere* traditie in de kerk van Württemberg - Bengel, Oetinger - schrijft Fr. Groth, *Die Wiederbringung aller Dinge im württembergischen Pietismus*, 1984 (over Blumhardt zie noot 30). In de Oosters Orthodoxe kerk reikt dit 'burgerrecht' (aldus Boelgakov) van een andere traditie terug tot de eerste eeuwen (F. Heiler, *Die Ostkirchen*, 1971, p. 150 v.; S. Boulgakoff, *L'Orthodoxie*, 1932, p. 253-261). Opmerkelijk is zeker dat het 5e Oec. Concilie (Constantinopel 553) in de 15 tegen de 'Origenisten' gerichte anathema's de leer dat de straf eindig is niet veroordeelde, terwijl het nijldige keizerlijke edikt van 543 dat wel verlangde ('Origenes, *Vier Bücher von den Prinzipien*' ed. H. Görgemanns und H. Karpp, 1976, p. 822-831). Naast de leer van de eeuwige straf liet men zo ruimte voor een andere overtuiging. De blijvende plaats van Gregorius v. Nyssa als leraar der kerk bewijst dat.

²⁵ *Die Botschaft v.d. freien Gnade Gottes*, p. 8; K.D. II, 2, p. 462.

²⁶ J. Meyendorff, *Byzantine Theology*, 1974, p. 222. N. Berdyaev, *The destiny of man*, p. 266-283; id. *Vrijheid en Geest*, z.j. p. 352-356.

²⁷ V. Lossky, *The mystical Theology of the Eastern Church*, 1973, p. 197 v.; S. de Boer, a.w. bijv. p. 246, 260 ('synergisme'), 297-322; N. Berdjajew, *Vrijheid en Geest*, p. 145-162; J. de Graaf, *De anthropologie in de moderne Russische wijsgerige theologie*, 1949, hfdst. S en 7. Vgl. ook G.C. van Niftrik, *Kleine Dogmatiek*, 1961, p. 206: "De mens heeft de verschrikkelijke vrijheid één te zeggen tegen God."

²⁸ Zo ook W. Kreek, *Die Zukunft des Gekommenen*, 1968, p. 147.

²⁹ G.C. Berkouwer legt alle nadruk op de ernst van de waarschuwing, a.w. p. 216, 233. Scherp critiqueert hij de helleprediking van het verleden; de eindeloosheid van de hel vecht hij echter niet aan; hij zwijgt erover. A. Rinkel oppert de mogelijkheid van vernietiging vanwege zijn bezwaar tegen de leer van de eeuwige hel, *Handb. voor geloofs- en zedeleer in de Oud-Kath. Kerk*, 1932, p. 243; *Dogmatische Theologie IV*, 1956, p. 262-265 (stencil). Hetzelfde geldt van Hans Kung, *Ewiges Leben*, 1982, p. 175-183. Ph. Kohnstamm, *De Heilige*, 1931, p. 361-414, verwerpt hartstochtelijk de leer van de eeuwige hel. Hij geeft een grote plaats aan de vernietiging, evenals A. Fabrega, *Eschatologische Vernichtung bei Paulus*, *Jahrb. für Antike und Christentum*, 1972, p. 37-65.

³⁰ K.D. IV, 3, p. 550 (cursivering van 'ondanks alles...' van mij, zie slot). Barth sluit hier aan bij J.Chr. Blumhardt, die na bijzondere pastorale ervaringen de zorg om de velen - met name ook de gestorvenen - als weinig anderen op het hart droeg. In zijn '*Verteidigungsschrift*' van

1850 bestreed hij dat in het wezen Gods de toom een eigen plaats zou hebben naast de liefde (zo Barth, noot 21). Eveneens bestreed hij dat de *eeuwige* straf *eindeloos* zou zijn. Voor de gestraften was echter geen hoop - 'nicht der geringste Hoffnungsfunken' (J.Chr. Blumhardt, Gesammelte Werke, 1979, 1, 1, p. 275-286, 296 v.). Blumhardt rekende dus met een annihilatio. Deze mogelijkheid komt bij Barth niet ter sprake! Nu laat Fr. Groth (Chiliasmus und Apokatastasis-Hoffnung in der Reich- Gottes-Verkündigung der beiden Blumhardts, in: Pietismus und Neuzeit, Bd. 9, 1983, p. 56-116) zien, hoe Blumhardt met dit probleem bleef worstelen en hoe tenslotte de hoop op het behoud van allen hem vervulde met een zegevierende vreugde. Het werd echter bij hem geen *leer*, alsof het behoud van allen reeds vaststond (anders dan Barth benadrukte hij hier de *vrije wil*). Vgl. E. Staehelin, Die Verkündigung des Reiches Gottes ... 1951-1964, dl. V, p. 344-356 over Von Zinzendorf; deze vond de meeste predikanten die de Alverzoening als vaststaand *leerden*, luie mensen; maar hij verzweg niet dat hij leefde in de hoop op het behoud van allen. Zijn leven bewijst dat deze *hoop* niet voert tot traagheid in het brengen van het Evangelie! Datzelfde geldt van het pastoraat van J.Chr. Blumhardt.